

'In dienst van de Zending in Nieuw-Guinea'

"Het is goed dat u met verlof gaat", zei de Resident van West Nieuw-Guinea, toen wij een afscheidsvisite bij hem maakten.

"U bent ons jaren vooruit!" Het was overigens een prettig gesprek over de ontwikkelingsproblemen, waarmee het Bestuur, de Zending en de Missie geconfronteerd werden in hun werksituatie.

Ik was mij van die 'voorsprong' niet zo bewust. Daarvoor hadden wij te weinig van andere delen van Nieuw-Guinea gezien of gehoord. Ook publicaties waren schaars. De voor ons in 1950 beschikbare literatuur, was merendeels vèr voor 1940 verschenen. Ik denk daarbij aan Dr.L.Knaperts kritische beschrijving 'de Geschiedenis onzer Handels Kerken', welke in 1887 verscheen en aan boeken van Dr.N. Adriani en Dr.A.Kruyt, omstreeks 1905.

Belangrijk was ook het rapport dat de 'International Review of Missions' uitbracht over het Congres in Tambaram (1930) en René Fülöp Millers relaas over het baanbrekende werk van de Jesuïten in Paraguay.

Andere schrijvers, welke ons iets konden leren, waren Raden Adjeng Kartini, Eduard Douwes Dekker, Rudyard Kipling, Louis Bromfield, A.M.Forster, Pearl Buck en M.H.Szekely Lulofs.

Slechts drie leden van de Doopsgezinde Zendingsraad hadden begrip voor onze behoefte aan literatuur. Het waren de dames Dr.A.Meerdink-van der Ban en S.J.S.van der Mersch de Bie Leuveling-Tjeenk en de heer L.Keyser, maar hun geschenken hadden slechts zijdelings betrekking op onze situatie: een overgang van Nieuw Stenen tijdperk naar de ijzertijd, waarbij slechts bijlen werden ingevoerd als ruilobject.

Ook werden wij bij onze studie niet gewezen op de 'oude' Kerkgeschiedenis van Noord-West Europa, met name op de Missionarissen uit Ierland en Engeland en hun beschermers, de Merovingische en Karolingische vorsten. Wij moesten dus op onze eigen waarnemingen vertrouwen en zelf een beleid ontwerpen, dat 'haalbare doelen' had. Daarbij was ik mij bewust dat Nederland - in afzienbare tijd - gedwongen zou worden om dit gebied af te staan. Naar mijn schatting, begin van de jaren '60 zodat kadervorming en training tot de prioriteiten moeten behoren.

Achterin vindt u een uitvouwbare kaart.

		<u>Pagina</u>
XVI	De nieuwe start, op basis van een eerder genomen besluit. Contact met de DVtE leidt tot voorbereiding op de arbeid in dienst van de Zending.	97
XVII	Mijn aanvraag tot naturalisatie uit 1936 wordt opnieuw in behandeling genomen.	103
XVIII	Afronding van Mieneke's Studie en ons overhaaste huwelijk in 2 etappes; laatste voorbereidingen.	105
XIX	<u>1</u> De 'ommelandse' reis van Leiden naar Inanwatan. Contractbreuk door de Overheid en eerste twijfels aangaande de mensenrechten onder een koloniaal bewind.	110
	<u>2</u> De toestand in ons werkgebied. Observerend, worden wij zelf ook voorwerp van observatie. De grote verhuizing naar het 'Hart van de Vogelkop'.	114
XX	<u>1</u> Leven en werken in het Stenen tijdperk. Het is meer "ploegen op rotsen", dit in tegenstelling met de voorstelling welke ons werd geboden; de velden zijn nog lang niet "wit om te oogsten". Ik moet als vredesengel optreden.	122
	<u>2</u> Het éérste tournee. Ik maak kennis met het echtgaar Solisa, dat al sedert 1935 hier leeft en werkt.	124
	<u>3</u> Mijn dubbelfunctie maakt mij tot landloper in kerke-arbeid, architect en landmeter. Guru Parera in Seribau ontpopt zich als een prima uitvoerder. De door mijn voorganger 'opgeleide klerk' is daarentegen onbruikbaar. Wij gaan zo veel mogelijk op tournee om het land en de mensen te leren kennen.	126
	<u>4</u> Ook de kust moet verkend worden. Hiervan wordt een apart verslag gemaakt over de 37 dagen durende zocht.	130
	<u>5</u> Een rijstebrijberg van papier moet afgewerkt worden. Ik krijg een nieuwe medewerker, goed opgeleid en een 'leider' in den dop. Het Binnenlands Bestuur heeft fouten gemaakt in het beleid; de dorpen lopen leeg het voedsel wordt gedistribueerd. Mieneke's dienst-woning wordt tijdelijk óók gebruikt als ziekenzaal, kantoor voor de Landbouwvoorlichtingsdienst en voor mij als -onbezoldigd- klerk voor de Dienst Volks Gezondheid en Schoolbeheerder.	143
	<u>6</u> Op verkenning in de Aifat, dat de twistappel wordt van Missie en Zending. Verzoek aan de D.Z.R. om contact op te nemen met de UNESCO en anderen voor studiemateriaal en informatie.	146
	<u>7</u> Er zijn opnieuw moeilijkheden met de oude Guru's. Zij vinden het 'oneerlijk' dat alleen de besten toege-laten worden tot de JVV'S. Zij worden dan geconfronteerd met hun onbekwaamheid door de concurrentie van de jongere Guru's en schoolhoudende Evangelisten. Daardoor moet ik al weer naar het District Inanwatan.	152
	<u>8</u> De bevolking van de Bergdistricten reageert met pas-sive weerstand op de blunders van het BB. Ik stel de Resident voor een Adviesraad in te stellen.	155

		<u>Pagina</u>
XXI	<u>1</u> Door de activiteiten van de Pastoor en de toename van Framboesia zijn wij genoodzaakt om een nieuw tournee te ondernemen.	160
	<u>2</u> Mieneke's tourneeverslag. Het Adatonderzoek geeft ons meer inzicht in de geloofswereld van de Mey Brat.	161
	<u>3</u> Thuis wacht ons het kantoorwerk weer, veel ervan dringend. Mij wordt medegedeeld dat ik 'voorlopig het werk alleen zal moeten doen. Dat brengt veel extra werk voor mij met zich mee. De mij in 1950 toegezegde collega is al verscheept naar Nieuw-Guinea. Een foutje in de begroting van de kolonie brengt de Diensten van Volksgezondheid en Onderwijs in moeilijkheden.	162
	<u>4</u> Omdat Mieneke last heeft met haar gebit zal zij naar het Ziekenhuis van de NNGPM gaan om hulp; er is in de Vogelkop geen Gouvernements tandarts. Ik hoop materiaal voor de bouw van de vervolgschool te krijgen want het Landsmagazijn in Hollandia levert ons niets, hoewel de bouwobjecten op de begroting staan.	163
	<u>5</u> Mij bereiken klachten over de gemeenten in het district Inanwatan. Bij onderzoek ter plaatse krijg ik meer helderheid over de oorzaken en de veroorzakers.	165
	<u>6</u> De motorboot is in aantocht. Dat maakt overleg met de Havenmeester noodzakelijk; ik moet een vaarvergunning hebben om met de boot de zee op te gaan. Ook materiaal voor de bouw is weer nodig, want in juli komt een nieuwe groep jongens. De Coöperatie in oprichting heeft al een gegadigde voor de functie van beheerder. De ressortsvergadering verloopt rustig. Het benodigde Kapitaal voor de Coöperatie komt vlot binnen. Voor het toelatingsexamen tot de JVVS slagen nóg meer leerlingen. Een deel kan geplaatst worden in Sorong.	167
	<u>7</u> Mij bereikt het bericht dat ik de motorboot in ontvangst kan nemen. Wij varen met een kustvaarder naar Sorong en nemen de geslaagden welke in Sorong geplaatst zijn mee. De Havenmeester keurt de boot af: er zijn montagefouten gemaakt. Bij de werf van de NNGPM moet ik onder leiding zelf meewerken aan de reconstructie. Mieneke is opnieuw bij de tandarts. Daar er geen hotel is slapen wij in de boot. In het kielzog van een coaster varen wij tot aan de monding van de Berau en verder alleen naar Teminabuan.	168
	<u>8</u> De financiële afrekening van de gesubsidieerde bo.w. Meningsverschil met Mieneke's verpleegster naar aanleiding van het bezoek van het Clanhoofd van de Nau.	169

- XXII 1 Ik moet weer naar Inanwatan. De inboedel van mijn Collega moet worden geveild en de kisten welke hij voor ons meegenomen heeft, ingeladen voor Teminabuan. 171
- Ik neem de route over Kampong Baru waar ik een paar Evangelisten wil spreken. Ik krijg nieuwe gegevens over de oorlogsjaren en de reddingsactie van een USA bemanning. De toestand in de oude gemeenten is slecht en er zijn weer een aantal schandalen welke ik zal moeten onderzoeken.
- 2 De contrôle van de scholen is geen genoeg. 172
- Ook blijkt de helft van mijn voorraad Diesel gestolen te zijn en vervangen door brakwater. De motorboot van de NNGPM van de proefboring aan de Metamani helpt mij en ik hem.
- Beiden moeten wij in Tarof sago halen, hij voor het werkvolk en ik voor onze leerlingen. De door mijn voorganger verguisde Guru Aipassa, blijkt een parel te zijn, één van de weinige oudere Guru's die betrouwbaar en bekwaam is.
- Terug in Inanwatan wordt de boedel van mijn Collega geveild. Onze eigen kisten zijn grotendeels leeggeroofd.
- Mijn voorstel aan de op koopjes beluste 'medewerkers' om een Pensioenfonds in te richten voor de Evangelisten strandt op het verzet van de Guru's en Ouderlingen.
- 3 Terug op de thuisbasis krijgen wij bericht dat een Amerikaan de lijken van 2 vermoorde Baptisten wil bergen ter herbegraving van deze 'Martelaars' in Manokwari. Dat is voor Mieneke en mij nog al een belasting extra, want wij moeten hem heelhuids zien terug te brengen. 174
- 4 Medische moeilijkheden en de tandarts veroorzaken vertragingen in de planning. Een Patrouille van de KL is blij met Mieneke's hulp; ons huis wordt tijdelijk Militair tehuis. 177
- Wij vangen een gerucht op dat de standplaats 'Ayamaru' wordt verplaatst naar Teminabuan. Ik krijg bericht dat ik in september mijn nieuwe Collega kan verwachten; ik zal hem in Sorong moeten afhalen.
- 5 In juni opnieuw naar Sorong. Wij kunnen niet meteen uitvaren vanwege het gerucht van een landing van Indonesische strijdkrachten en een dringend verzoek om medische hulp. Direct na aankomst vertrekt Mieneke te voet naar Sorong. Ik wordt in Klamono koel ontvangen. De geruchten welke tegenstanders verspreiden, zijn er de oorzaak van. 179
- Mieneke komt zonder tanden uit het Ziekenhuis.
- Wij zijn echter op tijd terug in Teminabuan voor de toelatingsexamens, de medische keuring van de geslaagden en de Ressortsvergadering. Daar wordt een rel ontketend tegen Guru Parera, Mieneke en mij wegens de Schending van de Sabbath! Onze medestanders bezorgen ons echter een glorieus feest.

- Daarna opnieuw naar Sorong: Mieneke moet happen en ik begeleid de geslaagden. Bij onze thuiskomst vernemen wij dat de verhuizing van de bestuurspost definitief is. Wij zullen ook moeten verhuizen.
- 6 Eind augustus komt de Europese verpleegster terug van verlof. Op 2 september krijgt Mieneke ontslag. Wij moeten verhuizen vóór 1 oktober, want dan moeten wij de dienstwoning huren. Guru Parera zorgt in Seribau voor huisvesting. De 2e onbekwame Controleur BB is overgeplaatst en wij zullen met een 3e -in 3 jaar tijds- verder werken. 180
- 7 Onze medewerkers en huisjongens regelden de verhuizing toen wij naar Sorong moesten om mijn Collega met zijn gezin af te halen van de 'Banka'. Daar hij alles zelf wilde regelen, regelde ik mijn zaken en keerde terug naar Seribau. Mieneke en ik varen naar de Mare Tinania voor een nuttig, prettig en leerrijk tournee. Guru Aipassa heeft van mijn onbruikbare klerk een bruikbare kracht gemaakt die een eigen Evangelisatiepost kan bezetten. Omdat het hoofd van de JVVS naar Sorong moet, worden wij tijdelijk schoolhoofd en Onderwijzeres. In Sgendi wordt gedoopt; dat levert een goed gesprek op met een aantal Guru's. 182
- 8 Wij plannen een nieuw tournee in december en een aantal doopdiensten. Te oordelen naar de houding van mijn Collega heb ik mijn twijfels aan het verworven inzicht van de D.Z.R. Men heeft kennelijk geloof gehecht aan de laster, welke over ons verspreid wordt. Voor mij is het dan een vraag of men mij voor een 2e termijn zal uitzenden. 183
- 9 Het tournee in de bergen is moeilijk en moet afgebroken worden wegens ziekte. Wij blijven een paar dagen in Susemukh en leren opnieuw iets van de mythen en gebruiken. 184
- 10 Een uittreksel uit het jaarverslag over 1953. Wij zien dat wij ondanks alle tegenwerking in 2 1/2 jaar veel werk verzet hebben en dat dit werk een grote verandering ten goede heeft bewerkstelligd. 189

LECTUUR, VOORZOVER IK MIJ DIE NOG KAN HERINNEREN

- 1923 'Rübezahl' (Legenden uit het 'Boheemse Woud')
Films : 'De 10 Geboden' en 'Charlie Chaplin'
- 1928 'Fulco de Minstreel'
 Boeken van A.C.C.de Vletter, Jules Verne, Karl May en
 Oude jaargangen van 'De Aarde en haar Volkeren'
 Th.Sonnleitner 'Die Höhlenkinder'
 (een 3-delige Cultuurgeschiedenis voor tieners)
 Sprookjes van Grimm, Andersen en W.Hauff
 W.Hauff 'Lichtenstein'
 ? 'Kriegsfahrten der Hamburger'
 Mémoires van Felix Graf Luckner, Letto W.Vorbeck, Graf zu
 Dohna Schlobitten
 J.Deb. Alcot 'De Czaar' (betreft Alex I)
 Nienke van Hichtum 'Afke's tiental' en 'Een Kaffersche
 Heldin'
 Hille Gartée 'Onder het Stroodak'
- 1929 - 1930 Wilhelm Busch 'Jubileum Ausgabe Sämtlicher Werke'
 Brehm 'Menschenaffen' en 'Elefanten'
 Harriët Beecher Stowe 'De Negerhut van Oom Tom'
 Albert Schweizer's boeken over Lambarene en een lezing
 van hem in de H.O.V. concertzaal.
 Eveneens daar: Philip Visser
 Philip Visser's boeken over de Himalaya en de Kara Korum
 Sven Hedin 'Im Herzen Asiens'
 Axel Munthe 'De geschiedenis van San Michele'
 Nicolaas Beets 'Camara Obscura'
 Waldemar Bonsels 'Die Biene Maya' en 'Himmelsvolk'
 ? 'Es läuten die Glocken'
 Zane Grey 'Wanderer of the Wastelands'
 Charles Dickens 'Christmas Carol' en 'Oliver Twist'
 J.Hagenbeck 'Kreuz und quer durch die Indische
 Welt'
 Manfred Kyber 'Tiergeschichten' en
 'Neue Tiergeschichten'
- 1931 W.v.Goethe 'Götz von Berlichingen' en
 'Faust' en gedichten
 E.Meyer 'Een wonderreis door het Heelal'
 (populaire kosmologie)
 Vicky Baum 'Helene Wilfuer'
 Honoré de Balzac 'Ergötzliche Geschichten'
 Heinrich und
 Else Lüders 'Buddhistische Märchen'
 'Noorsche Mythen'
 'Mythen van Mexico en Peru'
 'Mythen van Hindoe's en Buddhisten'
 Arthur v.Schendel 'Het Fregatschip Johanna Maria'
 3 delige 'Brockhaus Jubileum Ausgabe'
 Eich Maria Remarque 'Im Westen nichts Neues'
 idem de verfilming in Haarlem, met geleende denkhoed want
 het was voor 18 jr. en ouder
- 1933 O.Fürst von Bismarck 'Gedanken und Erinnerungen'

1934	Raden Ajeng Kartini	'Door Duisternis tot Licht'
	Leo Tolstoy	'Oorlog en Vrede'
	Bertha Gravin	
	von Suttner	'Die Waffennieder'
	Edmond Rostand	'Cyrano de Bergerac' en 'l'Aiglon'
	Victor Hugo	'Hernani'
	P.A.C.de Beaumarchais	'Le mariage de Figaro'
	G.E.Lessing	('Nathan, der Weise' (Emilia Galotti
1935 - 1940	M.H.Szekely-Lulors	'Rubber' & 'Koelie'
	Multatuli E.Douwes	'De Koffieveilingen der Nederland-
	Dekker	sche Handel Maatschappij
	i d e m	'Vorstenschool'
	Lafcadio Hearn	'Out of the East'
	Rudyard Kipling	('Kim' ('The Five Nations' 'The Rains Came'
	Louis Bromfield	'Oil for the lamps of China'
	Alice Tisdale Hobart	'The Garden of Allah'
	Robert Hitchins	('Vanity Fair'
	William Makepeace	('The History of Henry Esmond Esq'
	Thackeray	'Leven en sterven van Dom Angel'
	Panait Istrati	'Apassage to India'
	E.M.Forster	'Liebe und Tod auf Bali'
	Vicky Baum	'Napoleon'
	Emil Ludwig	('Die hässliche Herzogin'
	Lion Feuchtwanger	('Jud Süsz' ('Das Gänsemännchen' ('Der Fall Mauritius' ('Laudin und die Seiner' ('Die Poggenpohls' ('Effie Briest' ('Der Hungerpastor' ('Abu Telfan' ('Schüdderump' 'Die Weber'
	Jacob Wassermann	('Sternstunden der Menschheit ('Josef Fouché' ('Verwirrung der Gefühle' ('Die Heilung durch den Geist' ('Ungeduld des Herzens' ('Die Augen des Ewigen Bruders' 'Der Streit um den Sergeanten Grisch
	Theodor Fontane	
	Wilhelm Raabe	
	Gerhart Hauptmann	
	Stefan Zweig	
	Arnold Zweig	
	Thomas Mann	'Tod in Venedig'
	Heinrich Mann	('Der Untertan' ('Professor Unrath' en de ver- (filming door Ernst Lubisch en (Marlene Dietrich
	Erika Mann	'Erziehung in Dritten Reich'
	Adrienne Thomas	'Die Katrin wird Soldat'
	Alja Rachmanova	('Studenten, Liebe Tohaka und Tod' ('Ehe im roten Sturm' ('Milchfrau in Otta Kring'
	Honoré de Balzac	('Le père Goriot' ('Eugenie Grandet' 'Tartarin de Tarascon'
	Alfonse Daudet	'The Picture of Dorian Grey'
	Oscar Wilde	en de meerderheid van zijn To- neelstukken.

- Hans Fallada ('Kleiner Mann, was nun?')
('Wer einmal aus dem Blechnapf
(frisat'
- Arnold Bennet ('Riceyman steps'
('Hilda Lessways'
- Howard Spring ('O Absalom'
- Ivan Boenin 'Mitja's Liefde'
- Aldovs Huxley 'Brave New Word'
- 1941 William Shakespeare Engelse tekst
een complete uitgave in 'Dundruk!
- Adolf Hitler 'Mein Kampf'
- Alfred Rosenberg 'Der Mythos des XX Jahrhunderts'
- Parthenon Uitgaven ('Altchristliche Mosaïken'
('Byzantinische Mosaïken'
- Thomas à Kempis 'De navolging van Christus'
- Maarten Luther 'Das Neue Testament und die
Psalmen'
- 1942 Complete franse klas-
siekken, o.a. Molière,
Racine, Corneille
- 1943 'Histoire de Navarra et de Béarn'
'Histoire de l'Empire Byzantin'
'La tragedie de Ravallac'
'l'Isle des Pingouins'
- Antole France 'Voyage à la Lune'
- Cyrano de Bergerac 'François Villon'
- Dr. P. Maas 'Sonetten'
- Pierre Ronsard 'Pensee's' van Pascal; 'Aphorismen' van Henri Bergson,
Napoleon
- Schopenhauer 'Über die Weiber'
- 1944 ? Honoré de Balzac ('Physiologie du Mariage'
('Physiologie des Beamten'
- Guy de Maupassant 'Boule de Suif'
- Emil Zôla ('La Terre'
('J'accuse!'
- Alfonse Daudet ('Lettres de mon Moulin'
('Tartarin sur les Alpes'
('Fromont jeune et Risler aîné'
('Ce petit Chose
- 1946 August Winnig 'Der Weite Weg'
- Miguel de Cervantes 'Don Quixote'
Saavedra
- Klabund ('Der Kreide Kreis
('Borgia'
('Rasputin'
- Chr. Morgenstern ('Ich und die Welt'
('Galgenlieder'
('Palmström
- Rainer Maria Rilke ('Die Weise von Liebe und Tod des
(Cornets Christoph Rilke'
('Die Aufzeichnungen des Malte Lau-
(riels Brigge'
- veel gedichten
- Karl Marx 'Das Kapital'
- Thomas More 'Utopia'

1947 - 1949

Desiderius Erasmus ('De Lof der Zotheid'
(2 bundels; 12 samenspraken
H.J. von Grimmels- 'Simplizissimus'
hausen
Theophrastus Para- 'Karakters'
zelsus
Sebastian Brant 'Das Narrenschiff'

Encyclopedie van Nederlandsch Oost Indië 1922

Dr. B. Vlekke 'Geschiedenis van Indonesië'
Dr. J.N. Krom 'Het oude Java en zijn Kunst' 1922
Dr. H. Kern 'Het Buddhisme' 2 delen 1918
Dr. J.N. Krom 'De Borobudur' 1923
Subhadra Bikschoe 'De leer van Boeddha' 1897
Dr. W.F. Stutterheim ('De Hindoes'
('Het Hindoeïsme in de Archipel'
Dr. H.J.W. Prooye- 'Gewijde verhalen en Legendes
Salomons van Hindoes en Boeddhisten' 1916
'Pancatantra' vertaald door: H.G. van der Waals 1897
Dr. Nederburgh 'Hoofdstukken over Adatrecht' 1933
Mr. J.J. Schrieke 'De lagere Inlandse Rechtsge-
meenschappen'
Dr. H.J. Boeke 'Indische Economie' 2 delen
Prof. H.Th. Fischer 'Huwelijk en Huwelijksmoraal bij
vreemde Volken'
Prof. J.J. Fahrenfort 'Volkenkunde van de Indische Archi-
pel'
Prof. J.J.B. Fanoy 'Het Atjeh Vraagstuk' 1908

'Indische Herinneringen van MILES' uit de 'Van Heutztijd'

W.C. Klein 'Nieuw Guinea' I & II
Drs. F.C. Kamma 'De Messiaanse Koreribeweging'
Dr. Galis 'Papua's van de Humboldttoaai'
Drs. F.C. Kamma ('De Papua-Kultuurimprovisator'
('Kruis en Korwar' en
('Dit wonderlijke Werk'
Le Roux 'De Bergpapua's van Nieuw-Guinea'
Dr. Held 'Papua's van Waropen'

1947 - 1950

Dr. G. van der Leeuw ('Inleiding tot Phaenomenologie van
(den Godsdienst' 1923
idem met 2 bijdra- ('Onsterfelijkheid of Opstan-
gen en als Redac- ding' 1947
teur 'De Godsdiensten der Wereld'
2e druk 1949
Rudolf Otto 'Das Heilige' 1917
Sigmund Freud 'Totem en Taboe' 1905
F. Cumont ('Die Oriëntalischen Religionen
(im Römischen Heidentum' 1910
Drs. L. Knappert ('De Betekenis van de Wetenschap van
(dissertatie) (Folklore voor de Geschiedenis
(van de Godsdienst' 1880
Drs. J. van Baal ('Over wegen en drijfveren van
(dissertatie) (de Religie' 1947
Dr. N. Adriani ('Het Animistisch Heidentum als
(Godsdienst' z.j.
Dr. L. Knappert Schets van eene Geschiedenis
onzer Handelskerken. Nijhoff

- Dr. J.L. Duyvendak ('Uren met Chinese Denkers' 1933
('China tegen de Westerkim' 1933
((2e druk)
- Seneca ('Vom Glücklichem Leben' ingeleid
(door Alexander von Gleichen Ruz-
(wurm vóór 1923
(Inliggend de hymne van Kleautas die
(de apostel Paulus aanhaalt
- G.R.S. Mead ('Echo's uit de Gnosis: de Mysteriën
(van Mitra' 1908
- ?' ('Die Bekehrung der Heidnischen Ger-
manen zum Christentum' 1906
- Dr. A. Kruyt 'Van Heiden tot Christen' 1900 +
- Ernest Rhys 'The Koran' (Ahmadiya) 1946
- Dr. R.A. Kern 'De Islam in Indonesië' 1947
- Tahir al-Djazairi ('De Edelgesteenten der ge-
(loofsleer' 1948
- Haznat Inayat Khan ('The Unity of religious
(Ideals' 1949
- Redacteuren
- Wensink en Kramers 'Handwörterbuch des Islam' 1947
- J.H. Bavinck ('Inleiding tot de Zendingsweten-
(schap'
- Georg Vicedom 'Missio Dei'
- Merle Davis ('New Buildings on old Foundations'
('The financial base of the Church'
- International Review of Missions
Report on the conference in Jerusalem 1916
" " " " " " Tambaram 1930
- René Fülöp Miller 'Triumph und Tragik der Jesuïten'
- S. Coolsma ('De Zendingseeuw in Nederlandsch
(Oost-Indië' 1900
- J.W. Gunning ('Hedendaagse Zending in onze
(Oost' 1914
- Enklaar ('De scheiding der Sacramenten op
(dissertatie) (het Zendingsveld'
- M. Lindeboom 'Een Zendinglicht op de Islam'
- Tijdschriften 'De Heerbaan'
'Nederlandsch Theologisch.
Tijdschrift'
- Luther Nieuw Testament en Psalmen 16e eeuw
- Staten vertaling; King James version 17e eeuw
- Dr. G. Vissering ('Nieuw Testament, met inleiding en
(aantekeningen' 1854
- Prof.Oort en ande- ('Leidse Vertaling, met inleidingen
ren (en aantekeningen'
- Voorts idem van de ('Willebrordus' en franse en engelse
Jesuïtenorde (vertalingen en Maleis van Bode
- 'Christelijke Encyclopaedie' Kok, Kampen
- 'Mennonitsche Encyclopaedie' Karlsruhe
- 'Oud Testamentische Apocryphen' vertaald door:
Dr. J.H. van de Palm
- M.A. Beek 'Inleiding tot de Joodse Apocryphen'

'Vroeg Christelijke Litera-
tuur' vertaald door Van Maanen:
de Brieven van Ignatius, Policarpus, Diognetus,
Barnabas, Clemens Romanus en
De Herder van Hermas

- Eusebius van
Caesarea 'Geschiedenis der Kerk' (tot 326)
- Aurelius Augustinus ('Belijdenissen'
'De Stad Gods'
'Levende woorden van Augustinus
- Cyprianus 'Keuze uit zijn werken'
- Prof. Dr. A. Kuenen 'Historisch Kritisch Onderzoek'
1861-'65
- Flavius Josefus en Hegesippus Amsterdam 1704
- Prof. Heinrich von ('Die Griechischen Kirchenväter'
Campenhausen ('Die Lateinischen Kirchenväter'
- Pater Bassilius
Steidele OSB 'De Kerkvaders'
- Adolf von Harnack 'Dogmengeschiede'
- Prof. Kooiman 'Maarten Luther'
- Dr. H. Berkhof 'Geschiedenis der Kerk'
(eenzijdig Calvinistisch)
- Prof. S. Blaupot
ten Kate 'Geschiedenis der Doopsgezinden'
- Prof. W.H. Kühler ('Het Socianisme in Nederland'
'Geschiedenis der Doopsgezinden'
(I-III
- J. Calvijn ('Institutio'
'De 3 formulieren van enig-) 17e
(heid') eeuw
- Abraham Trommius 'Concordantie des Bijbels.'
- Andrew Young 'Analytical Concordance'
- Prof. Rudolf Kittel 'Geschichte des Volkes Israël'
- Prof. Gerhard Kittel ('Wörterbuch zum Neuen Testament'
(redacteur) ('Wörterbuch zum Alten Testament'
Serie
'Handbuch zum Alten Testament'
- (nooit voltooid)
- Dr. H. Gunkel 'Das Märchen im Alten Testament'
- Bruno Balscheit 'Inleiding Oud Testament'
- Serie 'Das Alte Testament Deutsch'
- " 'Tekst en Uitleg Oud Testament'
- " 'Das Neue Testament Deutsch'
- " 'Tekst en Uitleg Nieuw Testament'
- Prof. Karl Barth ('Der Römerbrief'
(Colleges gegeven in Bonn 1946
'Die Kirchliche Lehre
(von der Taufe' 1947
- H. Bakels 'Boeketje Dogmatiek'
- Prof. Ethelbert
Stauffer 'Einführung in das Neue Testament'
- F. Pop 'Bijbelse woorden en hun geheim'
- Emil Brunner 'Das Gebot und die Ordnungen *)
- Van Ooyen 'Ethica'
- Dr. H. Berkhof ('Fundamenten en Perspectieven' 1949
'Kerkorde Berlin-Brandenburg' 1947
**)

- *) Het praktische deel is in 1948 door mij vertaald ten behoeve van mijn medestudenten.
 **) Door mij vertaald ten gerieve van mijn medestudenten.
 Herman Römer heeft de manuscripten uitgetypt!

∴ Collegedictaten:

Prof. Dr. W. Banning	('Bronnen van de Westersche Beschaving')
	('Sociale begrippen')
	('Ethiek')
Prof. Dr. H. Berkhof	('Kerkgeschiedenis')
	('Dogmatiek')
Dr. F. Boerwinkel	('Secten en Stromingen')
Dr. Finkensieper sr.	('Psychologie')
Mr. A. W. Kist	('Evangelistiek')
D. Bonhoeffer	('Widerstand und Ergebung')
	'Ned. Theologisch Tijdschrift'
Dr. P. Gregorius	'Sociologie van de niet-Westerse volken, individu en gemeenschap'
(1966)	
i d e m	'Sociologie van de niet-Westerse volken, verwantschap en huwelijk'
(1965)	
Richard F. Behrendt	'Empire of Visie'
(1966)	
Raymond Firth	'Sociale Anthropologie'
(1962)	
George M. Foster	'Oude culturen in een technische wereld'
(1966)	
Hans Joachim Störig	'Geschiedenis van de wetenschap in Oudheid en Middeleeuwen'
(1961)	
i d e m	'Geschiedenis van de wetenschap van Middeleeuwen tot negentiende eeuw'
(1965)	
i d e m	'Geschiedenis van de wetenschap in de negentiende eeuw'
(1967)	
	De geesteswetenschappen
i d e m	'Geschiedenis van de wetenschap in de negentiende eeuw'
(1966)	
	De natuurwetenschappen
M. M. Thomas	'The Christian Response to the Asian Revolution'
(1966)	
Margaret Mead	'Cultural Patterns and Technical Change'
(1955)	
i d e m	'Male and Female'
(1946)	
i d e m	'Coming of Age in Samoa'
(1928)	
i d e m	'Growing up in New-Guinea'
(1930)	
Mary Douglas	'Wereldbeelden'
(1970)	
Ruth Benedict	'Patterns of Culture'
(1934)	
Bronislaw Malinowski	'Magic, Science and Religion'
(1948)	
Julian Franklyn	'Death by Enchantment'
(1971)	

Prof. Mircea Eliade	'Das Heilige und das Profane'	1957
i d e m	'De Mythe van de eeuwige terugkeer'	1964
Dr. J.C. Bleeker	'De Moedergodin in de Oudheid'	1960
Dr. H. Brongers	'Oud Oosters en Bijbel Recht'	1960
i d e m	('De Literatuur van Babyloniërs	
	(' en Assyriërs'	z.j.
Dr. Hartmut Schmökel	'Ur, Assur en Babylon'	1957
Dr. K. Dronkert	('Het Menschenoffer in de	
	(Oud-Testamentische Wereld'	z.j.
Dr. Anton Jirku	'De Wereld van de Bijbel'	1959
Dr. Margarete Riemschneider		
	'De Wereld der Hethieten'	1958
Herodotus	'Historiën'	
Dr. J. van der Ham	'De taal der Religie'	z.j.
Joachim Wach	'Vergelijkende Godsdienst Wetenschap'	1957
Dr. Wladimir Lindberg	'Zó bidt de Mensheid'	1963
Lin Yu Tang	'Laotse'	1955
Dr. Jef Last	'Laotse en de Taoïsten'	1955
Tijdschrift	'Pacific Islands Monthly'	

Algemeen.

OOSTHOEK ENCYCLOPEDIË 1929 (?)

William Howells	'Mankind so Far'	1944
Gordon Childe	'Man makes himself'	1944
Ernst Häckel	'Lebenswunder'	
Leo Frobenius	'Kulturgeschichte Afrika's'	
Eduard Meyer	'Geschichte des Altertums' deel II	
A. Pierson	'Hellas'	
Th. Birt	'Von Homerus bis Socrates'	
Platoon	'Socrates Verdediging'	1934
De Vries	'Inleiding tot het denken van Plato'	1952
Pr. Dr. A. Drews	('De ontwikkeling der Antieke Pailo-	
	(sofie en Religie'	1907
Erwin Rhode	('Seelen Kult und Unsterblich Keits-	
	(glaupe der Grieken'	1893
J.H. Breasted	'Die Geschichte Aegyptens'	
Adolf Erman	'Die Religion der Aegypter'	
J.L. Pierson	'De 18e Dynastie van Oud Egypte'	
Theodor Mommsen	'Römische Geschichte'	
Jacob Burckhard	'Die Kultur der Renaissance in Italien'	
Nicolo Machiavelli	'Die Geschichte von Florenz'	
i d e m	'Das Buch vom Fürsten'	
J.L. Pierson	'De Medici'	
Hermann Grimm	'Das Leben Michel Angelo's'	
Dr. Johan Huizinga	'Herfsttij der Middeleeuwen'	
Dr. Karl Justi	'Velasques'	
Dr. Houston Stewart		
Chamberlain	'Die Grundlagen des 19en Jahrhunderts'	
Dr. Max Weber	'Wirtschaft und Gesellschaft'	
Dr. L.J. Brugmans	('De toestand van de arbeidende klasse	
	(in de 19e eeuw'	
Robert Aura Smith	'Devided India'	
George Orwell		
(= Eric Blair)	'Animal Farm'	
i d e m	'1948'	
i d e m	'Burmese Days'	

- Robert C.Suggs
(1967) 'Culturen van Polynesië'
- Margaret Mead
(1935) 'Sex and Temperament in three primitive societies'
- Margaret Mead
& James Baldwin
(1971) 'Over ras'
- Dr.F.C.Kamma
(1976) 'Dit wonderlijke werk I en II'
-
- Dr. P.J. Bouman 'Revolutie der eenzamen'
- Dr. A.Th. van Leeuwen 'Ontwikkeling door Revolutie' 1970
- i d e m 'Christianity in World History' 1953
- Chr. Walther 'Zur Theologie der Revolution' 1963
- David Riesman,)
- Nathan Glazer en) 'The lonely Crowd' 1950
- Reuel Denney)
- Dr. Bartstra en)
- Dr. W. Banning) 'Nederland tussen de Natiën'
- i d e m 'Politeia'
- Dr. W. Banning ('Het Communisme als Politiek-Sociale
(Wereldreligie'
- Vorster (redactie) 'Nederlandse Mystiek' I & II.
- 'Cultuurgeschiedenis van het Christendom' I-V 1948 vv
- 'Wereldgeschiedenis' I-X Red. Dr.C.D.J.Brandt en Dr.H.van Werveke
- 'Winkler Prins Encyclopaedie' 1e druk, 1870 vv
- Tijdschriften: 'Nederlandsch tijdschrift voor Geneeskunde'
- 'Internationale Spectator'
- 'Wending'
- 'Time' (per 1-1-'56)

Zaterdag 11 januari stapten wij op de trein naar Den Helder. In Alkmaar lukte het ons een coupé aan het eind van een wagon te bezetten. Daar er 's morgens nog niet veel mensen reisden, bleven wij alleen. Bij elke stop (5 x) ging ik met een nors gezicht voor het raam staan - met succes. Tot Den Helder konden wij onze communicatie voortzetten zonder toehoorders. Dat was ook nodig, want Mieneke moest haar studie gewoon voortzetten. Ook tijdens het weekend viel er veel te bespreken met haar ouders; toekomstplannen moesten worden opgesteld: ik bleef bij theologie. Dat was ik in 1939 al van plan, maar door mijn kapitaalkrachtige familieleden werd dat afgewezen. Oom Jan wilde wel een studie in Delft financieren, daar hij geen bloedverwant als opvolger had. Vader Piet desgelijks voor medicijnen, maar mijn wensen gingen in een andere richting.

In de 30er jaren was het de toestand van de arbeiders in de fabrieken én de landarbeiders, die mij bezig hield. De boekenlijst wijst dat uit. Maar toen ik het verband begon te zien tussen sociale noden en de politieke ideologieën, was dat een nieuwe impuls om mij te verdiepen in de Europese geschiedenis. Daar kwam ook bij een toenemende interesse in de boodschap van het Oude- en Nieuwe Testament. Vanuit déze optiek volgde ik de strijd v/d 'Bekennende Kirche', én de strijd tussen Nationaal Socialisme en Marxisten, zo goed als mij dat mogelijk was met mijn nog beperkte kennis van hun basis-literatuur. In de loop van de oorlog las ik wat Karl Marx, Adolf Hitler en Alfred Rosenberg te berde brachten.

Enkele exemplaren van 'Der Stürmer' waren voor mij voldoende om een haat te ontwikkelen tegen hem, en zijn medestanders, de fanatieke antisemieten. Dat raakte mij persoonlijk, want 3 van mijn aangetrouwde tantes waren van Joodsen huize.

Dan was er de 'Affaire Pont'. De Minister van Binnenlandse Zaken ontsloeg burgemeester Pont van Hillegom wegens zijn openlijke voorkeur van een facistisch Staatsbestel. Johan Brakensiek maakte er een mooie prent van. Geschokt was ik ook door Ds. Hylkema's definitie van een facistische orde: 'Gezag van boven naar beneden én verantwoording van beneden naar boven'. Dat geldt óók voor het Communisme. Later zou ik ervaren dat deze definitie óók van toepassing op koloniale besturen is.

In en nà de oorlog was er de ervaring van de geestelijke nood van oorlogvoerenden en hun slachtoffers; soldaten en gevangenen. Mij imponeerde en inspireerde de trouw van de geestelijken van de Russisch Orthodoxe Kerk. Al deze indrukken bevestigden mij in mijn voornemen de rest van mijn leven te besteden aan het helpen in zulke noden en Mieneke was het daarmee eens. Wij beiden, Mieneke en ik oordeelden, dat een leven zóveel zin en waarde heeft als het waard is voor een medemens.

Terug in Leiden nam ik contact op met de Doopsgezinde Gemeente waar ik, in alle omzwervingen, nog steeds als lid ingeschreven stond. Het contact met predikant Ds. A.J. Snaayer was na de eerste kennismaking erg goed. Van hem hoorde ik dat voor een studie theologie nog steeds 6 jaar stond. Maar de Zending zou vermoedelijk met minder opleiding genoeg nemen, temeer daar 2 van de Zendingen H. Schmitt en O. Stauffer, die in 1940 geïnterneerd werden, de oorlog niet overleefd hadden.

Hen beiden en de onlangs overleden collega D. Amstutz en zijn vrouw, had ik in 1933-'34 ontmoet in Leiden, toen zij zich op hun werk in Java voorbereidden. Door het contact met de dochters, van de in Sumatra overleden Dg. Zendingspredikant Nachtigal tijdens de belijdeniscatechisatie in Leiden, wist ik iets van werken en beleven van zendingen en óók de boeken van Albert Schweitzer stimuleerden ons. Mij persoonlijk lokte ook het avontuur én de herinneringen aan de jaren op Java doorgebracht - de gelukkigste jaren van mijn jeugd - speelden mee.

Na een uitvoerige kennismaking werden wij aangenomen. Mieneke's toekomstige beroep speelde daarbij een even grote rol als mijn onberispelijke Nederlandse referenties. Daarbij was ik taai en veelzijdig ontwikkeld en had in de achter mij liggende jaren blijk gegeven van een groot uithoudingsvermogen.

Gezien mijn leeftijd - 32 jaar - mocht de opleiding niet te lang duren. Voor kerkelijke medewerkers was in 1946 het Instituut 'Kerk en Wereld' opgericht. Ik mocht daar 2 jaar studeren. Een derde jaar was voor de specialisatie voor de tropen. De nieuwe cursus in Driebergen zou starten begin september en na overleg met de rector Dr. F. Boerwinkel besloot ik de resterende 5 maanden met het lezen van de Bijbel.

In Leiden kon ik voor een krats een 3 delig, in leer gebonden exemplaar van de Leidse Vertaling kopen, met inleiding en aantekeningen voor elk Bijbelboek. Ik was er dagelijks uren mee bezig!

Tot mijn vertrek naar 'De Horst', 'hokten' Mieneke en ik op haar kamer, die ook een mooie serre had op het Zuid Oosten. Mieneke moest hard werken in het ziekenhuis; ik had alleen maar 'leeswerk' en zorgde voor de boodschappen, koken, etc. Af en toe bracht ze haar vrienden en vriendinnen mee, velen veel jonger dan ik, en soms ook dan zij, doordat haar studie gedeeltelijk door de oorlog onderbroken was. Geleidelijk won ik hun vertrouwen en soms praatten zij hun problemen bij ons uit. Soms konden wij ook een student 'op zwart zaad' te eten geven, want Mieneke's toelage was f 150,-- p/m en ik kreeg van oom Jan f 50,--.

Toen Mieneke zich toch een week vrij kon maken, huurden wij een B.M. en zeilden via Reeuwijk en Aalsmeer naar de Zaan. De vreugde werd echter getemperd door de ziekte van vader Piet, welke een operatie moest ondergaan.

Elke dag belden wij op en gelukkig liep het goed af. Er liep nog iets goed af. Toen wij wegens een lage brug de mast moesten strijken, kreeg Mieneke door een misverstand de mast op haar rug. Gelukkig kon ze alles nog bewegen en had gevoel in haar benen en voeten.

Toch heb ik mij in 1955 - toen Mieneke een hernia kreeg - afgevraagd, of dat een laat gevolg was van dit voorval.

De introductie op 'De Horst' viel mee. Ik was op één na de oudste student, maar er waren niet weinigen 'door de wol geverfd' in het verzet of in de K.P. (knokploegen) of als koeriersters. Ook voor hen gold: 'Wie de dood heeft gezien, is zijn jeugd kwijt'.

Toen een paar jeugdige 'oudere jaars' studenten ons wilden ontgroenen, hebben wij dat laten mislukken. Wij hebben hen 'opgerold' in een donkere barak. Wij maakten hen duidelijk dat wij niet van plan waren 'studentje' te spelen, maar dat wij de verloren tijd wilden inhalen, voorzover het om een beroepsopleiding ging.

Mijn programma was zwaar; het rooster van de docenten was zodanig, dat ik de colleges theologie van 4 jaar in 2 jaar kon volgen. Prof.Dr. H. Berkhof nam Kerkgeschiedenis en Dogmatiek voor zijn rekening en Prof.Dr. W. Banning, Bronnen van de Westerse Beschaving, Sociale bewegingen en ethiek. Ds. E. Pop gaf Bijbelse Begrippen en Exegese; Dr. F. Boerwinkel, Secten en Stromingen en Dr. Finkensieper, Psychologie. Andere vakken - van meer belang voor jeugd-leiders - muziek, sport etc. liet ik liggen; wij zouden immers in een niet Westerse Wereld moeten werken. Om alles goed te volgen, regelde ik mijn werk op 60 uur per week in 5 1/2 dag.

Zaterdags ging ik naar Leiden, of Mieneke mocht - met andere verloofden - logeren op de zolderverdieping waar de meisjes waren ondergebracht, onder toezicht van mej. E. Boeke.

Eéns per maand gingen wij per trein naar Den Helder. Ook snorden wij in de weekenden en vacanties naar boeken, welke wij dachten nodig te hebben op het gebied van de Medische Wetenschap. Theologie, Culturele Anthropologie en ook naslagwerken. Veel kochten wij op veilingen - per bundel - voor weinig geld. Wat wij niet gebruiken konden, werden door ons 'doorverkocht' aan medestudenten voor 10 of 25 cent, al naar gelang de inhoudelijke kwaliteit. Daardoor waren wij ook in staat een omvangrijke bibliotheek te verzamelen; vooral duitse literatuur was goedkoop wegens onverwerkte rancune. Nieuw verschijnende vakliteratuur werd besteld o.a. Kittel's 'Wörterbuch zum Neuen Testament' - voor mij, met mijn ónvolkomen opleiding, een onvervangbaar instrument, zo ook E. Brunner's 'Das Gebot und die Ordnungen' waarvan ik een gedeelte voor mijn medestudenten vertaalde, omdat zij van Dr. Berkhof er kennis van moesten nemen.

Bij de colleges Kerkgeschiedenis en Dogmatiek kwam ik nogal eens in oppositie met de docent, slechts enkele jaren ouder dan ik. Tijdens, maar ook ná mijn belijdeniscatechisatie had ik veel vakliteratuur van Doopsgezinden gelezen. Ik was verheugd, toen van Karl Barth een brochure verscheen waarin hij de doop op belijdenis als oorspronkelijke vorm van opnemen in de gemeenschap der gelovigen erkende.

Prof. Berkhof's verweer - maar wij hebben het altijd zo gedaan - torpedeerde ik met de opmerking, dat traditie alleen Rooms-Katholieken en aanverwanten als argument mogen gebruiken. Van Reformatorische Christenen moest elke argumentatie stoelen op de Bijbel. Voor mij hoort daar nog bij de resultaten van historisch en archeologisch onderzoek.

Zoals de zeer noodzakelijke discipline van de Krijgsmacht mij voorbereid had, op het te volgen werkschema, zo had ook de confrontatie met politieke tegenstanders mij getraind in discussies. (N.B. Op het Kennemer Lyceum was er voor de oudere leerlingen een 'Discussie Club')

Ook kwam ik in botsing met het hoofd van het internaat. In het 2e jaar van mijn verblijf op 'De Horst' kreeg ik een kamer alleen.

Toen Mieneke en ik op een zeer koud weekend luisterden naar een muziekuitzending, gingen wij er bij liggen met een denken over ons heen.

Het hoofd van het internaat plofte zonder aankondiging de deur binnen, verstarde van schrik en zij: 'Dit kan niet'. 'Als jij niet begrijpt dat dit niet kan, dan moet je maar eens met een man gaan praten' en dat, nadat ik had laten zien dat wij beiden volledig gekleed waren.

Daar ten minste 2 van de 'Koeriersters' ook al met haar in botsing waren gekomen, volgde ik haar goed gemeente raad op en verzocht Ds. Banning om een onderhoud.

Ik vertelde wat er gebeurd was en besloot met te zeggen: 'Als ik nú, met 34 jaar en sedert 1940 met Mieneke verloofd, nóg niet als volwassen man wordt beschouwd, dan is is hier iets goed mis'. N.B. Mieneke was al Semi-arts!

Ik bracht nu ook andere gevallen ter sprake en had de zekerheid, dat ik bij hem 'goed geland' was.

Een soortgelijk voorval beleefde ik bij een bezoek van mijn onlangs overleden collega D. Amstutz. Hij bezocht mij op 'De Horst' en zag dat meisjes- en jongensstudenten samen sport - volleybal - beoefenden. 't Was nog in de jaren, dat de vrouw in Zwitserland geen stemrecht hadden.

'Geeft dat geen moeilijkheden?', vroeg hij. 't Is toch een Christelijk instituut!'

Ik kon hem geruststellen, 'er zijn nog geen baby's geboren', antwoordde ik, 'en ook nog niet op komst!'

Conclusies: A. 't Schijnt voor vele Orthodoxe Christenen moeilijk te zijn, hun gedachten uit een 2-persoonsbed te houden!

B. Liefhebben is alleen toegestaan als ze gelegaliseerd is door de registratie bij een bureau van de burgerlijke stand.

Vervelend is dan alleen dat dit een schepping van Napoleon I is - niet bepaald een Christelijk theoloog. Bovendien is er dan, met betrekking tot diverse verzen uit het Hooglied een serieus probleem - weliswaar alleen voor puriteinen die zo graag ernstige bijbelstudie aanprijzen.

Met dit probleem werden wij bij ons werk in Nieuw-Guinea telkens opnieuw geconfronteerd - vooral door de opvatting van Collegae en hun aanhang.

Bij de na-oorlogse 7e grondig herziene en veel vermeerderde Druk van A. Trommius, zoek je vergeefs naar vermelding van desbetreffende verzen in het Hooglied.

Sinterklaas werd gemeenschappelijk gevierd, en ook de verloofden waren weer uitgenodigd. Eén van de 'echte' jongeren trad op als Sinterklaas. Mieneke riep hij op bij hem te komen. 'Zo, zo meisje; ik heb gehoord dat jij voor dokter studeert. Kun jij vertellen wat dit is?' en hij wees op voorhoofd en wangen. 'Puberpukkels Sinterklaas!' was het onverwachte antwoord, tot grote hilariteit van de bijna 80 aanwezigen.

Zelf werd ik ook een keer afgetroefd. Ik moest kritiek leveren op een korte preek, maar gebruikte daarbij nog al wat juiste - maar moeilijke vaktermen. Prof. Banning, 'n droogstoppel: 'Mijnheer, wilt u dit nader uitleggen; ik ben maar een eenvoudige vissersjongen!' Het was een goed bedoelde vermaning en Mieneke heeft heel wat keren mijn preken gezuiverd van 'moeilijke' woorden.

In het 2e jaar - 1948-'49 - maakte ik kennis met een aanstaande collega. Als onderwijzer was hij uitgezonden naar Nederl. Nieuw-Guinea - nu Irian. Wegens het grote gebrek aan Zendingen, werd hij op grond van artikel 6 van de Oude Dordtse Kerkenorde, tot Zendingspredikant gepromoveerd wegens 'singuliere' gaven. Een maand of 6 kwam hij op 'De Horst' wat 'bijleren' maar mengde zich nooit in een discussie. Mijn samenvatting van Prof. Berkhof's Colleges schreef hij over.

In die tijd schreef ik duidelijk en snel, inclusief de discussies, soms met de grappen erbij. Ze zijn nog leesbaar. Toen ik later zelf mensen moest opleiden, had ik daar profijt van.

Een andere gast was Friedrich Graaf Lynar, die bijna een jaar bleef. Zijn vader was één van de samenzweerders van 1944 tegen Hitler; zij werden na een schijnproces opgehangen. Wij hadden vaak een goed contact.

Onze predikant in Leiden verzocht ons beiden de leiding op ons te nemen van de zondagschool en van een groepje jongens 'te groot voor 'n servet en te klein voor een tafellaken'. Dat werd voor ons een goede zaak als praktijkervaring en de eertijds ziek ogende zondagschool bloeide op. Twee jonge leden assisteerden ons en namen een jaar later de leiding van ons over. Aan de oudste groep - leeftijd van 12-13 jaar - beleefde ik veel plezier. Ze mochten zelf vragen stellen, en niet altijd was het makkelijk om te antwoorden.

Een jonge denker stelde mij de vraag: 'Waarom vieren wij Kerstmis met meer luister dan Pinksteren?'

Wij hadden n.l. met Kerstmis alle bejaarden in het 'Bethlehem-hofje' een schaal met vruchten en koekjes gebracht, en de kinderen zongen Kerstliederen onder leiding van Betsy van de Kreeke - één van onze helpsters.

Met Pinksteren werd er echter niets ondernomen. Velen vonden het een 'buitendag' en zochten de Bollenvelden op.

Ik worstelde met het antwoord en vond het in de 'Trommius', en wel Paulus omschrijving van hem en zijn helpers 'God's medewerkers zijn wij'. Het gaat om de 'Stapelloop' van het 'Schip der Kerk' - haar éérste verschijning.

De vraagsteller behoort al lang thuis in het rijtje 'bekende Nederlanders'.

Het lukte ook om contact te maken met de ambtenaar die - na het vertrek van kinderen en pleegkinderen - een deel van het huis had gehuurd. Hij moet geweten hebben, dat moeder slachtoffer was geworden van de N.S.B.-ers die haar bespioneerden. Toen zij na een - misschien anonyme waarschuwing haar koffers pakte met de dingen waaraan zij waarde hechtte, en vertrok, bleven haar meubels en de schilderijen achter.

Toen het 'Beheersinstituut' het huis ontruimde, slaagde hij erin, drie belangrijke erfstukken en het salonomieublement voor haar te behouden: 'want hij had het van haar gekocht!'

Het betrof de theetafel, welke zij van haar overgrootmoeder, een bureautje dat zij van haar grootmoeder had geërfd én een Westfriese stoeltjesklok, welke haar voogd haar had gegeven als geschenk bij haar huwelijk. Het meublement had zij naar eigen ontwerp door een meubelmaker laten vervaardigen van platanenhout. De Westfriese stoeltjesklok uit ± 1785 hing boven onze geïmproviseerde 'twijfelaar', welke wij van de divan en 2 koffers hadden gemaakt. Het geluid dempte ik, door met leukoplast een watteprop aan de binnenkant van de bel te bevestigen.

Wij waren er heel erg blij mee en kregen die klok als hân trouwcadeau bij ons 'officiële' huwelijk. Ze heeft getikt in Mozambique, in Surabaya en later ook in Nieuw-Guinea én in Nederland.

Mijn boeken - merendeels geschiedenis en kunstgeschiedenis - kon moeder's huurder niet redden; zij werden in beslag genomen, terwijl Mieneke's boeken verbrand waren bij het bombardement, dat de woning van haar ouders vernietigde.

XVII 1

Nóg iets belangrijks gebeurde in de laatste maanden voor het examen: een oproep van een Officier van Justitie om mij te melden voor een gesprek. Het betrof mijn in april 1936 ingediend verzoek tot naturalisatie. Ik had heel wat uit te leggen - evenveel als aan de Communistische Vakbond Bons in Hamburg, toen ik solliciteerde.

Ik had mij 2 jaar later - als vrijwilliger gemeld bij het Departement van Defensie - omdat het voor mij de consequentie was van mijn aanvraag tot naturalisatie in de door 'München' ontstane situatie.

Het interesseerde hem niete in het minst.

Ik legde hem de notarieel vastgelegde verklaring van Fred Schugt voor, aangaande mijn subversieve activiteiten - levensgevaarlijk - voor een soldaat. Hij weigerde die te lezen, omdat ze in 't Duits was gesteld. 'Dat is mofsch!', zei hij.

Ik bood aan om haar op mijn kosten door een beëdigde vertaler te laten vertalen; hij vond dat niet nodig.

Toen werd ik ziedend en zei: 'bij de lessen staatsinrichting op het Kennemer Lyceum heb ik geleerd, dat de openbare aanklager verplicht is kennis te nemen van de stukken, welke hem worden voorgelegd - althans in mijn moederland Nederland'.

Ik groette - nog net beleefd - en vertrok na zijn antwoord: 'U hoort er nog wel van'.

Een paar jaar later ± 1951 hoorde ik van een collega met uitmuntende relaties in 'Den Haag', dat juist de moed tot protest op grond van de Wet, de Minister er toe deed besluiten mijn verzoek op de lijst te plaatsen met een gunstig advies. Desondanks duurde het nog tot het voorjaar '54 voor alles zijn beslag had.

De studie in 'De Horst' sloot ik af met een aantal scripties. Voor Exegese nam ik de ongenueanceerde vertaling: Heiden voor het Hebreeuwse 'Goi' en de meervoudsvorm 'Gojim' en het Griekse etnè. Hierbij kon ik gebruik maken van Commentaren en de Analytical Concordance van Andrew Young, die ik op de markt voor f 10,-- kocht.

Een collega Zendeling had die weg gedaan met de opmerking 'niet perlu', hetgeen wil zeggen 'niet nodig!'

Ik was onder de indruk van 's mans geleerdheid, of was het zelfoverschatting? Ds. Pop was er zeer content mee.

Voor Prof. Banning maakte ik een scriptie over de Boerenopstanden in het 'Heilige Römische Reich' (Kaas en Broodvolk; 'Bundschuh' en 'Bauern Krieg') als gevolg van de economische crises. Voor de laatste twee vond ik één oorzaak in de verarming van de adel én de ontwaarding van de valuta's door de grote importen van edele metalen uit Midden- en Zuid Amerika.

Voor Kerkgeschiedenis nam ik als uitgangspunt de drie vroege verhandelingen van Dr. Martin Luther: 'An den Christlichen Adel Deutscher Nation', 'van de Babylonische gevangenschap van de (R.K.)Kerk' en 'von der Freiheit eines Christen Menschen'. Alle drie bracht ik in verband met de scripties voor Prof. Banning.

Voor Prof. Berkhof nam ik de strijd van Zwingli tegen de Dopers. Het onderwerp was de scheiding van Staat en Kerk. Zwingli wilde dat allen ingeschreven werden in zijn Staatskerk, en onder de tucht van haar voorgangers zouden staan. Hij zag in de doop op belijdenis een 'Opstand tegen het van Godswege aan 'de Kerk' gegeven gezag. (N.B. Romeinenbrief door Karl Barth)

In die zélfde tijd bespraken de oudsten, die de Wika-opleiding volgden met Prof. Berkhof het boekje dat hij toen schreef: 'Fundamenten en Perspectieven'. Wij hadden er forse kritiek op, met name over het verschil tussen ambten en bedieningen, dit in tegenstelling tot de Kerkorde van Berlijn-Brandenburg en met negeren van de ervaringen in de gevangenkampen in Europa en Azië.

Al mijn scripties zijn vaak uitgeleend, en het einde is dat ze allen verdwenen zijn. Ook mijn vertaling van die Kerkorde voor Berlijn-Brandenburg. Wel is ze verwerkt in voorstellen bij de voorbereiding van de Evangelische Christelijke Kerk in Irian.

N.B. 1 Ik had haar voor Prof. Berkhof vertaald t.b.v. mijn medestudenten.

N.B. 2 Enige maanden geleden, ± maart 1991 werd deze Kerkorde voor Berlijn-Brandenburg ook door Sachsen-Anhalt aanvaard, want Luther koos voor een nauwe verbinding van Kerk en Staat. Dit is één van de oorzaken van de onderdanigheid van de Lutherse Kerk inzake politiek van de Regeringen. Velen veroordeelden daarom de actievoerders van de 'Bekennende Kirche'

In mijn 'omgang' met de Doopsgezinde Vereniging tot Evangelieverbreiding en de Koloniale Ambtenarij, speelde het gewonnen inzicht van mijn scriptie voor Prof. Berkhof een grote rol.

XVIII 1

1949 was voor ons een uitzonderlijk jaar. Mieneke was bijna klaar voor haar artsexamen. Zij was inmiddels verhuisd naar het 'Plantsoen', waar zij woonruimte had gekregen. We waren al maanden in ondertrouw en zouden trouwen, zodra Mieneke haar artsenbul had.

Door de politieke ontwikkeling in West-Duitsland - de 'Adenauer Republiek' die in Mei haar souvereiniteit zou krijgen, werden wij genoodzaakt met spoed onze verhouding te laten registreren als huwelijk. Daardoor zou Mieneke haar nationaliteit kunnen behouden. Dat had wel wat voeten in de aarde, haar ouders gaven vlot toestemming, mits wij op huwelijkse voorwaarden zouden trouwen. Dat was ook mijn wens, want ten allen tijde kon op mijn inkomen beslag worden gelegd. Dit wetende had ik ook de f 1.000,-- die alle kleinkinderen van grootvader Maas, van zijn halfzuster Elisabeth van Deventer-Maas erfden, meteen op Mieneke's giro laten storten.

Adviezen kregen wij daarbij van één der Kerkeradsleden Mr. W. de Clerck. De ambtenaren van de Gemeente Secretarie hadden er geen zin in en beweerden er geen tijd voor te hebben. * 11 mei 1949 viel op een maandag *

Door Mr. De Clerck, die een goede relatie had met de Burgemeester, kreeg de Ambtenaar van de Burgerlijke stand opdracht, om alsnog - vóór sluitingstijd - ons huwelijk te registreren. Onze getuigen, Ds. A. Snaayer en L. Franssen, Candidaat in de Medicijnen, stonden op afroep gereed.

Toen ik met paarse inkt tekende, maakte de Klerk aanmerking, maar de dienstdoende ambtenaar blafte: 'Al tekent hij met rood, wit of blauw, dat kan me niets schelen'.

Op zijn vraag, of wij nog een toespraak op prijs stelden, antwoordde ik - verwijzend naar Ds. Snaayer, dat hij dit voor zijn rekening zou nemen bij de inzegening in de Doopsgezinde Vermaning in de 'Lokhorst'.

Wij waren binnen de 10 minuten weer buiten en dronken koffie en aten een taartje. Daarna moest ik op een holletje naar het station.

De DVtE had mij n.l. gedétacheerd als afgevaardigde naar het eerste Oecumenische Zendingscongres, dat in Zeist werd gehouden. Mieneke telefoneerde haar ouders en ik zat niet zo verheugd in de trein.

Prinses Wilhelmina was de volgende dag óók aanwezig.

Zij imponeerde ons door haar kennis van de problemen van Oecumene en Zending.

In een nabespreking stond ik naast haar, en zag toen voor 't eerst hoe klein zij eigenlijk was, en in de calêche in 1922 leek ze zo groot.

Eén van de gevolgen van de aanbevolen samenwerking was de aanvraag van Ned. Herv. Zending aan de Doopsgezinden om hulp. Door de oorlog waren er heel wat open plaatsen en men had in Nieuw-Guinea een Ressort, dat weldra onbemand zou zijn. Het lag wat geïsoleerd en bood perspectieven.

De DVtE vroeg, hoe wij erover dachten en of wij zouden kunnen functioneren in interkerkelijk verband. Wij stemden in, en zo verdween Java in de verte, na de Mentawai-eilanden en Nias in overweging genomen te hebben. Het avontuur werd de 'Vogelkop' van Nieuw-Guinea.

De voorbereiding voor de feestelijke inzegning en Mieneke's artsexamen - ook dat moest nog gebeuren! Wij hadden zó veel te regelen, dat zij voor haar beste vak - Psychiatrie - 3 maanden kreeg. Ik kan dit zeggen, omdat ik in de jaren '47-'49 haar repetitor was en zij de mijne. Op deze wijze raakten wij thuis in elkanders beroep, door ons gezien als een noodzaak, omdat wij in een isolement zouden leven zonder collegae ter plaatse.

'Ergens' kon ik een antieke stencilmachine kopen, waarop je vel voor vel mooie duidelijke afdrukken kon maken. Na éven oefenen konden wij de uitnodiging voor ons huwelijksfeest en de liturgie in de Kerk zelf stencillen.

Op de vraag naar éventuele wensen inzake dieetvoeding, vulde een vriend in 'eiwitrijk en alcohol rijk'. Alles werd door onze vrienden in Leiden perfect geregeld.

O.a. de treinverbinding van Noord- Oost- en Zuid Nederland, met treinen die ongeveer op dezelfde tijd in Leiden aankwamen, lokaal vervoer met een gecharterde bus, waarbij één vriend de gasten op het station ontving.

Een vriendin soleerde in een aria van J.S. Bach, 'Gott, wie grosz ist deine Güte'. De eiwit- en alcoholconsument maakte de foto's. De Zondagschool zong ons toe bij de receptie. Vader Piet's beste vriend, welke in noodgeval Mieneke's voorgd zou zijn, haalde ons af in 't Plantsoen en bracht ons naar de Pieters Kerkkoorsteeg, waar de ingang van de Lohorst Kerk is. Hij was in vol ornaat, van Commandant Zee-macht (in de oorlog), zo ongeveer de duurste chauffeur van een trouwauto.

Tot onze grote vreugde kon ook mijn broer Piet, die tot begin 1949 nog in de Oeral als Krijgsgevangene in de mijnen had gewerkt, met zijn Nederlandse vriendin aanwezig zijn.

Alles verliep vlekkeloos en allen waren vrolijk. Ook het diner was àf. Van de toespraken herinner ik mij niet veel meer, behalve de waarschuwing van oom Jan, die Mieneke waarschuwde voor mij, die in zijn ogen 'Koppig en eigenwijs was', een andere omschrijving van vasthoudend en voor je mening uitkomen, als je die documenteren kunt.

De 'oudjes' werden tijdig op de trein naar hun woonplaatsen gebracht, en wij gingen ons verkleden, want het feest voor jongeren duurde nog tot bijna middernacht.

Piet sliep bij ons, en zijn vriendin Lubine ging terug naar Amsterdam, waar zij woonde en werkte.

't Was de 20e juli; 9 jaar op de kop af, nadat Mieneke mij aanvaard had als partner, en bijna 12 jaar nà onze kennismaking op de Jamboree in Vogelenzang.

De volgende dag vertrok Piet weer, en wij gingen naar het Academisch Ziekenhuis met de bossen bloemen die wij ontvangen hadden, en deelden die uit aan de patiënten op de Afdeling waar Mieneke werkte.

Daarna vertrokken wij per trein en bus naar Langweer, waar een vriendin van Mieneke woonde, en gingen een week op trektocht over de Friese Meren.

De maanden daarna waren wat rustiger. Wij liepen talencursus van Drs.M.G.Emeis jr., saai maar degelijk. De docent Islam kreeg nogal eens critiek van Drs.Jan Baljon, die uitgezonden zou worden naar Pakistan.

Men zocht voor hem een ander, welke wat soepeler leek, en Jan Baljon verdween naar een mini-gemeente. 6 Jaar later haalde de Rijksuniversiteit Groningen hem, nadat hij al gepromoveerd was, ik meen 'cum laude'. Het meeste hadden de voor Nieuw-Guinea aangeworven predikanten en verpleegsters, en wij beiden aan de boeiende, deskundige en aan de practijk getoetste voordrachten van Ds.F.C.Kamma. Daar gingen wij éénmaal per week 'in de leer' en meestal liep het uit, zodat we na afloop in de keuken van de Zendingshogeschool wat te eten haalden. Hij was het ook die ons waarschuwde, dat terugkerende Zendingelingen meest geen gehoor vonden bij de zich bij uitstek deskundig achtende Regenten.

Voor de rest stelden de colleges ons teleur. De docent baseerde zijn kennis op oude publicaties, die geen reëel verband hadden met de veranderde situatie in de 3e wereld. Dr.J.Kruyt, die een gedegen pleidooi hield voor een alomvattende aanpak, deed onze docent en rector af met de opmerking, dat wij ons van deze man van de practijk niets hoefden aan te trekken; ik was perplex! Ik nam contact op met Ds.Wettstein, welke het District waar wij voor bestemd waren, als éérste had geleid van 1916(?) tot 1934. Zijn opvolger was in een Japans Kamp overleden en de collega, welke ik moest vervangen, was er pas in 1947 weer begonnen. Er was dus veel onbekend! Een poging om in het Tropeninstituut gegevens te verkrijgen, leverde evenmin iets op, en lectruur over Melanesië - waar Nieuw-Guinea toe behoort - kon men mij ook niet noemen, op één enkele uitzondering na.

Vrijdag 11 november 1949, was voor ons een bijzondere dag. Mieneke kreeg haar 'Artsenbul' uitgereikt, en ik mocht erbij aanwezig zijn.

Vermoedelijk was het weekend daarop in Den Helder; voor vader Piet en moeder Annie ook een feestelijk gebeuren. Zo vlug mogelijk daarna solliciteerde zij bij het Ministerie van Overzeese Rijksdelen, en werd aangenomen op een 3-jarig contract. Na afloop had zij recht op een thuisreis op kosten van het Rijk, en één jaar extra salaris om pensioenrechten in te kopen, òf zich in Nederland te vestigen. Daar er dat jaar nog geen tropencursus voor artsen werd gegeven, werkte zij op het Bacteriologisch Laboratorium en daarna nog een paar maanden op het Instituut voor Preventieve geneeskunde én in het Havenziekenhuis in Rotterdam, waar veel patiënten, die aan tropische ziekten leden, behandeld werden.

Wij snorden nu gericht én intensief op veilingen én in antiquariaten naar voor ons geëigende vakliteratuur. Een oude tropenarts gaf raadgevingen voor de a.s. zendingsmedewerkers en noemde ons de naam van een winkel in Amsterdam, waar wij lampen en andere inrichtingsstukken konden kopen, welke ontworpen waren voor mensen, die in de tropen moesten leven. In de winkel vertelde men niet, dat het om modellen ging, die al lang niet meer gangbaar waren. Van anderen kregen wij een adres, waar men opvouwbare meubels kon krijgen van hardhout met geelkoperen scharnieren. Wij bestelden ze meteen. Ze voldeden uitstekend; Nederlands patent!

Ik kreeg een 'vreemdelingenpaspoort' en enige malen moesten wij naar het Ministerie van Overzeese Rijksdelen en leeren, dat je ambtenaren niet moest lastig vallen vóórdát de koffiekar van 10 uur rond geweest was.

Bij de pokkenvaccinatie had ik pech: ik kreeg een Erysipelas-infectie en was een paar dagen uitgeschakeld. Een 2e tegenslag bracht het Rhesus-onderzoek. Mieneke was ab - en ik Rh +. Ik zou haar in noodgeval nooit bloed kunnen geven, en een zwangerschap was af te raden, daar zij voor elke bevalling maandenlang in Europa zou moeten leven.

Zeer gewaardeerde hulp kregen wij van de Zusterkringen, wetende dat de dichtstbijzijnde gelegenheid om inkopen te doen één week lopen en drie tot vier dagen varen - enkele reis - betekende. Wij kochten dunne witte katoen en Kaki drill, waarvan jasschorten voor Mieneke en voor ieder van ons 6 stel tourneekleding gemaakt werd. Anderen breiden vele tientallen meters zwachtels van witte katoen; ze konden hergebruikt worden, door ze uit te koken.

Eén van de Leidse Kerkeradsleden schonk zijn 'ogendoos'. De ervaring in Nieuw-Guinea had hem geleerd, dat het toen nog steeds geloofde sprookje, dat er bij 'Primitieven' geen oogafwijkingen zijn, niet waar was.

De Simavi hielp ons bij de aanschaf van medicamenten én een instrumentarium. De firma Daro maakte - in Nederland niet toelaatbaar gecombineerde Sulfadiazine - zuiveringszout tabletten, om moeilijkheden te voorkomen. Analfabeten begrijpen vaak niet, waarom zij 2 soorten medicijnen moeten slikken. Bij hen gaat het om de magische krachten, die een arts kan bewerkstelligen - net als bij een toverdocter.

Moeilijk waren de onderhandelingen met Oegstgeest. Mr. Graaf van Randwijck legde steeds de nadruk op mijn verantwoordingsplicht aan de terreinchef in 'Hollandia', die echter geen vaktheoloog was, en van de 'Vogelkop' ook niets af wist. Per slot van rekening werd geëist, dat ik geen Doopsgezinde Gemeenten zou propageren, maar dat was ook nooit de bedoeling geweest: in een samenleving, welke nog in het patroon van het Neolithicum verkeert, is zoiets niet mogelijk, net zo min als andere West-Europese Cultuurvormen. De uitzendingsdienst moest in de Singelkerk in Amsterdam gebeuren, waar wij geen contacten hadden. Leiden was - en bleef nog lang - onze gemeente, waar ik op mijn belijdenis gedoopt was en Mieneke opgenomen en waar ons huwelijk ingezegend was.

Ik was niet verblijd!

In mijn antwoord liet ik duidelijk uitkomen, dat de Doopsgezinde Zending wel mijn werk organiseerde en mogelijk maakte, maar dat de eigenlijke werkgever de Heer der Kerk was en dat mijn verantwoordingsplicht in eerste instantie voor Hem was. Er kwam geen commentaar op, vermoedelijk omdat de leden de consequenties niet begrepen.

Wij moesten ons toen nog voorstellen in enkele Noordduitse Mennoniten gemeenten - bij mijn weten Gronau, Göttingen, Braunschweig en Hamburg Altona. Wij werden er niet veel wijzer van, want daar had men nog steeds een stroom vluchtelingen te verzorgen.

N.B. Tot eind 1988 waren het er 12.500.000 !

In de woning van de tantes konden ook moeder, mijn jongste zuster en broer afscheid nemen van ons. Voor Piet was er plaats, omdat de nichtjes bij hun ouders - nu in Bonn - thuis waren. Piet bekwaamde zich in de internationale handel en vertrok in 1954 naar Australië.

In de 2e helft van juni was het zover. Wij waren nog een paar dagen in Den Helder, en daarna deden Mieneke's ouders ons uitgeleide naar Schiphol. Wij kunnen ons niet meer herinneren, wie er nog meer bij waren.

XIX 1

De reis begon 1 juli met een valse start. Het weer was slecht, en wij konden niet veel zien door de laaghangende wolken. Het was voor ons beiden de eerste keer dat wij vlogen en Mieneke hield zich goed, tot er etensluchtjes kwamen. Ze raakte haar eetlust kwijt, zonder extra gevolgen.

Halverwege Rome, bij Châlons kreeg de piloot order om terug te keren naar Schiphol: in Rome was het noodweer en wij mochten er niet landen. Dus waren wij enkele uren na ons vertrek weer op het punt van vertrek.

De K.L.M. had al maatregelen getroffen; in een hotel in Noordwijk werd overnacht. Maar voor dag en dauw stonden de bussen al weer klaar; wij gingen opnieuw de lucht in. En eigenlijk boften wij. Het was helder weer, en wij gleden over de zonnige velden en bossen van Nederland en de Rijnvlakte tot Basel, laag genoeg om je te kunnen oriënteren (\pm 5.000-6.000 m). Daarna kwamen de Alpen op ons af als een kleurige groep molshopen. Het slechte weer had de toppen van een slaapmuts voorzien. Ook de Appennijnen konden wij goed onderscheiden en wij bereikten het vliegveld van Rome, dat ver buiten de stad ligt. Daar was het zomers en wij voelden ons kiplekker, maar enkele medepassagiers steunden alsof ze gegrild werden gelijk de Heilige Laurentius. Van Rome uit vlogen wij naar Caïro, vermoedelijk het militaire vliegveld, ver van het centrum in het Noord-Oosten van de stad. Zonder de retourvlucht Amsterdam \pm Lyon mee te rekenen, hadden wij er \pm 3.450 km opzitten - ook heel letterlijk - je wordt wel wat stijf.

Ook in Caïro was er een harde wind, en knarsetandend verorberden wij ons diner, keurig opgediend door Egyptenaren in hun smetteloze lange jurken.

Wij werden ondergebracht in militaire tenten van het Engelse leger, en werden weer vroeg in de ochtend gepord.

Tegen de zon in vlogen wij over de Sinaï woestijn. Zon en slagschaduw boden ons een scherp getekend en kleurrijk schouwspel. Ik begreep waarom Arabieren de woestijn als tuin van Allah bestempelde, denkend aan de roman van Robert Hitchins 'The Garden of Allah'.

't Was prachtig, maar afgrijselijk tegelijk, hier was de aarde 'Woest en ledig'.

Wij vlogen over Abadan - toen de grootste olieraffinaderij ter wereld, en omstreeks middernacht streken wij neer in Bahrain. Daar moesten alle passagiers het vliegtuig verlaten. In de bloedhete hal moesten wij een uur wachten wegens contrôle van de motoren, etc.

Tegen de middag landden wij op 't vliegveld van Karachi, gelegen in een woestijn, door kunstmatige bevoeiing herchapen in een 'Firdaus', een Perzisch woord, door de bijbelvertalers verbasterd tot paradijs.

Het was ook dààr warm, en wij maakten uitvoerig gebruik van de badkamer, wasten ons ondergoed en legden ons 'in paradijselijke' staat te rusten. Toen wij wakker werden, was hetgeen wij gewassen hadden, droog en schoon.

Wij aten lekker en gingen vroeg naar bed. Wij hadden 3.550 km afgelegd, 10 uur later vertrokken wij weer.

De 3e dag was het traject nóg langer. Wij vlogen over India, dat als een grote kaart onder ons doorgleed. Soms zag je een bergtop blinken en grote rivierlopen kronkelden door de vlakte. Ook de oversteek over de Golf van Bengalen met de lichte wolken van de moesson was een belevenis.

Je leest telkens van overstromingen, maar het was nu midzomer en alles was harmonisch. In de middagzon zagen wij de Gouden Pagode van Rangoon oplichten.

Later kwam de bergrug, die in de langsrichting door Burma en Malakka loopt, in zicht. Je zou die kunnen omschrijven als de kam van een verdronken Brontosaurus. Daar de kust aan de lij-zijde van de Moesson lag, konden wij genieten van het kleurenspeel dat een tropisch kustgebied heeft.

Ook nog jaren later werden wij er door geboeid.

Ben je over de bergkam, dan daal je langzaam en statig in een glijvlucht naar de vlakte, waar de gouden toppen van de tempels en paleizen oprijzen uit de Sawahs, tot je tot stilstand en in de stilte terecht komt, na een laatste vlucht over de Chao Praya - de levensader van Thailand, het 'land der vrijen'.

't Was jammer, wij mochten niet de stad in; ook was het al bijna donker. Toen wij eindelijk met een bus voor het Hotel afgezet waren, keken wij uit naar bad, bed en nog wat eten. Wij waren 4.200 km verder naar het oosten.

De volgende morgen vlogen wij over de Golf van Thailand naar Singapore, en daar bleven wij enige dagen. De passagiers voor Nieuw-Guinea moesten wachten op een antieke DC3, die gecharterd was, maar om de één of andere reden nog niet beschikbaar, misschien omdat wij 12 uur en meer verspeeld hadden door het slechte weer.

Daardoor waren wij in de gelegenheid, stad en eiland te bezichtigen, onder leiding van een ambtenaar van het 'Binnenlands Bestuur', welke in de oorlog hier in krijgsgevangenschap had geleefd.

Daardoor konden wij de schitterend aangelegde én onderhouden 'Hortus Botanicus' bezichtigen. Hij was aangelegd onder Gouverneur Raffles, meer dan 100 jaar geleden. Ook de Chinese wijk en de 'Tijgerbalsemtuin' werden bezocht. Deze wijk was schilderachtig, en in 1961 hebben wij er nog een dag of 10 gelogeerd, met groot genoegen. De tuin was een teleurstelling, een verzameling kitsch met hier en daar mooie bloemen en dwergbomen.

Op 8 juli was onze laatste étape geregeld.

Met een 'oer-oude' DC3 vlogen wij - vanwege het 'meningsverschil' van de Nederlandse Regering en de Republiek Indonesia - via Bandar Pri Bangsawan met een grote omweg naar Biak. Tijdens de vlucht mochten de 7 passagiers om de beurt in de cockpit zitten. Dat was een unieke belevenis en een plezierige afwisseling op de ruim 4.000 km lange vlucht. Vanaf ons hotel in Singapore, waren wij ongeveer 10 uur onderweg. Maar de Cockpit bezorgde mij een grandioos uitzicht op de bergen, bij de oversteek van Borneo.

Wij landden op Biak tegen de avond. Daar waren nog primitieve toestanden. Er waren 2 'Nissen hutten' uit de tijd van de bevrijding, de ene als 'Logement' voor de dames, de andere voor de heren. Daar de Ambtenaar bij zijn collega was uitgenodigd, had ik de hut voor mij alleen.

Desalniettemin kreeg Mieneke géén toestemming bij mij te slapen.

De 9e juli waren wij opnieuw onderweg met een 'Oorlogs Vetteraan', een 'Catalina' zonder accomodatie. Toen deze vliegboot opsteeg, hoorden wij een geruis, alsof de bodem eraf gescheurd werd en tot slot nog een paar ferme klappen, waar de bodem nog een golftop raakte.

Bij deze vlucht kregen wij het nogal koud, ook al vloog de 'Cat' niet erg hoog. In 'Hollandia' gingen onze wegen uit-één. Mieneke en ik logeerden bij Ds. I.S. Kijne in Joka aan het Sentanimeer. De verpleegsters werden opgevangen in het ziekenhuis, en de heer Eybergen in de bestuursvestiging.

Maandag 11 juli werd Mieneke gehaald om mee te lopen met Dr. Van Hoeve, om zich in te werken. Mijn inwerkperiode werd geregeld door Ds. Kijne, die 'Terreinleider' voor Nieuw-Guinea was, en de heer N. van der Stoep, die schoolbeheerder was van alle Prot. Chr. Scholen in 'Nederlandsch Nieuw-Guinea'. Met hem zou ik het meeste contact hebben, daar ik zelf het beheer zou krijgen over alle reeds bestaande scholen in de onderafdeling Inanwatan, waar Mieneke en ik ons werkterrein zouden hebben.

Er waren nog een stel nieuwelingen: het echtpaar Heynes, waarvan de mannelijke helft hoofd van de L.T.S. zou worden. Die moest echter nog gebouwd worden, maar met een groep schooljongens werd het olifantsgras gekapt.

Ik ging mee om de voorbereidingen aan te zien. De heer Van der Stoep gaf mij namelijk de opdracht, die inhield: het zoeken en verwerven van een geschikt terrein voor de bouw van een 3-klassige school, met internaat en woningen voor het onderwijzend personeel. Er moest voldoende schoon water zijn en een aanloophaven voor kustvaarders.

Op mijn vraag, waar ik bouwtekeningen zou kunnen krijgen, was zijn lakonieke antwoord: die moet je zelf maken, en zijn advies luidde: 'kijk maar eens in Teminabuan'. Hij wist dat ik H.B.S.-B had gehad en vond dat kennelijk genoeg voor zo'n onderneming.

Een andere verrassing was, dat het Gouvernement Mieneke's contract annuleerde en een véél ongunstiger nieuw contract afdwong. Geen 3 jaar vergoeding voor een pensioenpremie en geen betaalde terugreis! De opzegtermijn werd vastgesteld op 2 maanden. Terecht waarschuwt de Psalmdichter: 'vertrouwt niet op edelen'. (Psalm 146 : 3)

Dat vertrouwen werd nog meer geschokt, toen Mieneke een paar zinnen opving, die duidelijk maakten dat men van plan was één van de Papualeiders ter heropvoeding naar Boven Di-goel te laten overbrengen zonder vorm van proces.

Ook werden wij nog voorgesteld aan de heer Van Eeckhout, eertijds politiecommissaris en nu Gouverneur van Nederlands Nieuw-Guinea.

Met het inwerken was het gauw gedaan! Reeds 14 dagen na aankomst in Hollandia, werden wij op de 'Karaton' ingescheept met heel onze inboedel, richting Merauke. De eerste rede welke wij aandeden was Sarmi, waar Mieneke's voorganger nu geplaatst was. Wij hadden een pittig gesprek met enkele nuttige wenken. De dag daarop lagen wij aan de steiger van Biak, en een avond later op de rede van Miei. In het halfdonker liepen wij naar het Zendingshuis om kennis te maken met de predikant en zijn vrouw.

Zij zorgden voorlopig voor de 2 verpleegsters, die een Le-prozerie moesten 'bemannen', ten behoeve van de vele geïnfecteerden in de Wandammen. In de nacht bij volle maan was de wandeling een genoegen.

De volgende ochtend gingen wij in de baai van Mansinam voor anker. In het westen torende het Arfak-gebergte boven de baai, een prachtig décor! Opgewekt gingen wij aan wal om Manokwari te verkennen, éérs naar het ziekenhuis.

Toen de hoofdzuster - Aalders - echter spits kreeg, dat ik predikant was, verzocht ze mij de volgende dag - zondag 30 juli - in de dienst voor te gaan, omdat collega Ewoldt nog niet aangekomen was. Met spoed ging ik terug naar onze kajuit, om mij voor te bereiden, met als enige steun mijn Zakbijbel. Pas toen ik datum en tekst inschreef, drong het tot mij door dat het Mieneke's verjaardag was.

Mijn hoorders en de Kerkeraad waren tevreden, en wij hadden nog een gezellig samenzijn vóór de fluit van het schip ons terug riep!

In de namiddag en nacht voeren wij naar Sorong. De maan stond al gauw hoog aan de hemel, en wij genoten van één van de mooiste tropennachten, net zoals ze in mijn geheugen gegrift waren van de 'thuisreis' in 1928.

In het ziekenhuis op Doom - een eilandje vóór de kust, uitgekozen door het B.B. vanwege vermoed kanibalisme (Kok: pg. 8) - vond Mieneke onze landbouwvoorlichter, ziek met een ernstige Malaria. Met zijn vrouw hadden wij al in Amsterdam kennis gemaakt; ze was 'met de handschoen' getrouwd en wachtte op een oproep. Inmiddels was ik bij de schoolbeheerder, Coll. A. Middag. Daar hij met een motorboot naar Saoka zou varen, nodigde hij ons uit om hem te vergezellen. In Saoka was een school met internaat, die ik natuurlijk graag wilde zien omdat ik zo'n instituut zelf ook moest bouwen. In diezelfde motorboot waren ook nog 10 jongens uit 'ons' district afkomstig, die daar de 4-6e klas L.O. zouden volgen.

Van Sorong naar Inanwatan was onze laatste étape.

Het schip moest 3 zeemijlen uit de kust voor anker gaan; de zuidkust van de 'Vogelkop' is moeilijk te bepalen, want het land slijbt hier aan - mede door de dichte Mangroven-gordel. De barkas met de viersloepenlading moest nog eens 3 mijl een zeearm op, om Inanwatan te bereiken.

De ontvangst was hartelijk en àlle Nederlanders waren present op de steiger. De ambonese onderwijzers en 'horden' schoolkinderen begroetten ons met het Wilhelmus en Psalmen. Dit zou ons nieuwe thuis worden - dachten wij.

Wij werden ondergebracht in het Doktershuis, waarin nu de Verpleegster woonde. Mijn voorganger en zijn echtgenote zouden voor eten zorgen. Zij woonden in het huis dat Ds. Wettstein gebouwd had in 1918 (?) Het was van ijzerhouten planken, die zelfs voor termieten onverteerbaar zijn. De grote Kerk, die hij van hetzelfde materiaal gebouwd had, is in de oorlog verbrand.

Mieneke en ik waren 'volbezet' met inwerken en visites maken. De administratie was zéér nauwkeurig, maar - naar mijn mening - onnodig gecompliceerd. Zelfs de confectiemannafactuur in Hamburg nam niet zoveel tijd als hier gebruikt werd.

Zelfs de financiële administratie van de 10 geïnstiteerde gemeenten werd door mijn collega gedaan. Ook de dagindeling beviel mij maar matig: 6.30 uur wakken, 7.30 uur ontbijt en 12.30 uur middageten, tussendoor ook nog een 'cacao'-pauze. Wij waren een andere werkdruk gewend en namen ons voor méér tijd te besteden, óók voor studie van de adat en geloofvoorstellingen. 't Werd ons alles zeer perfect voorgesteld, maar de 'Landbouw' - onkerkelijk - liet ook andere kanten zien van de toestanden in Inanwatan en de Werkers in dienst van de Kerk.

Mijn collega wilde mij zo spoedig meenemen op tournee. Het dorp - ± 1.000 inwoners - ligt op een landtong in het moeras. Hij had een gemeente opdracht gegeven om ons aan de westoever van de landtong af te halen, op een plek die je met een beetje vaardigheid droogvoets bereiken kan. Ik had er geen moeite mee, en genoot van het wandelingetje en de tocht over de Knuppeldam en later de tocht over de rivier. Voor een liefhebber van de natuur was het een vreugde - de grote variatie in kleuren en vormen van flora en fauna, die ik zittend op de voorplecht in alle rust kon waarnemen. Een afknapper was de wat korzelige vraag van mijn collega: 'Wat zie je er aan, 't is alles groen'.

Ik zal niet veel uitwijden over details. Overall was de ontvangst perfect georganiseerd, officiële begroetingen met het Wilhelmus en psalmgezing - meerstemmig gezongen. Overall één of soms 2 kerkdiensten met een preek van mijn collega - onverstaanbaar voor de jaargangen 1928 én jonger - omdat er van 1943 - 1947 bijna geen school gehouden werd en de éérste scholen in dit gebied pas in 1924 begonnen. Toch is het Evangelie hier goed ontvangen, de beter opgeleide jongeren werken als evangelisten, en de gemeenten - in totaal 12 - brengen tezamen met de Evangelisatieposten f 6.000,-- bijeen in 1950. Dat is veel voor de ± 3.000 volwassenen die géén export hebben.

In elk dorp ook gesprekken met de leden van de Kerkeraad en de dorpschoufden. Van de onderwijzers, die voorganger zijn en hun salaris van het Gouvernement ontvangen, kan je informatie inwinnen omtrent de leefomstandigheden, de gezondheidstoestand, etc.

Een grote plaats neemt de schoolinspectie in. Ik beperkte mij deze eerste keer tot observeren. Het aantal leerlingen in de 3 klassen, welke het Gouvernement ons toestond, vertoonde een pyramidale opbouw, waarbij het overgrote deel in de lagere klassen zat. In het gunstigste geval waren de percentages 55-35-10! Mijn voorganger controleerde de inventaris, de administratie, en liet de onderwijzer bepalen wat hij had gedaan.

Buiten datgene wat de kinderen klassikaal op een dreun uit het hoofd geleerd hadden, werd niet onderzocht of zij het begrepen hadden. Er was geen verschil met een Koranschooltje wat betreft het lezen. Bovendien bleek bij navraag, dat van het hele onderwijzerskorps slechts 5 een opleiding hadden gehad, één van hen de enige Papua, die in Miei op een onderwijzerscursus een diploma had gehaald.

Veel dorpen waren er slecht aan toe, drainage en zomerkaden ontbraken, zodat bij stormvloed bijna alle dorpen leden onder wateroverlast.

Malaria was dan ook endemisch, en bij gebrek aan geneesmiddelen heerste er bloedarmoede en dysenterie en de Japanners hadden ook Amoeben dysenterie gebracht. Daardoor was de bevolking weinig actief!

Ik had Mieneke heel wat te berichten, in het besef, hoe groot onze verantwoording was en hoe weinig hulp verleend werd door het Binnenlands Bestuur. De ambtenaren en mijn collega bestuurden, administreerden, maar namen geen enkel initiatief, terwijl er mogelijkheden te over waren. De rivieren en kreken waren vol vis, het bos vol wilde varkens, boshoenders, casuarissen en vele duizenden km² sago-palmen, cocospalmen en ijzerhout. Kaalkap was niet mogelijk, want wat verder dan 500 m van de oever af stond, kon men niet vervoeren en af vloten ging evenmin, want het soortelijk gewicht van ijzerhout is 1,3, zodat een niet te grote boom al gauw 30-40 ton weegt! Kleinvee met uitzondering van een enkele big, die niet zelden door de vrouw van de jager tezamen met haar jongste kind gezoogd werd, of een jonge Casuaris, was er niet. Ook hier nam het Binnenlands Bestuur géén initiatief. Het was ook moeilijk werken, want op het kleine gebied wat wij bestreken, werden 4 talen gesproken en dat voor ± 45.000 mensen.

Wij waren onaangenaam verrast door de neerbuigende vriendelijkheid van een niet gering deel van ambtenaren én Indonesiërs ten aanzien van de inheemse bevolking. Soms was het veel érger een verheelde verachting voor deze 'nobele wilden' zoals J.S.Rousseau hen betiteld had. Erger vonden wij het, dat ook door de kerk uitgezonden mensen op dezelfde manier dachten en handelden. Sommigen zochten de oorzaak in de ervaringen in en na de 2e Wereldoorlog. Maar reeds Dr.N.Adriani schreef in 1922: 'Bij de Europeanen in onze Oost Indische Koloniën is het niet ernstig nemen van de Inlandsche bevolking een zeer gewoon verschijnsel' (in "Het Animistisch Heidendom als Godsdienst"). Die 'neerbuigende vriendelijkheid' was een kenmerk van de niet Papua's.

Reeds in Hollandia waren ons flagrante schendingen van de mensenrechten ter ore gekomen, en ook later nog toen wij er al jaren werkten en ons het vertrouwen van de inheemsen geschonken werd. Dat betrof vooral diegenen, die in 'Ons Indië' geboren waren.

Wat ons beiden aanstoot gaf, was ook de starre - 19e eeuwse - benadering van ethische vragen in relatie tot de eigen cultuur van de Papua's. Daar was al eerder een conflict door ontstaan tussen de Conferentie van zendelingen en Prof. Dr. Held, die in zijn boek 'Papua's van Waropen' een zeer duidelijk beeld tekende van de oude, toen nog niet te beïnvloeden, eigen cultuur.

Met de 'Drie formulieren van Enigheid' en de 'Institutie' van Calvijn kan je niets beginnen in een Neolijstische Cultuur. Dat inzicht won, ná dit eerste en *) enige tournee, dat ik met mijn voorganger maakte, in de loop van de volgende maanden aan duidelijkheid.

*) In het jaarverslag van de DVtE werden er 2 genoemd.

Dat kon ik tijdens mijn verlof in 1955 documenteren met literatuur, die tussen 1926 en 1949 verscheen, en die ons door 'Oegstgeest' en het 'Tropeninstituut' niet doorgegeven werd.

Inmiddels was inofficieel bekend, dat het B(innenlands) B(estuur) zich in het hart van de 'Vogelkop' zou vestigen. In dat geval zou Mieneke als Gouvernementsarts moeten volgen. Wij waarschuwden de DVtE en gingen samen het westelijk gebied verkennen. Wij huurden een prauw en richtten ons huiselijk in. Zo'n vaarttuig bestaat uit een uitgeholde boomstam met 2 uitleggers, waarop de roeiers zitten. Een stuurman zit op de achtersteven. Er is een huisje met een platform om te slapen en een vuurplaat om te koken. Voor Mieneke was er één probleem: 't sanitair ontbrak. We namen levensmiddelen, kleding en kookgerei mee, tijdschriften en een schrijfmachine, zodat ik verslagen meteen kon uitwerken, en brieven met doorslagen kon schrijven.

Door de ruwe zee bij onze aankomst, hadden wij alleen het meest nodige bij ons, toen wij in Inanwatan aan land gingen. De zware kisten met meubels en boeken zouden gelost worden, zodra het schip terug was uit Merauke, 3 - 4 weken later.

Juist het perspectief, dat wij verhuizen moesten, enkele weken later maakte dat die meubels overgepakt moesten worden. Ze moesten dan 40 km berg op, berg af naar Ajamaru waarheen ze met mankracht werden gedragen.

De 20e gingen wij welgemoed op weg - eerst door het moeras naar de 'westelijke' haven en vandaar over zee naar Kaibus. In de maanden september tot februari verplaatst zich het minimum in de richting van Australië. Dan ligt de Zuidkust van de 'Vogelkop' in lijn van het vaste land. Vertrouwend op de deskundigheid van de bemanning, verdiepten wij ons in onze lectuur. Het vertrouwen bleek - wat de deskundigheid betrof - terecht; de heren zetten ons halverwege de 4 1/2 km brede Metamani op een slikplaat en gingen vissen en krabben vangen! Ik bracht hen aan het verstand, dat deze stunt niet voor herhaling vatbaar was! De eerstvolgende keer zouden zij de prauw door de modder moeten slepen tot ze weer vlot was.

Nu werden de mannen ijverig. Zij vingen grote krabben (15 cm doorsnee) en roosterden die boven het vuur. Wij drieën, Mieneke, haar ziekenoppasser en ik kregen ons deel van de buit, een vergoeding voor de vele insectenbeten, die wij ondergaan hadden. Pas laat in de avond bereikten wij het gestelde doel, Konda, waar wij heel hartelijk werden ontvangen. Toch ging het bedrijf de volgende morgen om 7 uur gewoon door. Polikliniek en schoolinspectie; ze leverden hetzelfde beeld op als de eerder door mij bezochte dorpen. Hier waren door het bestuur 2 volksgroepen bijeen gebracht - onvrijwillig - net als in Inanwatan. Daardoor moesten de mensen grote afstanden afleggen om hun gronden te bereiken. De vraag naar het waarom, wilde ik later onderzoeken.

Bij het middagmaal raakten wij aan een ander probleem: er werd voor ons beiden gedekt, maar niet voor onze Gastheer en zijn gezin, en évenmin voor de ziekenoppasser. Gevraagd naar de reden, kwam naar aarzelen en tegenstribbelen: 'Wij zijn het niet gewend en 't is niet gebruikelijk'.

Indachtig de gesprekken in Rusland en de lessen van Dr.F.C. Kamma. vroeg ik wat later 'Hoe was het vroeger?' De aap kwam uit de mouw! 'Vroeger moest de Gastheer - op afstand staan, het servet over de arm om de Tuan Pendeta te bedienen, gelijk een Javaanse bediende in een hotel'. Spreken mocht hij alleen als Mijnheer de dominee hem iets vroeg. Mijn directe voorganger had voor de oud gedienden deze regel verzacht; men mocht nu - op afstand - gaan zitten.

Daar deze oude medewerker een groot gezag had onder de vele Ambonnezen, gaf ik mij moeite met de argumentatie. Dat voor God alle mensen gelijk waren, gaf hij grif toe. Dat de Aartsvaders hun slaven als huisgenoten en vertrouwden behandelden, was hem óók bekend, maar consequenties trok hij er niet uit. Toen ik hem echter de vraag stelde, of hij dan naast ons zou zitten bij de bediening van het Avondmaal, waarbij ik hem brood en wijn serveren (=bedienen) moest, zag hij het in. Zijn vrouw en dochters (Kaum dapoer = keukenvolk) weigerden echter. Voor hen was de sprong over een afgrond van vooroordelen nog te groot. Die afgrond is trouwens eeuwen oud. De Gouverneurs Generaal zaten aan een aparte tafel in hun eentje bij het H.Avonddmaal. *)

't Ging als een lopend vuurtje rond in de Molukse gemeenschap, maar iedere medewerker moest het wel persoonlijk van ons horen. De volgende morgen kwam een 'bommenwerper' en dropte de boodschap, dat Mieneke terug moest naar Inanwatan, om de verhuizing - per 3 oktober - van haar dienst te regelen.

Oorspronkelijk zou ik hier mijn collega ontmoeten voor de reis door het westelijkste deel van mijn Ressor. Hij bleef echter weg - zonder verklaring - en ik besloot om alleen te gaan, temeer daar ik door een spoedige verhuizing voorlopig geen tijd zou hebben voor een tournee naar de kust. Wij zouden eerst de kantoren moeten inrichten in één van onze Kamers, en voorts de apotheek, spreekkamer en ziekenzaal, terwijl er nauwelijks meubels beschikbaar waren en geen personeel.

De Kerkeraad van Konda regelde een kleine prauw voor mij. Een lid van de Veldpolitie liftte mee en een fors gebouwde stuurman. Hij vertelde onderweg dat men in Sayal graag een goede school wilde hebben, goed genoeg om voor subsidie in aanmerking te komen. Ook verzocht men om de doop. Het dorp lag op een leemheuvel in het moeras, evenals de beide andere dorpen welke ik bezoeken zou. Het was dus ploeteren en mijn schoenen waren niet tegen dit terrein bestand. Ik had ze een paar maanden tevoren in Den Helder gekocht; ze waren mij als 'solide' aangeprezen. Het dorp beviel mij! Het was zindelijk en de mensen wisten wat zij wilden.

*) Dr. L. Knappert: 'Schets van eene Geschiedenis onzer Handels Kerken'

Mijn gids bleek de Evangelist zelf te zijn. Hij had in zijn eigen areaal sagomeel gehaald en door zich later bekend te maken, had hij gelegenheid mij op z'n gemak te bekijken en mijn manier van doen tegen de roeiers. De 'nieuwe' op verkenning, èn zelf 'verkend'.

De vraag om scholen kom je overal tegen. Op alle kantoren van het BB en in poliklinieken kom je nog wel het z.g. 'Passar Maleis' tegen, maar alle publicaties verschijnen in de Bahasa Indonesia, dat eenvoudig van structuur is, en woorden heeft ontleend aan technische termen en van andere talen.

Conservatieven - nog een overgrote meerderheid onder de oudere Europeanen - welke hier hun 'dienstjaren' vol willen maken, dringen aan op gebruik van de Nederlandse taal.

Dat het goedkoper is Vakliteratuur te vertalen in een taal welke een gebied omvat van Oost-Madagascar en Zuid Ceylon tot aan de Oostgrens van West Nieuw-Guinea, een gebied dat veel meer dan 200 miljoen bewoners telt, kan hèn niets schelen. Zij willen eigenlijk geen ontwikkeling.

De achtergrond is dan de oude koloniale mentaliteit, waarbij men geen concurrentie van 'Inlanders' voor Blanken en Kleurlingen toestaat. Maar deze bevolking hier heeft nooit een centraal gezag gekend, laat staan erkend. De leiders van de clans beseffen echter zeer goed, dat betere scholen en voortgezet onderwijs, de brug vormen naar een beter bestaan, méér nog: naar medezeggenschap.

Het dorp waar de Evangelist Lucas Kondrorik mij bracht na 2 uur varen en ruim 1 uur lopen, was keurig in orde.

Hij hield ook school en deed het goed. De school had in de eerste twee klassen een goed peil. Ook als catecheet was hij niet slechter dan de meeste anderen, die geen opleiding hadden gehad. De volwassenen vroegen om de doop. Ik beloofde hem terug te komen met de oude Guru van Konda.

Ik overnachtte bij hem, en 's avonds kreeg ik een dans te zien, die mij deed concluderen, dat hij een deel was van het initiatie ritueel. Een man, alleen bekleed met een schaamlap - uit zachte boombast bereid - en een grote verenkroon op zijn hoofd, leidde een dans die verwantschap had met een polonaise. Alleen mannen en jongens deden er aan mee, vermoedelijk in rangorde van hun leeftijd. Als een slang kronkelde de groep door het lichte bos, vlakbij het dorp. Af en toe maakte de leider een korte bocht en bedreigde met zijn fakkel van dichtbij de jongens, haar richtend op hun onderlijf. Misschien was het een dapperheidstest, of zij tot volwaardig stamlid ingewijd konden worden.

De dag dààrop leidde hij mij naar het volgende dorp, waar het eveneens goed toeven was. Ook hier kon ook ik 'oogsten', waar anderen gezaaid hadden vóór, èn tijdens de oorlog. Mijn directe voorganger was er nooit zelf geweest. Het was zwaar terrein, en ik had 2 x zoveel tijd nodig als de dragers. Soms moesten wij tot aan de borst door het water waden, want bij vloed liep het land soms onder bij 'Zuidenwind'.

Die avond was er een verrassing voor mij. Om de hoek van de veranda kwam een hoofd. Een volwassen man liep op handen en voeten. Hij had ooit als jongen een ongeluk gehad in het bos en voorzag in zijn onderhoud als timmerman, maar wilde niet buiten zijn dorp werken. Hij nam wel op zich, palen te leveren voor het staande hout in Teminabuan voor woningen. Dit tournee wordt voortgezet met een krachttoer, een mars van niet meer dan \pm 8 km, maar grotendeels door het moeras. Mijn nieuwe wandelschoenen kregen de genadeklap. Af en toe moeten wij door ondiep water waden. De 'normale' duur van de route (5 uur), wordt dan ook met ruim 4 uur overschreden. Ook mijn dragers zijn bekaf. Bloedzuigers zijn er ook veel en agas, een \pm 1 mm groot vliegje dat zéér 'bloeddorstig' is. Ik 'hang' dan ook aan de 2 m lange staf, die ik voor deze trip heb uitgezocht. Zelftucht is dan ook nodig; toen het dorp in zicht kwam, kamde ik mijn haar en zette een vriendelijk gezicht. Laat in de middag, na een bad, eten en middagdut, wordt er een Kerkdienst gehouden - op blote voeten.

De volgende morgen heb ik geen spierpijn. Ik inspecteer de school, die veel beter is dan alles wat ik tot nu toe gezien heb. De Guru is onder zijn oudere collegae niet gezien, ('Werd hij daarom naar de Periferie gestuurd?') en hij heeft het recht aan zijn zijde: hij is één van de 4 opgeleide onderwijzers: 4 van de 23! Op blote voeten inspecteer ik ook het dorp. De watervoorziening is slecht, en de put met Amoeben dysenterie besmet door de Japanse soldaten. Ik vraag de dorpsoudste, om drainagegoten te laten graven. Het verschil tussen eb en vloed is minstens 4 meter, zodat door een paar goede greppels, althans een deel van de broedplaatsen voor malariamuggen verdwijnen zal.

Na het eten word ik door middel van een kleine prauw met opkomend tij vlug en gemakkelijk stroomopwaarts naar Waloin gebracht. De ebstroom heeft een snelheid van \pm 6 km/uur; daar is niet met een motorboot, en al helemaal niet met een prauw tegenop te komen. Wij naderen de heuvels en zien een klein dorp * - Kla Mbot - dat op de grens met Sorong ligt. Ik maak veel foto's, met de bedoeling er een klein boek mee te illustreren. Na een kort bezoek aan de Evangelisten in Waloin en Haha, bereik ik de oorsprong van de rivier, en moet dan nog via een voetpad naar Seribau lopen, één van de nieuwe gemeenten, door kreken verbonden met de bovenloop van de Kaibus. De resterende 8 km zijn op blote voeten een test voor zelfbeheersing en uithoudingsvermogen: kalkrotsen zijn minder vermoeiend dan moerassen, maar soms wel pijnlijk.

Toen ik na een bad genoot van de koffie die de * Njora mij voorzette, hoorden wij het geluid van een tritonschelp; ze kondigde de komst van mijn collega aan. Tot 3/10 zijn wij toen samen op bezoek geweest, na Seribau óók in Wersar en Teminabuan. De 3e, 's middags met aflopend tij, waren wij weer in Konda, waar ik op Mieneke bleef wachten.

* Kla = rivier/beek in de Mooitaal.
* Njora = echtgenote van een Guru.

Dit tournee leerde mij zuinig om te gaan met zeep, want mijn dunne huid is erg gevoelig voor Rode Hond (huidirritatie) en de bescherming van een vetlaagje mis ik toch al. Onderweg heb ik ook nog een malaria-aanval verwerkt, zonder er al te veel last van te hebben.

Mijn uithoudingsvermogen is goed, en wij gaan met volle moed de bergen in.

4 October werd ik in Konda opgehaald met de motorboot van het BB, waarmee de hele ploeg voor de nieuwe vestiging op weg was. Wij waren opgelucht dat wij wèg waren uit Inanwatan. Ik had genoeg gehoord, zelf aangehoord én gezien hoe het niet moest. Volwassen mensen - ongeacht hun aantal dienstjaren - mag je niet behandelen als onmondige ongeschikten. Ik was getuige hoe mensen werden uitgekafferd, zowel op 't kantoor, àls in een volle kerk.

Mijn ouders hadden ons doordrongen van de noodzaak, om beleefd te zijn tegenover het personeel, en hoffelijk voor alle vrouwen.

Rudyard Kipling, Multatuli en mw. Szekely-Lulofs lieten de lelijke kanten van het koloniale bestel zien, en veel daarvan herkende ik al in de eerste 3 maanden, sedert wij in Biak uit het vliegtuig stapten. Deze eerste indruk werd in de volgende jaren bevestigd, óók dat 'Oegstgeest' - noodgedwongen - mensen bevoegdheden verleende in functies, waar ze onvoldoende voor opgeleid waren. Maar uit de resultaten van de 'zendeling-werklieden' had men lering moeten trekken. Juist in een zo primitief cultuurpatroon, is een breed spectrum van kennis op méér dan middelmatig niveau, een eerste vereiste. In mijn voorbereiding waren dan ook Dr.A. Kruyt, Dr.N.Adriani, Nommensen en Dr.F.C.Kamma en de door 'Oegstgeest' afgewezen Dr.Bervoets en Prof.Held lichtende voorbeelden; kort en goed: vroomheid alleen is niet voldoende! Een gedegen kennis en realiteitszin, zijn ons inziens voorwaarden om iets tot stand te brengen.

Tijdens de volgende dagen kwamen er 300 mannen en vrouwen, die de verhuizing mogelijk maakten. Mieneke had een drukke polikliniek, want hier en daar liepen de dragers wonden op. Een vrouw nam vrolijk de naaimachine in haar grote draagtas en bracht die in één dag 37 km ver de bergen in, een route welke over 8 bergruggen en door soms moerassige dalen naar onze nieuwe woonplaats * Mefkhajim voert.*

Mieneke voelde zich niet fit, last van diarree, slikte pillen, en ging de volgende morgen weer opgewekt op weg. Wij genoten beiden volop van deze wandeling. Maar 't terrein werd al gauw moeilijk begaanbaar. Wel had men op de steilste hellingen tijdens de militaire exploratie, treden uitgehouwen waar de hellingen meer dan 50% waren. Daar wij nogal vaak moesten rusten om op adem te komen, had ik gelegenheid de rotsformaties nader te bekijken: het bleken koraalriffen te zijn met veel mooie fossielen. Wij hadden 7 1/2 uur nodig voor de helft van de afstand. Daar was een gehucht met een 'pasangrahan', een krot waar je overnachten kunt. Je bedienden kunnen eten koken op een open houtvuur.

* N.B.: op de kaart staat 'Ajamaroe', maar dat betreft de 3 meren.

Er is echter een luxe badinrichting in een woest riviertje. Opgefrist en moe sliepen wij in. Mieneke had koorts en de ziekenverzorger maakte met de hulp van dragers van een leunstoel een draagstoel. De volgende dag was het terrein gemakkelijker, en tegen de middag bereikten wij ons einddoel. De Guru zorgde voor een welkom op de gebruikelijke wijze.

Mieneke zat in de zon, ik stond, terwijl de kinderen het Wilhelmus en een Psalm zongen. Mieneke ging met een stevige Malaria naar bed; ik nam voor ons beiden de honneurs waar.

XX 1

Wij waren dik tevreden met onze omgeving en de woning. Omdat Mieneke nog ziek was en pas langzaam weer opkrabbelde, kon ik de meubels vast plaatsen, voorzover ze al aangekomen waren. Wij hadden 5 ruime kamers en een grote veranda. De bijgebouwen waren met de woning verbonden door een overdekte gang. Daar waren de keuken, voorraadkamer, badkamer en w.c. en 3 kamers voor bedienden.

Het huis was door de Genie gebouwd in 1924 voor de Militaire arts en vanuit de veranda had je een weids uitzicht over een belangrijk deel van ons werkterrein. Ons huis lag tegen de noordhelling van het 8e koraalrif, en tot aan het 9e rif konden wij de meervlakte overzien. Ver in het Noorden begrensde het Tamrau gebergte ons blikveld en in het Oosten het bergmassief van de Faumay, 45 moeilijke kilometers verder naar het oosten. Na die militaire verkenning diende het alleen als onderdak voor tournerende ambtenaren.

Daar er echter nog geen Ziekenhuis was, werd een kamer van 6 x 4 m bestemd als ziekenzaal en één aangrenzende kleinere kamer werd Polikliniek en apotheek. De ziekenverzorgers kregen een kamer in het Bijgebouw. Ook de Landbouwvoorlichter had nog geen huis. Daar zijn vrouw - die wij voor ons vertrek in Amsterdam al bezocht hadden - al opgeroepen was, mocht hij beschikken over onze slaapkamer. De grote zitkamer werd kantoor - eetkamer - opslagruimte voor onze meubels en boeken. Van de pakkisten werden boekenrekken getimmerd, tenminste daar waar niet net één van de 11 gaten in ons dak het stofvrij maken van onze woning vergemakkelijkte.

Een strop was dat het H(oofd) P(laatselijk) B(estuur) al spoedig weg moest voor een vergadering van de South Pacific Conference. De landbouwman en ik moesten daardoor óók nog voor de Radiocommunicatie zorgdragen. De Klerk, welke mijn voorganger aan mij had overgedragen, bleek alleen op commando's actief te worden - hij was niet bruikbaar: hij doet niets als ik afwezig ben. Wij hebben meer aan een jongen die verpleger worden wil. Mieneke leert hem rekenen, want de Onderwijzer in zijn dorp heeft hem niet volgens 'Bartjes' leren rekenen. Zoiets kwamen wij in de loop van de eerste 2 jaren vaker tegen! Maar hij koopt voordelig groente in, en is er trots op dat hem daar voor geld toevertrouwd wordt. Wij varen er wel bij, want Josias is een kleinzoon van de Raja van Wersar. Op tournee hadden wij veel aan hem.

Een dag ná 't vertrek van het H.P.B., kreeg ik bericht van een conflict tussen 2 clans, beide niet van plan een duimbreed te wijken. Daar het hoofd van de politie nog in Inanwatan was en het Districtshoofd, Mohammed Raja Commissie, ergens ten noorden van de meren bezig was, besloot ik er zelf op uit te gaan.

Een ouderling - Paulus Duwit - zocht een drager, terwijl hij zelf gids en tolk was. In alle volgende jaren is hij voor ons een vertrouwde vriend en raadgever geweest. Als lid van één der belangrijkste clans, genoot hij overal aanzien. Van hem hebben wij veel geleerd.

Ik liet Mieneke node alleen. Niet alleen had zij per week meer dan 200 patiënten, ze moest 2 Ziekenoppassers enige medische kennis bijbrengen. De vaccinateur en de ziekenoppasser Lambert Gemuna kregen Nederlandse les van haar. De Politie stuurde haar kandidaten toe om te keuren, maar een 'Ogenkaart' was er nog niet.

Mensenlevens zijn belangrijker, en dus vertrok ik met Paulus en een extra stel kleren, een fles drinkwater, en mijn camera, richting Kambufatem. In deze dichtbevolkte streek (10 mensen per km²) is geen oerwoud. Alleen wat kreupelhout, een soort Azalea en grondorchideeën, om het landschap op te vrolijken, en Arenpalmen. Van het zoete sap in hun bloemtrossen wordt palmwijn gemaakt.

Na 2 uur lopen, worden wij vanuit een 'boomhuis' aangeroepen. Jonge mannen bewaken de grens van het territorium van hun Clan.

Paulus legt uit, dat ik de Pendita ben, en een poging wil doen om te bemiddelen. Men toont zich verheugd en klautert de ladder af om kennis te maken. Paulus maakt van de gelegenheid gebruik, om inlichtingen in te winnen. Het gaat om ruzie over een schaking en de geëiste boete, welke de tegenpartij weigert te betalen. Bij die ruzie zijn al klappen uitgedeeld, en met deze inlichtingen gaan wij verder.

In één van de dorpen overnachtten wij, praatten de volgende dag én kregen goed contact met de tegenpartij. Het lukte ons, om de gemoederen tot bedaren te brengen. Beide partijen beloofden de zaken 'in der minne' te schikken.

Paulus bleek zijn gewicht in goud waard te zijn. Hij gaf ook inlichtingen over de veranderingen, die in de naaste toekomst plaats zullen vinden: méér politie - en dat is alleen angstwekkend voor driftkoppen - hulp voor zieken en gewonden - gratis, en - waar mogelijk - scholen, zodat hun zoons kunnen leren en een functie bij de overheid en de Zending kunnen krijgen.

De 3e dag komen wij thuis, dat is voor mij: waar Mieneke is, onverschillig waar ter wereld zij verblijf houdt. Wanneer ik weken later verslag aan het HPB doe, krijg ik een wrevelig vermaan, dat ik mij had te onthouden van 'Bestuurszaken'. Mijn korte antwoord: 'Moord en doodslag gaan óók mij aan als zielszorger voor vele mensen'

Grote opschudding ontstond, toen bij het uitpakken 2 oude Indische doeken als decoratie opgeprikt werden. Het bleek, dat zij deel uitmaakten van de 'standard valuta' in de 'Vogelkop': 'de Kain Timor' (in Oost Indonesia geweven doeken) Onbedoeld steeg ons aanzien, en wij werden ingedeeld bij de klasse der zeer rijken. Een onverlaat deed zelfs een poging tot inbraak, maar ik was nog steeds getraind op nachtelijke geluiden. Ik werd wakker, toen naakte voeten voor ons huis stil hielden.

In dezelfde maand nog kwam de Resident met zijn gezin 'een koude neus' halen, en wat later zelfs Gouverneur Van Echoud. Ik had de éérste gemist, omdat ik net van mijn 2e tournee terug was. Een verkenning en kennis maken met mijn medewerkers was een éérste voorwaarde, vóórdat ik plannen kon maken.

Daar het al méér dan een jaar geleden was dat mijn voorganger enkele posten in het district Aitinyo had bezocht, was het dringend, dat ik zo veel mogelijk dorpen bezocht, die dicht bij elkaar lagen én veel inwoners hadden. Daarom gingen Mieneke en ik met onze stafleden samen op tournee naar dat gebied, op ons gemak - in die zin, dat wij voor ieder dorp tijd nemen en - waar mogelijk - ook contacten zoeken met omliggende vestigingen. Zo was ik een dag onderweg als volgt: 3/4 uur lopen over drassige bodem; 1 uur varen, nóg een 1/2 uur lopen en uren praten. Het leverde een nieuwe evangeliesatiepost op. Daar mijn tolk en ik geen verschoning en dekens hadden, liepen en voeren wij terug in een stortbui, waardoor de temperatuur in korte tijd $\pm 10^\circ$ daalde. Wij waren blij ons weer warm te kunnen lopen naar ons punt van uitgang, in een klein dal, 100 m boven het peil van het meer en 500 m boven zeeniveau.

Terwijl Mieneke in de grote dorpen bleef, liep ik naar een paar kleinere, ten Zuiden van Aitinyo. Het is een verlaten gebied, geteisterd door Malaria, dysenterie en een grote sterfte tijdens de oorlog. De bevolking heeft het gebied verlaten. Velen werken elders en houden alleen voor hun schoolgaande kinderen een paar verwaarloosde huizen aan. De Guru woont er sedert 1935 en verpietert op deze uitzichtloze post. Bestuur en Zending willen deze post handhaven, want het is een rustplaats halverwege Kampong Baru en Aitinyo, ± 25 moeilijke kilometers te voet, in twee etappes af te leggen.

In Hore-Hore word je dan ook dankbaar, en goed verzorgd door het echtpaar Solisa. Ze zijn een betere standplaats waard, want de Guru is één van de 4 gediplomeerden. De best opgeleiden hadden voor de oorlog een functie als 'wachter' aan de grenzen van het zendingsressort. Zowel de Missie als ook de Islam poogde dit gebied te infiltreren.

Er kwam nog iets anders bij. Mijn voorganger had hier pas vanaf 1948 gewerkt. Hij moest orde op zaken stellen en had onvoldoende kennis van dit terrein. De oude onderwijzers in het District Inanwatan hadden géén van allen een volledige opleiding en hadden geen boodschap aan jongere 'betweters'. Zij hadden hem in hun adviezen niet op deze goede krachten attent gemaakt. Daardoor werd een - in hún ogen overbódig - reorganisatie niet ondernomen. Afgezien dáárvan, was de instelling van mijn voorganger en zijn echtgenote niet 'optimaal' te noemen. Ik maakte daar een paar staaltjes van mee, waarover ik niet wil uitweiden. Dit alles overwegende, wist ik exact hoe wij ons werk niet moesten doen.

Als je namenlijk niet tegelijkertijd gerespecteerd manager én ook huisvriend kunt zijn, dan ontgaat je een belangrijke bron van informatie, wat betreft de moeilijkheden, die dit werk met zich meebrengt.

Eén ervan is - wéreldwijd - bekend en herkenbaar.

Stille, en soms openlijke wrok richt zich op de mens, die succes heeft. Dat begint al op school, en zet zich voort in beroep of op het sociale vlak tot in kerkelijke kringen toe.

Intussen moest ik weer naar Teminabuan, vanwege de bouw van de Vervolgschool. Dat betekende, 4 dagen lopen en een paar dagen hard werken.

Guru Parera en ik werkten met waterpas en meetlint, en er was heel wat puzzelwerk te doen, voor wij de plaats voor de fundamenten hadden bepaald. 2 Clans, die in Teminabuan grondrechten hadden, stonden de grond gratis af. Later werd het terrein opgemeten en de grensstenen geplaatst.

Een klein ravijn, de oever van het riviertje, en een paar heuvels vormden de grens. Op de toppen van een paar heuvels werden huizen gebouwd. Later óók voor ons, zodat het personeel het hele terrein kon overzien.

Vanaf de officiële overdracht van de leiding op 1.10.1950 tot aan de Paasvacantie, heb ik vrijwel elk dorp bezocht, waar mogelijk tezamen met Mieneke. Waar dit niet mogelijk was, ging ik vanuit een plaats waarin zij zich een paar dagen langer ophield, 'uitstapjes' maken. Maar juist daardoor, kenden wij in korte tijd de verbindingen én menselijke verhoudingen.

In één dorp, dat voor de oorlog een school had, verzocht men met aandrang op heropening van School en Guru.

Nu had ik in Inanwatan een voorval meegemaakt, dat mij een oplossing aan de hand deed. Tijdens een Kerkdienst - door mijn voorganger geleid - viel een vrouw flauw, en een jonge onderwijzer wenkte een paar jonge mannen, samen brachten zij haar naar het Ziekenhuisje.

De volgende dag beklagde de Guru zich bij mij. Mijn collega had hem berispt, want hij had de Kerkdienst verstoord! Naar zijn mening had hij moeten wachten tot na de zegen, alvorens in actie te komen.

Ik gaf de Guru gelijk, met verwijzing naar Markus 2: 28 - 3: 6 én Lukas 10: 25-37.

Voorts beloofde ik hem een overplaatsing, zodra ik voor hem een plaats gevonden had, want bij de Schoolinspectie bleek hij goed in de omgang met kinderen. En ook dit inzicht geldt wereldwijd: bij kennisoverdracht is een positieve relatie van zéér groot belang.

Door het intensieve tourneren kregen wij zicht op déze samenleving, die duidelijk verschilde van de kustbevolking. Ons was overduidelijk, dat het merendeel van de bevolking in de hoger gelegen gebieden woonden. De gezondheidstoestand was er beter, en ook de voeding gezonder. Er was minder Malaria, en doordat de mensen 'gezonder' leefden en aten, was hun weerstand tegen ziekten groter.

Een tweede factor van belang was, de huwelijkskeuze. Men mocht alleen een partner zoeken in een andere Clan. Dat was in sommige dorpen aan de kust ook wel het geval, maar wanneer er in een Clan te weinig mannen waren, adopteerde men een overschot bij een andere Clan, en ontweek op deze wijze het gebod van exogamie.

Een derde - gunstig - aspect was de discipline. Van de geboorte af werden de kinderen meegenomen naar de tuinen. Indien nodig werden zij door de ouders gedragen - in zicht van het dorp - alleen door de moeder.

Daarna nam de vader de één na jongste op de linker schouder, zodat hij zijn speer of kapmes rechts vrij kon hantieren. Zodra de kinderen wat ouder waren, werden zij ingeschakeld voor de arbeid. Ook dat is - of was - vrijwel algemeen bij agrarische bevolkingsgroepen.

Het resultaat was dan ook, dat deze mensen een goede arbeidsdiscipline kregen, én uithoudingsvermogen.

De Ned. Nieuw-Guinea Petroleum Mij. (NNGPM) wierf dan ook bij voorkeur arbeiders onder de jonge mannen van deze streek. Zij werkten vaak in groepen tegen accoordloon, waarbij zij zelf de tijdsduur bepaalden en vaak gingen strijken met een extra premie bij oplevering vóór de gestelde termijn. Zij hadden geen opzichter nodig, want ze volgden de aanwijzingen die zij gekregen hadden.

Zo maakten zij kennis met een andere wereld, waar hun ouders soms niets van begrepen, of niet wilden weten. Zij zagen dat vele dingen anders en - soms - beter konden worden gedaan, maar dat daarvoor onderwijs nodig was.

Sommige Clanhoofden kwamen zichzelf ervan overtuigen.

De NNGPM vervoerde hen graag en gratis om hun Clangenoten te ontmoeten, bij verkenningen in het oerwoud, op de olieboringen én de wijken, welke voor hen gebouwd waren.

Ze werkten voortaan mee aan de alfabetiseringspogingen. Belangrijk is ook de invloed, welke zij ondergingen op andere terreinen. Daar was de gezondheidszorg ook bij gebaat, want de 'Olieboeren' - zoals sommige 'burgers' misprijzend de employees van de NNGPM noemden - zorgden zeer goed voor hun werkers.

Meer dan eens voorzagen zij Mieneke van medicijnen en mij van bouwmaterialen, die 'Hollandia' niet - of niet op tijd - kon leveren. De Vervolgschool moest in augustus '51 starten. Wat ik lokaal kon krijgen: hout, zand en bladnerven, de Nipah-palm voor de omwandring, werd door de bevolking meestal op tijd geleverd. Maar cement, spijkers, scharnieren en leermiddelen moesten uit het Landsmagazijn komen - dat wil zeggen uit Nederland!

(N.B. In Singapore was alles goedkoper en niet zelden beter.)

Gelukkig had ik in het Schoolhoofd van Seribau een bekwaam en betrouwbare uitvoerder. Toch moest ik maanden achtereen, minstens 1-2 x per maand de 37 km naar Teminabuan heen en terug lopen voor de betaling van lonen en materialen.

Ik was dan 2 of 3 dagen kwijt, want ik liep weliswaar als een kieviet, maar had toch meestal 10 uur nodig.

Tussendoor waren dan nog de Tournee's en Verkenningen.

Aan de 'Klerk' had ik alleen een te dure ordonnans. Toen ik hem eens met een opdracht naar de kust stuurde, vroeg hij om een bediende en 4 dragers. Hij achtte dat aan zijn status verplicht; één drager voor zijn eten en water, en nog 3 voor zijn bagage, 'n slaapmat met deken en wat voor zijn kleding.

Ik heb hem verteld, dat Mieneke en ik, met inbegrip van papier en schrijfmachine samen, óók niet meer dan 4 dragers nodig hadden. Hij was uiteindelijk tevreden met 2 dragers. 'Wat zou je eigenlijk het liefste zijn', vroeg ik hem, en het antwoord kwam prompt: 'Evangelist!'

Daar ik er één gebruiken kon, stuurde ik hem naar een dorp in het moerasgebied, ten Oosten van Inanwatan. De oude Ambonneese Guru zou hem als hulp gebruiken, tot hij zelfstandig zou kunnen werken. Tobias vertrok zielsgelukkig naar de kust, want hij was bang voor 'die wilden' en ik was hem kwijt, en een paar zilveren theelepels, die zijn vrouw vermoedelijk 'bij vergissing' had ingepakt. Hij deed het goed in zijn nieuwe baan en slaagde erin een door Moslims beïnvloed dorp te winnen voor de Kerk.

Voortwerkend in de 'oude stijl' kon ik in de maanden november, december, nog heel wat initiatieven nemen. Door mijn voorganger waren een aantal oude Evangelisten goed opgeleid vóór de oorlog en - volgens oude Guru's - niet 'fout'. Ik plaatste hen in de dorpen aan de Noordoever van de meren én ten Westen van Mefkhajim. Aandacht moest ik ook besteden aan het District Aifat. De pater O.F.M. probeerde daar vaste voet te krijgen. Ik kon dat best begrijpen, maar vond het onjuist: er was genoeg ruimte voor hem verder Noord- en Oostwaarts en in de Steden 'Sorong' en 'Manokwari'. Maar hij was niet bereid een compromis aan te gaan. 'Zendingsgebied is Missiegebied' zei hij. Ik bood hem aan mijn exemplaren van de 'Nieuwe Linie' door te geven. Ik kreeg dit weekblad regelmatig van Dr.S.A.Maas. S.J., de redacteur van het weekblad, een neef van mij. 'Ik heb aan mijn Missaal genoeg, was zijn antwoord'.

Een andere maatregel, welke ik trof, was dat de evangelisten contact bleven houden met de dichtstbijzijnde gesubsidieerde school, en daar af en toe in mee liepen, om zo de kunst van het les geven af te kijken en met - door mij bij inspecties afgekeurd materiaal - te leren omgaan. Leien, waar een stuk aan ontbrak, keurde ik af, en ik vroeg voldoende nieuwe aan wegens het groeiend aantal leerlingen. Boeken, die onooglijk waren, werden eveneens vernieuwd, gerepareerd en door gegeven aan Evangelisten, die schooltjes opzetten. Van boomschors werden schoolborden gemaakt, met roet en een sap van lianen zwart gemaakt, waren zij bruikbaar. De 'Overheid' verleende alleen subsidie, als er 1 schoolgebouw was, banken en leerlingen, én een bevoegde leerkracht. Bovendien moest het B.B. een aanbeveling doen. Daar er maar 2 onderwijzersopleidingen voor alle Protestantse scholen (meer dan 800) waren, die per jaar 30-40 onderwijzers konden afleveren, was het zelfs onvoldoende om oude of overleden onderwijzers te vervangen. Mieneke en ik namen de handleidingen voor onderwijzers door in onze vrije tijd, en gaven de opgedane kennis door aan Guru's en Evangelisten. Wij deden dit bij schoolinspecties, waarna Mieneke dan ook meteen als Schoolarts optrad: inspectie van de kinderen en voorlichting over ziekte en hygiëne. Wij kregen daardoor meer greep op de problemen van ons personeel en op de vorderingen van de kinderen, doordat wij aantekeningen maakten per school en per kind.

Op een kort tournee in november, maakten wij nog een typische noodsituatie mee. Terwijl Mieneke aan 'Hartbewaking' deed - een zwaargiftige zwarte slang had een kind gebeten - kwam er bericht dat mama Solisa ernstig ziek was in een dorp op ± 19 km afstand.

Mieneke's rechterhand - Lambert - was niet fit, dus ging ik met een paar sterke mannen in hoog tempo door het vlakke terrein op pad. In dit droge terrein kom ik 5-6 km vooruit als ik grote stappen neem. Door kleine rivieren, die wij oversteken of doorwaden moeten, wordt het tempo toch zo gedrukt, dat wij ruim 4 uur nodig hebben.

De Guru was niet thuis wegens overleg met zijn 'buurman'. Dus maakten wij met nog 2 andere dragers een draagstoel, en bij een rivieroversteek, via een dikke boomstam, nam een man haar op zijn rug. Zo slaagden wij erin haar dezelfde dag tegen donker bij Mieneke te brengen. Dit was de start van een levenslange vriendschap met dit echtpaar. Kinderloos, net als wij, waren zij hun hele leven voor de mensen van deze streek in touw.

Guru Solisa is ook de man die de aardnoten-cultuur introduceerde - de eiwit- en vetrijke plant - bij ons bekend als 'pinda' (ook wel 'katjang').

Toen hij in 1986 stierf, kwamen er honderden Papua's op de been om zijn kist kilometers ver naar het kerkhof te dragen.

Op dit tournee werden er een aantal vooroordelen ten grave gedragen. In Hollandia was ons verteld, dazt Papua's geen oogafwijkingen zouden hebben. Prof. Goslings had ons al gezegd, dat volgens zijn ervaringen in Zuid Nieuw-Guinea, deze mening onhoudbaar was. Daarom schonk hij Mieneke ook zijn 'ogendoos'.

Eveneens onhoudbaar was de veronderstelling, dat er geen blindedarmontstekingen voor kwamen. Op dit tournee moest Mieneke's rechterhand, de Ziekenoppasser Lambert Gemuna naar Mefkhajim teruggebracht worden. Daar zette men hem op het vliegtuig naar Sorong. 'n Maand later kwam hij mager, maar zonder appendix terug.

Een ander - typisch 'Indisch' - vooroordeel was: 'In de bergen is geen Malaria!' Men weigerde te geloven, dat Mieneke onderzoek had gedaan en beknibbelde op haar aanvragen. Toen ze doorzette, stuurde men een malarialoog, die haar preparaten - en dus de diagnose - als juist erkende.

Dat kostte de belastingbetaler vliegtuigretours over 1.250 km reisvergoeding; dat is meer dan vele tienduizenden kininepillen!

In onze 'Nieuwjaarsbrief' (03-12-1950) signaleerde ik: gebrek aan medicamenten, verband, gereedschappen voor de bouw van woningen en het maken van meubels, schoolbehoeften, papier en eten. Het rantsoen voor ons beiden, met 3 pleegkinderen was in december 3 pond margarine; meel was er halverwege de maand niet meer. Het rantsoen rijst 15 kg p.p.

Wij ruilden naalden en vishaken tegen knollen en groente. Mieneke verloor in 5 maanden 6 kg aan gewicht. Er werd dus gewoekerd met alles, en een deel van Mieneke's uitzet werd in repen gescheurd, om als verband te dienen. Door koken en wassen, kon het vaak gebruikt worden.

Maar de onderlinge samenwerking van de 'Hollanders' was goed, en dat is veel waard.

In de Kerstvacantie is dan de éérste conferentie van medewerkers uit de bergdistricten. Ik pleit voor een reorganisatie voor het hele bestel, en krijg de meesten mee, op enkele conservatieve Ambonnezen na.

Vooral dat zij met hun Papuase collegae aan één tafel in ons huis moeten eten, lag hen zwaar op de maag. Met ons alleen, dat hadden zij als een eer beschouwd.

Welbesloten in de Paasvacantie opnieuw bijeen te komen, en dan in Konda, samen met de Guru's van de kust.

Ik was ervan overtuigd, dat alleen in samenwerking een goede werksfeer kon worden bereikt. Daarom beloofde ik hen tegelijk met de uitnodiging voor die conferentie, óók een ontwerp kerkorde te sturen. Het zou gaan om een synodale organisatie, waarbij de afgevaardigden van de gemeenten een voorzitter zouden kiezen. Het Secretariaat reserveerde ik wijselijk voor mij zelf. Een definitieve institutioanalisering konden in 1952 of 1953 gebeuren, want iets nieuws - en dat was het - moet eerst goed uitgetest en geoefend worden, wil het functioneren.

In januari 1951 werd het terrein tot aan de bovenloop van de Auk verkend, en afspraken gemaakt met de Clanhoofden. Ze haptten nooit meteen toe. 'We moeten er nog een nacht over slapen!' werd dan gezegd, maar Paulus zei: 'Ze praten er met de vrouwen over. Als die instemmen, komt het voor elkaar. En wij hadden succes!'

Ook Mieneke had het druk, én ze had veel bekijks, met haar toen nog lange blonde haar. Er was veel Framboesia, maar men ontkende dat. Toen Mieneke erop wees, dat de kromme scheenbenen bewezen dat zo iemand Framboesia moest hebben gehad, werd dat niet ontkend. Maar lijders aan die ziekte, mochten niet in het dorp wonen.

Toen kregen wij gedaan, dat de zieken buiten het dorp behandeld mochten worden. 't Was een zielig groepje mensen. Ze volgden ons 10 dagen lang, om een complete behandeling te krijgen.

De kosten van dit lange tournee bestreden wij met 10 kg zout, waar voor zij aan de kust véél moesten inruilen.

Ook vishaken en naalden waren in trek!

Onderweg kwamen wij erachter, dat zij geloofden dat de ziekte een straf van de eigen grootouders was, wegens overtreding van de door hen verordende gedragsregels. De Framboesia noemden zij dan ook 'nagaaf Mbaum', dat is: de ziekte wegens schending van een ge- of verbod.

Voor onze medewerkers kon ik het gelijkstellen met de Oud-Testamentische opvattingen over lepra. Eens te meer beseften wij het belang van inzicht in hun religieuze begrippen. Zo vond ik ook een woord voor 'kwijschelding' van een schuld (Kain Timor) in het Mey Brat (bergtaal). Bij de verkondiging is dit heel belangrijk.

Voor ons sprak het vanzelf, dat de patiënten van ons te eten kregen.

Wij zetten onze verkenning Oostwaarts voort met de 14 patiënten. Waar wij kwamen, vertelden zij, dat wij hen niet wegsturen zouden, voordat zij genezen waren. Betere reclame konden wij ons niet wensen: de vloek van de geesten der voorouders bleek niet bestand tegen onze medicatie; méér nog, zij werden niet verbannen naar de rimbu, maar mochten daar overnachten waar wij ook bleven, ze kregen eten, dat wij ook kregen of ruilden.

Pas in de reflexie over deze reis, én de opgedane kennis van hún geloofsvoorstellingen, beseften wij dat wij vanuit ónze beginselen en geloof, de juiste snaar hadden getroffen.

De polikliniek werd steeds druk bezocht. De Radja van Kambuaya was daarbij van het begin af aan een grote hulp. Hij kwam met zijn zieke dorpsgenoten mee, en was dan tolk voor Mienieke. Ze sprak 3 talen door elkaar: Nederlands, Indonesisch en de streektaal, het Mey Brat. Veel mensen wilden niet opgenomen worden, ik vermoed dat hun 'beschermgeesten' gebonden waren aan het areaal van hun Clan. In 't Maleis noemden zij hen 'Tuan Tanah' (= de Geest welke heerst over het gebied waar zij wonen!) Je kijkt er eerst wat vreemd tegenaan, maar in wezen is in Zuid Europa hetzelfde verschijnsel te vinden; dorpen en steden discussiëren over de bescherming van hun speciale Madonna of Heilige.

Een ruzie over Kain Timur deed de angst voor het ziekenhuis verminderen. Twee families waren slaags geraakt, en afgezien van wat hechtingen, konden de meeste contrahenten naar huis, nadat de politie een procesverbaal had opgemaakt. Maar één man werd aangevoerd met een 'plankharde' buik. Een pijlpunt was erin blijven steken door de weerhaken en de Natemakh (Sjamaan) had hem niet kunnen verwijderen. Toen hij inzag, dat de patiënt ten dode opgeschreven was, liet hij hem naar het Ziekenhuis brengen. Mienieke had van de SIMAVI penicilline gekregen. De Douane had die kist naar de Dienst Volksgezondheid overgedragen, die beslag had gelegd op de helft van de penicilline. Gelukkig kwam alles - met vertraging - aan en zij kon deze ernstig gewonde in leven houden en genezen. Voor de bevolking was dit een wonder en het vertrouwen in de Westerse geneeskunde werd door niemand meer betwijfeld, tenminste niet in de Bergdistricten.

XX 4

Wij moesten onze verkenning voortzetten aan de Kust, en daar ik - 8 maanden na de opdracht voor de bouw van de Vervolgsschool - eindelijk vanuit 'Hollandia' de beschikking kreeg over geld, gingen wij op stap, na alles geregeld te hebben.

Op de volgende pagina's vinden jullie de 'familie- en vriendenversie van de verslagen, die wij moesten indienen bij de Dienst Volksgezondheid en de Zending. Commentaar hebben wij niet gehad.

TOURNEEVERSLAG VAN HET TOURNEE IN MAART - APRIL 1951.

De voorbereidingen van het tournee brachten al moeilijkheden met zich mee in verband met de slechte voedselvoorziening in Mefkhajim. Daardoor kon om te beginnen al niet genoeg rijst meegenomen worden, evenmin als andere levensmiddelen. Gelukkig kon de nieuwe Bestuursassistent al van te voren 20 kg rijst leveren, welke in Haha werden opgeslagen.

Op 26/2 ging ik met mijn klerk en enige Evangelisten naar Konda, waar de heer Nicolaas Jouwe zou spreken. Daar waren alle Guru's en Evangelisten benevens de Hoofden verzameld, zodat elke kampong van te voren wist, wanneer wij zouden komen. De vertrekdatum was op 8/3 gesteld.

7/3. Alles is gepakt, de koelies komen echter niet opdagen, wel de Guru van Elles, die de afspraak kennelijk vergeten heeft. De kampong van Elles zou n.l. 20 koelies sturen om mijn vrouw en mij van Mefkhajim naar Wehali te brengen, waar de eerste keer poli gehouden zou worden. De Cand. Hulp-Bestuurs-Assistent van Mefkhajim chartert 10 koelies van Teminabuan, die dan twee keer moeten lopen, indien er in de loop van de 8e geen koelies komen opdagen. We besluiten het er op te wagen. 10 Koelies is net genoeg voor de kisten met medicamenten en instrumenten, we kunnen dan nog wel wat eten voor één of twee dagen meenemen.

8/3. Alle 10 koelies van Teminabuan zijn gedrost, vertrek moet een dag worden uitgesteld. In de loop van de dag meldt de CHBA, dat er 10 andere koelies uit Teminabuan zijn en 6 uit Kumbaja.

9/3. Van de 10 koelies van Teminabuan zijn er 6 gedrost. Met de hulp van de vier overblijvenden vertrekt Mieneke. Ik zelf blijf achter tot er "met zachte dwang" voldoende koelies bijeen zijn om de rest van de bagage te vervoeren. Het blijkt ook nu weer, dat door het vele werk voor gouvernement en voor de NNGPM (verzamelen van * gaba-gaba en het naaien van * atap) de mensen onwillig worden om ook maar iets te doen, als de politie er niet bijstaat.

Tot dusver weigeren mijn vrouw en ik onder politiegeleide te patrouilleren. Het heeft vele voordelen, o.a. geen gezeur met dragers, maar ook vele nadelen, wij worden dan te veel als ambtenaren beschouwd. In de loop van de middag, als mijn vrouw polikliniek houdt, komt bijna alle bagage, alleen schrijfmachine, reserveschoenen, boeken en de blikken zijn er nog niet. Maar we hebben tenminste kleren en beddegoed. De poli wordt vrij druk bezocht, van de 24 schoolkinderen komen er 17 en dan nog 55 volwassenen.

Wehali bestaat uit 2 kampongs op heuvels aan weerszijden van een bergbeek gelegen. Vroeger was het de standplaats van een Guru. De school moest gesloten worden, daar de Evangelist het er niet bolwerken kon. Er is n.l. geen eten te krijgen. Door de vele wilde varkens, is de aanleg van tuinen bezwaarlijk. Deze liggen dan ook meest bij Teminabuan. De grond is echter goed en tabakcultuur zou mogelijk zijn, als er slechts zaad was en voorlichting.

Wat de taal betreft behoren deze mensen bij de groep Teminabuan, Skendi-Seribau-Haha, Waloin en de kampongs Westelijk van Mefkhajim tot aan de bovenloop van Karabara (Mey-Sawit). De nieuwe evangelist is een ouderling uit Seribau, welke door Guru Parera van Seribau verder is opgeleid.

* N.B. de gedroogde bladnerven van Nipah-palmen.

* N.B. palmbleden die als 'dakpannen' worden gebruikt.

Hij doet zijn werk wel goed, er zijn 40 kinderen, welke voor schoolbezoek in aanmerking komen, het wachten is op meer materiaal uit Inanwatan. Er zal trouwens nog gewerkt moeten worden aan de verbetering van het onderwijs op de ongesubsidieerde scholen. Eén en ander zal ter sprake komen op de ressortvergadering met alle Guru's, Evangelisten, en van elke kampong één of twee Kerkeraadsleden. De D.Z.V. zal moeten bijspringen, wat de materiaalpositie betreft. De vraag naar onderwijs is groter dan die naar het Evangelie. Het onderwijs is echter onze belangrijkste gelegenheid voor evangelisatie.

Het is een romantische misvatting, dat deze mensen psychologisch een andere structuur zouden hebben als de meer geciviliseerde volken. Het grondpatroon van hun wereldbeeld is anders. De magie speelt een grote rol, meer durf ik er nog niet van te zeggen. Wel meen ik te kunnen constateren, en mijn vrouw met mij, dat er ook hier sceptici en cynici zijn en zowel hysterische als neurotische mensen, alles verschijnselen, die wij gewend zijn als bijverschijnselen van de beschaving te zien. Dit betreft eveneens de bevolking in de bergen, die nog nauwelijks met de cultuur en civilisatie van het Westen in aanraking is geweest, zij het met zekere restricties. Het boek van Prof. Rümke "Karakter en aanleg in verband met het ongeloof", is hier van toepassing.

10/3. Vroeg vertrokken uit Wehali, mijn vrouw heeft stijve voeten, de reserveschoenen zijn er nog niet, en dus krijgt ze mijn wandelschoenen, en ik loop verder op blote voeten, want de gymschoenen, waar mijn vrouw gisteren op gelopen heeft, kan ik niet aan. Langzaamaan wordt de pijn in haar voeten wat minder en gaat het wat vlugger. Zolang we in de bergen zijn, gaat het wel. De afdaling wordt voor ons beiden pijnlijk, want de stenen zijn scherp en mijn vrouw is voor dalen nog te stijf. Vlak achter de laatste heuvelrug loopt een beekje. Daar wordt gerust. Mijn vrouw is bijna op. De drager welke voor eten en water zorgt, wordt vooruitgestuurd naar Skendi, om dragers en een draagbaar te halen. Ik krijg mijn schoenen terug. Met schoenen aan ben ik weer kip-lekker, maar intussen begint het te onweren, zodat wij kletsnat in Skendi aankomen. Daar schuilen wij in het huis van de Kepala en trekken de natte kleren uit. Gelukkig heb ik een pullover en mijn vrouw een wollen jasje, welke over de blote huid worden aangetrokken. Zo blijven we enigszins warm en gaan met natte broek en rok bij het vuur zitten.

Als eindelijk de regen ophoudt, moeten we nog 3 kwartier lopen en zijn om 5 uur in Teminabuan. In Skendi afspraak gemaakt om op de terugweg poli te houden. De kinderen moeten in Teminabuan op school, dit zal echter nog wel wat voeten in de aarde hebben. Het is hun te ver weg, maar we kunnen niet zo dicht bij elkaar scholen en werkkrachten plaatsen. Trouwens, de Best. Ass. heeft al bevel gegeven, dat de kinderen naar Teminabuan moeten. Na het eten met twee prauwen naar Seribau, waar we door tegenwind en lijntrekken van de roeiers pas om 2.30 's nachts aankomen. We hebben op de prauw al wat geslapen en na een korte begroeting duiken we dan ook maar meteen weer in bed. Als de hond niet geblaft had, was het ons misschien gelukt om ongemerkt in te breken.

11/3. Na de Kerkdienst Polikliniek gehouden voor meer dan 220 mensen. Op het eind is het al donker en moet met de lamp gewerkt worden. Iedereen helpt mee om het zo vlug mogelijk voor elkaar te krijgen, maar de verplegers moeten het grotendeels alleen doen en alleen in twijfelgevallen mijn vrouw raadplegen, die weer met een malaria-aanval in bed ligt.

's Avonds is dan het "onderzoek" der aannemelingen. Dat gaat als volgt: De Guru vuurt een enorm aantal vragen, betrekking hebbend op de inhoud van de Bijbel, op de aannemelingen af en om de beurt moeten zij er één beantwoorden.

Vragen en antwoorden zijn op catechisatie en thuis uit het hoofd geleerd. Nu zal ieder wel het belang van een goede kennis van de Bijbel inzien, maar onder catachese verstaan wij toch iets anders. Trouwens, de Guru is het er geheel mee eens, dat hier dringend verandering moet worden aangebracht. Het ontbreekt echter aan geschikte handleidingen op dit gebied. Ik heb wel het één en ander, maar dat is niet zo zonder meer te gebruiken. Het zal pasklaar gemaakt moeten worden en omgewerkt voor de situatie hier. Dat dit niet eerder gebeurd is, is m.i. één van de voornaamste oorzaken voor de achterstand, die er is op het gebied van Kerstening zowel van de adat, als van het gewone dagelijkse leven. Elementaire theologische bezinning is voor de a.s. gemeenteleden noodzakelijk, willen wij het gevaar voor synkretisme omzeilen in de jonge gemeenten, en daar, waar het reeds is, de kop indrukken. Na het onderzoek op Bijbelkennis sprak ik nog een kort woord tot de aannemelingen, uitgaande van Rom. 1:16-17.

12/3. Per prauw zo ver mogelijk de kali op in de richting van Haha. Daarna de landengte overgestoken en per prauw naar Haha. Daar het al drie dagen achter elkaar geregend had, was de weg een modderpoel. We liepen dus maar op blote voeten in een korte broek en kwamen desondanks onder de modder aan. Over die 6 km van de landengte hebben we drie uur gedaan, niettegenstaande mijn vrouw weer gedragen werd. Er waren mensen te kort en dus bleven er twee kisten in Seribau achter. Bij elkaar een reis van 6 uur voor 12 km!

's Middags werd er poli gehouden en had ik tijd om mij voor te bereiden voor de doopdienst van de volgende morgen. Tegen donker kwam Guru de Fretes uit Sisir om bij het dopen te assisteren.

13/3. Tekst voor de preek Jes. 55:1-3, Matth. 5:6. Er werden 10 mannen en 10 vrouwen gedoopt op hun belijdenis en de 25 schoolkinderen, eveneens op uitdrukkelijke wens. De kinderen heeft de Fretes gedoopt. Ik ben het er niet mee eens en vind ze te jong. Overigens maken wij een goede kans om de kinderdoop afgeschaft te krijgen met een grote meerderheid van stemmen. Er doen zich langzamerhand in de gemeenten de typische verschijnselen van een volkskerk voor: naam christendom, tuchteloosheid en daarnaast een magische sacramentsopvatting. Wie gedoopt is, zal behouden worden. De Guru's zelf voelen dat hier met kracht tegenop getreden zal moeten worden. De tucht zal dus een belangrijke factor moeten worden, dooptucht zowel als Avondmaalstucht en in de uiterste gevallen schrappen uit het ledenboek en ontzegging van het recht, een Christelijke naam te dragen. Op dit tournee heb ik aan de Guru's en de Evangelisten getracht duidelijk te maken waarom ik de kinderen persé niet wil dopen. Ik wees daarbij op Matth. 3:1-12 en Matth. 13:24-30 en id. 25:25-40; Dat de Doop niet van het gericht bevrijdt, is voor de meesten een nieuwe gezichtspunt. Ook hier wordt beseft, dat de keus gemaakt moet worden tussen een Volkskerk en een Gemeente van belijdende lidmaten. Daar het de mensen hier werkelijk menens is met hun Christendom, ben ik niet bang voor de keuze. Haha is een kampong van ong. 180 zielen; de adat leeft er nog sterk, en dus is een getal van 20 volwassenen niet gering, te meer, daar deze mensen er geen enkel voordeel bij hebben, eerder het tegendeel.

Sommigen waren zichtbaar bewogen, ook enkele schoolkinderen. Op andere gezichten viel niets te zien. Een jongen gaf zich op om te werken voor de D.V.G. Bezwaar is hierbij, dat hij analpha-beet is, hij zal echter extra les krijgen van mijn klerk, overigens is hij handig en steeds goedgehumeurd.

Na de dienst wordt er gegeten en dan vertrekken de Pretes en mijn vrouw met de meeste bagage; ik blijf met een verpleger achter om op de verbandkisten te wachten, die de vorige dag in Seribau achtergebleven waren en pas in de loop van de middag komen. Dan worden er vlug verbanden gelegd en kunnen wij óók vertrekken. Om 9 uur 's avonds aankomst in Waloin, vlug eten en naar bed, iedereen was moe en hongerig.

14/3 Waloin. Het gaat hier niet best in de laatste maanden. Er is een sterke ervaring van het heidendom. Ik kan echter geen duidelijk beeld van de oorzaken krijgen. De Evangelist klaagt slechts, dat er de laatste tijd nog maar weinig mensen in de kerk komen, alleen de schoolkinderen komen trouw. De Woflé's laten de school nog bestaan. Ze moeten óf ongewoon dom óf ongewoon slim zijn. In het eerste geval zouden zij niet in de gaten hebben, dat de school bij uitstek het vormingscentrum is in de kampong. Dit kan ik echter niet aannemen. Over het algemeen zijn er meer bepaalde kampongs, waar het intelligentiequotiënt beneden het gemiddelde is, en dat dan ook om sociaal bepaalde redenen. Het tweede is waarschijnlijk, n.l. dat zij niet zo de aandacht op zich willen vestigen, hetgeen zij bereiken door de school van zijn leerlingen te beroven. Daarbij kunnen zij erop rekenen, alsnog de kinderen onder dwang in het 'Rumah Pemali' onder te brengen en zo onder hun invloed te krijgen.

De getrouwen: 5 mannen, 8 vrouwen en 34 schoolkinderen. De tegenstanders: 2 van de drie clanhoofden. De betiteling Kepala kampong is fout, want in elke kampong zijn er meerdere, n.l. evenveel als het aantal clans. Ook zijn ze meer het magisch machtige hoofd van de clan, dan werkelijk regerend princeps. Zij zijn de oudste stamhouder van de Stichter van hun clan. Bevelen van de Kepala's worden al dan niet opgevolgd als men er zin in heeft.

Vandaar hun netelige positie, want het Bestuur stelt hen aansprakelijk voor het opvolgen van gegeven bevelen, terwijl ze in werkelijkheid geen burgerlijke regeermacht hebben. Dikwijls zijn deze clanhoofden tegelijkertijd medicijnmeester.

Die ontslagen klerk van Slump, A.Kondoligit woont in Haha en ging gisteren mee naar Waloin. Hij beweert van Guru Titiheruw toestemming te hebben gekregen, om in Haha op de school te helpen. Ik kan dit niet controleren, ontzeg hem in elk geval het recht om te prediken en laat hem voorlopig in Haha achter om de Evangelist, die een week naar Konda gaat om te trouwen, te vervangen. In Konda bleek Titiheruw van niets af te weten, zodat ik straks naar Seribau zal gaan, waarheen ik de mannen ontboden heb. Kondoligit werd voorlopig onder voogdij gesteld van de Evangelist van Haha.

In zendingsdienst kan ik hem niet terugnemen, want hij wilde 2 vrouwen houden. Dan ontketen ik een algemene staking onder de Guru's en Evangelisten. Hij kan evenwel, mits er tot het einde van het jaar geen nieuwe klachten komen, eventueel in dienst komen van de D.V.G.

Na verbanden te hebben gelegd, vertrokken wij per prauw naar Sisir, één uur voor hoogwater.

Om 2 uur zijn we dan in Sisir. De D.V.G. houdt poli en ik werk aan mijn doopdienst voor de volgende dag. Tekst: Matth. 3:8.

In de prediking stond dan ook de bekering centraal én dus het nieuw gedragspatroon: Matth. 25:42.

15/3. Gedoopt werden 92 volwassenen, géén schoolkinderen. Dit zou uitgesteld worden eventueel tot de Ressorconferentie een beslissing heeft genomen. In elk geval zouden kinderen van nog niet gedoopten niet gedoopt worden uit praktische overwegingen en evenmin kinderen, die nog niet lang genoeg op school zijn.

Natuurlijk steekt hierin een grote inconsequentie. De Fretes en ik hebben het dopen broederlijk gedeeld. Per slot van rekening moet je geestelijk en lichamelijk een athleet zijn om een dergelijke hoeveelheid mensen in één dienst te kunnen dopen; met om de beurt 23 ging het goed. Bovendien werd gedemonstreerd dat de doop, door wie dan ook bediend, niet van de huidskleur afhangt.

N.B. Een collega doopte 300 mensen op één dag.

Sisir had blijkbaar zijn best gedaan om nog vlug de kampong in orde te maken. Toen ik de hoofden op de vergadering in Konda vroeg, of er al iets aan de drainage van de Kampong gedaan was, kreeg ik géén antwoord. Dat is een duidelijke wenk: "Wees niet zo lastig". Toen wij in Sisir aanlegden, waren de greppels kennelijk net uitgediept, de wegen opgehoogd en men was op bevel van de Bestuurs-Assistent bezig om de wrakke huizen te vernieuwen.

Na het eten vertrokken naar Mahambar. Ik zal daar maar dezelfde preek houden, heb dus tijd om dit, voor mij nieuwe, stuk rivier op te nemen en wat te lezen. Voor het eerst sinds maanden zijn we weer tot degelijk studeren gekomen, en tot ontspanning tevens. Als je een paar uur op een prauw ligt, (zitten gaat slecht door het lage dak) en er geen plaats is om je benen te laten bungelen, dan is het heel prettig om voldoende lectuur mee te hebben.

Tegen donker komen wij in Mahambar aan en worden nog plechtig ontvangen met een psalm. Zonder loods is deze negorij moeilijk te vinden. Het is hier in dit waterland een wirwar van kleine kreken; óók met de kaart kom je er niet uit.

De bevolking komt oorspronkelijk uit de Metamanistreek, (Mugim), en is - in de onrustige jaren vóór de vestiging van de zending - hierheen gevlucht. Ook in Sisir is een clan uit Mugim, verder in Sajal, Konda en andere dorpen.

16/3. Mahambar maakt geen beste indruk, heeft veel te lijden van malaria en longontsteking. Verder zijn natuurlijk alle huidziekten ruimschoots aanwezig. De huizen zijn vervallen, er wordt op last van de B.A. aan de verbetering gewerkt. De dokter, de verplegers zijn er niet best over te spreken.

De bevolking maakt de indruk van dom en vuil te zijn. Kerkelijk zeer meelevend, de bevolking gaat vrijwel voltallig naar de kerk. Oorzaak moet misschien gezocht worden in het sterke isolement van deze groep, gepaard gaande met endogamie van de twee kleine clans, die de kampong uitmaken.

De Evangelist is een vriendelijke man, al wat ouder, ijverig op zijn speciale terrein. Op sociaal gebied gaat er niets van hem uit. De vrouw is schuw en dom, er is géén contact mee te krijgen. Gedoopt werden 29 mannen en 38 vrouwen. Titisheruw heeft later (begin april) de schoolkinderen gedoopt, 31 in getal.

Na het eten naar Sajal, aankomst 2 uur 's middags. Deze kampong ziet er veel beter uit. Ook hier wordt gebouwd, al laat één en ander nog wel wat te wensen over. De poli loopt direct goed en ik heb weer tijd om aan een preek te werken. De Evangelist L.Kondrorik is de eigenlijke leider van de gemeenschap.

Hij heeft veel meer invloed dan de clanhoofden, maar is verstandig genoeg om hen alleen te leiden en hen niet te degraderen tot nullen. Hij is in aanzien, niet alleen om zijn positie, maar ook als jager. Nog onlangs heeft hij een krokodil gespeerd. Hij werkt nu 3 jaar in deze kampong en heeft het tot 34 schoolkinderen gebracht, waarvan een deel al in de tweede klas zit. Het was mijn bedoeling om op de terugweg deze school te inspecteren, door allerlei omstandigheden moet ik dit uitstellen of aan Titiheruw overdragen. Zijn vrouw, hoewel niet door een Guru opgevoed, zoals de meeste vrouwen van Evangelisten, maakt een keurige indruk. Het hele huishouden is het netste wat ik tot dusver gezien heb. 's Avonds komen de schoolkinderen en zingen. Ook dit is een klasse beter dan in de andere plaatsen en veel beter dan in Mefkhajim.

17/3. Polikliniek voor Sajal en Mongrohulo. Mijn vrouw is nog niet goed, de mantri heeft malaria en ik ben niet helemaal fris. Tegen 2 uur horen we het gezang van de roeiers, die Titiheruw van Konda gehaald hebben. Daarna maakt iedereen zich klaar voor de Kerkdienst. Geprekeerd werd over Genesis 6:5-8. Gedoopt werden 98 volwassenen en door Titiheruw 63 schoolkinderen, mijn verjaardag werd op deze wijze een heel bijzondere feestdag. Onder de dopelingen bevonden zich clanhoofden uit Mongrohulo en Sajal en 4 Woflé's, die niet meer in hun eigen magie geloofden. Eén ervan heeft besloten in het vervolg voor de D.V.G. te gaan werken. Wel heeft hij een zware dobber, want hij moet leren lezen en schrijven, maar dat heeft hij ervoor over.

18/3. 's Morgens poli voor Sajal, Mahambar, Mongrohulo, 's middags dienst in het Maleis door mij en daarna in de streektaal door de Evangelist. Hij maakte daarbij een aardige vergelijking om de dienende functie van de herder en leraar uit te drukken. De luisteraar is het Jeruzalem, dat het "Hosanna" of "kruisigt Hem" roept en de man welke het Evangelie verkondigt, is de ezel waarop Christus Jeruzalem binnenrijdt. Hij spreekt vol vuur en vlot, een volstrekte tegenstelling met zijn collega in Mahambar.

Na de dienst vertrokken naar Seribau. Door alle drukte hadden we vergeten te koken en op de prauw was geen vuurplaat! Van 1 uur tot half 12 is een lange tijd. We rammelden dusdanig van de honger, dat we eerst naar Konda zijn gegaan, daar gekookt en gegeten hebben. Toen wachtten op de opkomende vloed en om 4 uur in de nacht vertrokken wij naar Seribau. De roeiers hadden er geen zin in; over die 15 km hebben we met vloedstroom mee 5 uur gedaan.

19/3. Polikliniek in Seribau. Ondertussen de school geïnspecteerd. Mijn vrouw vertrok om 12.30 uur naar Teminabuan voor een patiënt, en was om 16 uur terug. Daarna was de bevestiging van de nieuwe lidmaten, o.a. van de ziekenverzorger L.Gemuna. Na het kopje koffie de avondmaalsviering met de nieuwe lidmaten. Eerst nog een opschudding, want één van de Evangelisten wordt door de Kerkeraad geweerd van het avondmaal. Op mijn vraag om uitleg betreffende deze harde maatregel, wordt mij verteld dat de Evangelist B.Flasi van Soroan in Konda overspel heeft gepleegd in de dagen, dat we daar met Jouwe vergaderden. Na het Avondmaal gegeten en naar bed.

20/3. Daar er nóg een klacht is over een ander geval, wordt besloten eerst de Kerkeraad van Teminabuan te halen. Daarna zitting gehouden. Ik zal er niet in extenso op ingaan. B.Flasi zal voor deze éne fout nog niet ontslagen worden. (Ev. Johannes 8:3)

Maar hij wordt onder streng toezicht geplaatst. Gebeurt het nog een keer, dan gaat hij er onherroepelijk uit. De gezamenlijke Kerkeraden en de aanwezige Guru's kunnen zich hiermede verenigen. De tweede zaak betrof een vrouw, wier man in Sorong werkt, en waar de moeder van de man alle geldzendingen en andere geschenken van de man aan zijn vrouw heeft verduisterd. Vonnis: Onmiddellijke teruggave van de verduisterde goederen en opdracht aan de Kerkeraad om de vrouw tegen inbreuk op haar rechten te beschermen.

Na het eten met een kleine prauw achter de D.V.G. ploeg aan. Een paar Kerkeraadsliden roeien. Dit is toch beter dan in die grote logge reisprauw. Het kleine ding schiet er meteen vandoor en in 2 1/2 uur ben ik in Konda.

21-22/3. In Konda correspondentie afgewerkt. Mieneke is ziek, heeft dysenterie opgelopen. Lambert Gemuna, de ziekenverzorger loopt met een dikke voet, die hem veel last bezorgt. Als alle verplegers is hij eigenwijs en wil alleen maar in verband. Dat breekt hem natuurlijk op. Na alle narigheden en standjes onderweg, die ik heb moeten uitdelen, provisorische regelingen, die getroffen werden omtrent het toezicht op de Evangelisten etc. zit het geheel mij zo hoog, dat ik een ontwerp "Kerkorde" zal opstellen. De Guru's die ik erover spreek, willen wel meewerken. Op de vergadering in juli in Konda zullen wij het ontwerp bespreken.

23/3. Goede Vrijdag. Na de Kerkdienst, die de oude Guru van Konda hield, vertrokken naar Mogetemin. Het stormt echter en de roeiers kunnen er niet tegenop, we blijven dus in het gezicht van Konda liggen aan de wal. De roeiers bakken sago op voorraad. Tegen 3 uur gaat de wind liggen en wij kunnen verder naar de monding. Lamberts voet wordt steeds erger, is dik en hij heeft pijn en koorts. Voor de tweede keer op die dag vlak voor zons- ondergang, moeten wij vastmaken. Bij het licht van een petroleumpitje wordt hij onder narcose gebracht en geopereerd. De prauw wiebelt en Lambert ligt niet stil. Merkwaardigerwijze praat hij onder de narcose geen Maleis of zijn moedertaal, maar goed Nederlands. Wij wisten wel dat hij vrijwel alles verstaat, maar hij durfde nooit te spreken. Door Dr.A.Schweitzer werd een soortgelijk geval bericht. Ik las het als 'tiener' en keek er dus niet vreemd van op.

Direct na afloop varen we de kaap om en zetten koers naar Waromgai. De bijna ronde maan krabbelt ietwat moeizaam over de wolken aan de horizon en zeilt dan weldra hoog boven ons, de zee en de donkere vloedbossen sierend met zilveren strepen en glimlichtjes. De zee licht op voor de boeg en onder de uitleggers, de 8 pagaaïen maken lichtende kringen in het water en de door eb glad geworden zee wordt alleen verstoord door opgejaagde vissen. Als gewoonlijk durven de roeiers niet ver uit de kust. Maar ik heb hier een keer vastgezeten - urenlang - en kon pas met vloed weer weg. Ik ben dus gewaarschuwd en dwing hen om op veilige afstand van de naar hun gevoel veilige kust te blijven. Het gevaar van vastzitten is óók, dat tegen de morgen de wind opsteekt, en er dan vast en zeker een flinke golfslag zal staan. Om dan niet vol te slaan, moeten we weer blijven liggen in een kreek tot het water begint te zakken. Zo verlies je 12 uur of meer.

En de "heren" gaan wel rustig vissen, krabben vangen en sago merg halen.

Tegen middernacht zijn we dwars voor de Waromgai-monding, net met opkomende vloed. De roeiers kapseizen, de één na de ander, alleen de nieuwe leerling-verpleger en ik blijven op het laatst over.

We houden de prauw dan ook alleen in de koers en als de maan ondergaat maken wij vast en gaan ook slapen.

24/3. Er wordt wat gevist en gewacht tot de vloed weer op komt zetten. Dat brengt natuurlijk een enorm tijdverlies met zich mee. Tegen de stroom oproeien is echter beulswerk en het haalt niet veel uit.

Tegen de middag gaan we dan weer verder, 6 1/2 uur lang de Sekak op, een mooie rivier, die sterk verandert. Er is hier een geweldige hoeveelheid sago, misschien wel het grootste sago-areaal, dat er in deze buurt is. Alleen de opbrengst is nihil, ten eerste wegens gebrek aan werkkrachten, ten tweede omdat men alles laat verwilderen, zodat de éne palm de andere verstikt, en allen te weinig lucht krijgen om behoorlijk zetmeel te vormen.

Tegen zonsondergang komen we bij een heuvelrug, kunnen weer drinkwater aan boord nemen na een slang van 1 1/2 meter lengte, zo dik als een pols, die ons de landing beletten wilde, met een pagaai te hebben verslagen. Jammer genoeg kon het dier vluchten. Er is nog niet al te veel bekend over de slangen hier en een onderzoek naar giftigheid van verschillende soorten is wel van belang. We hebben tevergeefs geprobeerd een boekje over slangen te vinden.

Tegen middernacht wordt weer gewekt en losgegooid. Daar niemand van de opvarenden ooit in Mogetemin is geweest en de kans groot is, om er in de nacht voorbij te varen, ga ik op het dak van de prauw liggen met de kaart, die weer goede diensten bewijst en een doos lucifers, want we hebben geen batterijen kunnen krijgen, voor we op tournee gingen. Nu wordt elke kronkel van de rivier met de kaart vergeleken, de maan helpt een handje en zo gelukt het ons toch nog de kampong te vinden op de plaats waar het dorp volgens de kaart moest liggen. Dat laatste is hier iets bijzonders, omdat de kampongs nogal eens verhuizen. We worden nog netjes ontvangen ofschoon het al 4 uur 's nachts is, daarna gaat alles weer slapen tot het dag wordt.

25/3. De Paasdienst houdt de Evangelist. Mensen zijn er haast niet en het is domweg sabotage om hier nog een school open te houden. Maar het is op bevel van het H(oofd) O(nderwijs) D(ienst) en dus worden de belastingguldens verder weggegooid aan dit uitstervende dorp. Er zijn nog 8 huisgezinnen en nog een paar weduwen en weduwnaars. Terwijl dit verslag uitgewerkt wordt, komt er bericht binnen, dat er al weer twee mensen gestorven zijn en er nog maar 10 kinderen op school zijn. De kampong ziet er dan ook treurig uit, resten van woningen, overwoekerd door de rimboe, halfverstikte vruchtbomen en een uitgestrekt kerkhof, evenmin onderhouden. Aan onderhoud wordt niets meer gedaan, de Evangelist houdt samen met de schoolkinderen een kleine plek open om de school, kerk en zijn woning. Polikliniek wordt er niet eens gehouden, want de werkbare mannen zijn week-in week-uit in kampong Baru bij "Boswezen" aan het werk in de Dammar-bossen, de vrouwen moeten dus alles zelf doen. De enkele zieken worden natuurlijk behandeld. Daarna gegeten, gevist, geslapen en weer gegeten. We konden wel een rustdag gebruiken, maar je hebt er toch geen vrede mee: Het uitrusten ligt ons niet best, gezien de verloedering ín- én na de oorlog, welke mijn collega niet opmerkte, of misschien niet durfde aan te pakken.

26/3. Dagboeken bijgewerkt, gewacht op de mensen van Simai en Hore-Hore, die echter niet op komen dagen. Later blijkt dan, dat de boodschappers niet hebben durven vertrekken, omdat er halverwege, een poos geleden, een man uit een boom doodgevallen is en het daar nu spookt.

Met veel praten, ze toch op pad gekregen. Laat nu het ongeluk willen dat één ervan de volgende dag mank terugkomt. Hij is onderweg op een scherpe boomwortel gestapt, vlak bij de beruchte boom. En de besjes en oude mannetjes fluisteren: "Zie je nou wel, die nieuwlichters weten óók niet alles!"

27/3. Wij halen de studieboeken weer voor de dag.

's Middags komt Guru J.Solisa. Hij bedankt uitvoerig voor de hulp, die zijn vrouw is bewezen. Vragend naar de oorzaak van de achteruitgang in het gebied tussen Waromgai-Kais en Kampong Baru, vertelt hij van ziekte en grote kinder- en zuigelingensterfte. Hij ziet ook de noodzaak van reorganisatie in, en zal desnoods een overplaatsing accepteren.

Hij zal de school van Mogetimin inspecteren.

28/3. De dag begint met hoofdpijn, rugpijn en koorts. Heel onverwachts een malaria-aanval, voorlopig ben ik buiten gevecht gesteld. Gelukkig dat er voor mij geen werk aan de winkel is.

's Avonds komt de prauw uit Bagaraga. De grote uit Konda moest n.l. terug en in Mogetemin was er geen te krijgen.

29/3. Hoewel ik geen beterschap vertoon, vertrekken we toch maar. Warm is het, zowel in huis als ook in de prauw. De luchtbedden zijn kapot en de rustbank van gevlochten bambu in het huisje van de Evangelist is óók niet zachter dan die op de prauw.

30/3. Vroeg in de ochtend zijn we weer op de Waromgai, roeien de rivier op naar Waromgai en Bagaraga, waar we tegen de avond aankomen. Waromgai is zwaar beledigd, dat we eerst naar het kleinere Bagaraga gaan. Ik ben weer in orde, maar nog wel wat wiebelig op mijn benen.

31/3. Rust gehouden; gelezen. De "Doc" heeft druk werk, 's morgens in B, 's avonds in W. Dat gaat zo drie dagen achter elkaar.

1/4. Na de kerkdienst en poli naar Waromgai, waar we alsnog feestelijk worden ontvangen als pendita en njonja. Wij krijgen post uit Holland, de dag is goed.

2/4. School geïnspecteerd. Na vervanging van de vorige Evangelist, een slappe figuur, begint de zaak goed te lopen. Er zijn nu 16 kinderen. De kampong kon er netter uitzien, maar daar binnenkort de Bestuurs-Assistent komt, zal die wel het zijne ervan zeggen. Hij pleegt zeer scherp te kijken en onomwonden te zeggen wat hij ervan vindt. De Evangelist van Bagaraga, A.Dahar, is een man van ± 40 jaar en wordt door mij vanwege zijn zeer grote talenkennis en kennis van de adat vrijgesteld, om toezicht te houden op de jongere Evangelisten en hun werk. Dat scheelt mij veel werk en lopen en hij hoort veel en veel meer dan ik. Overigens beklagt hij zich over de Bestuurs-Assistent van Aitinjo. Deze heeft zijn prauw meegenomen, toen hij niet in de kampong was, om ermee naar Inanwatan te varen. Meer dan een maand later vond hij hem terug in kampong Baru, heerlijk gehavend.

Hij geniet groot aanzien bij de bevolking, en beheerst behalve Maleis ook 2 streektalen en was al in dienst bij de eerste Zending Ds.Wetstein.

Voor de drie kampongs Waromgai, Bagaraga en Khowa, een nieuwe methode voor de schrijfles gegeven. Dat vergt voorbereiding van de Evangelisten, want deze moeten de voorbeelden op de leien zelf schrijven. Nog voor het donker is alles geregeld, uitrusting en bagage worden weer ingeladen en met eb vertrekken wij. Dahar zelf gaat mee als stuurman, hij kent het vaarwater.

3/4. Krijgsraad gehouden op de prauw. De sago is op en we hebben net genoeg rijst voor onszelf. Dus wordt er besloten eerst sago te kloppen in het bos en daarna met het laatste oplopende water naar Khowa te varen. Zo gezegd zo gedaan. Mijn vrouw en ik blijven in de prauw, want ik ben nog te slap om mee uit te gaan. Vele uren later komen de roeiers en verplegers terug, onder de modder en zwaar beladen met sago. Alleen de jagers komen met lege handen terug. Gelukkig hebben we van een paar vissers wat vis kunnen kopen, die tot vlak voor het eten in het water onder in de prauw blijft spartelen. In het donker komen we te Khowa aan. De rivier is hier nog maar 10 meter breed en loopt bij eb bijna droog. Alles wat benen heeft staat aan de steiger met harsfakkels. Het is een prachtig gezicht, de gehele "straat" geïllumineerd met rossige fakkels. Na het eten naar bed, ook al wegens gebrek aan petroleum.

Bovendien voel ik me nog het best in horizontale lichaamshouding. Hier is zelfdiscipline voor nodig. De kleding moet in orde zijn en de haren gekamd. Je moet er correct uitzien wanneer je aan komt.

Al te vaak wordt dit verwaarloosd door tournerende Europeanen. Zij beseffen niet, dat de dorpsnotabelen ook als notabelen geëerd willen worden. Zij van hun kant zullen de bezoeker met veel meer werkelijk respect behandelen. Noblesse oblige en iemand, die als een proleet optreedt wordt wel gevreesd en ook gehoorzaamd uit hoofde van zijn positie, maar niet gerespecteerd.

4/4. Polikliniek en school-inspectie. Er zijn hier 42 kinderen op school, alleen - als overal - vrijwel geen leermiddelen. De Evangelist heeft een hulpkracht nodig. Het is een nieuwe kampong, 2 jaar geleden hier neergezet door mensen uit Aargasi, dat er niet meer is, een paar uren stroomafwaarts, en uit de bovenlanden van Wersar. Er zijn 21 mensen, (volwassenen) op catechisatie, al een jaar lang en zij vragen om de doop.

's Middags komt de guru van Wersar met de mededeling, dat er in Teminabuan nog niets uitgevoerd wordt aan de V.V.S. Daarop overlegd en besloten met de eerstvolgende verbinding naar Teminabuan te vertrekken.

5/4. Vertrokken per benenexpresse naar Wersar. Het lopen valt nog niet mee. Geslapen had ik toch al niet veel, omdat mijn vrouw weer last had van dysenterie, die nacht. 7 uur vertrokken door een wirwar van beken en heuvels, maar begroeid. Halverwege wordt een half uur gerust en ontbeten.

Ik ben drijfnat, ofschoon de weg 2 meter breed schoongemaakt is en het niet regent. Domweg van slapheid. Om 11 uur zijn we dan toch in Wersar, baden en gaan wat rusten tot het eten. Ook de Guru is moe, is kortademig en ik heb lange benen. Met enige moeite krijg ik een prauw en roeiers. Ze zijn hier niet erg hulpvaardig, deze kampong maakt als gemeente geen erg beste indruk.

's Middags naar Teminabuan. Zitting met de Kerkeraad. Er is een klacht ingediend wegens bigamie, tegen een Kerkeraadslid. Dat zijn van die onfrisse perikara's, die je verplicht bent uit te zoeken. Het blijkt inderdaad zo te zijn, alleen, de man is al in 1925 getrouwd voor hij Christen werd! Op bevel van de laatste zendeling vóór de oorlog heeft hij in '29 bij zijn doop één vrouw weggestuurd, wat ik heel erg onchristelijk en onbillijk vind. Met de andere is hij kerkelijk getrouwd. Het blijkt, dat hij zijn verplichtingen jegens zijn tweede vrouw, bij wie hij nooit kinderen heeft gehad, nakomt in die zin, dat hij voor haar zorgt, maar er niet mee samen leeft.

De aanklager blijkt een persoonlijke vijand te zijn, die zelf pas door de Kerkeraad ter verantwoording is geroepen wegens overspel, en nu probeert de Kerkeraad een loer te draaien. Petrus krijgt van mij een pluim in tegenwoordigheid van de aanklager, omdat hij zijn "extra" vrouw niet in de steek laat. Daar hier echter heel erg naar de letter van de Bijbel wordt gekeken, moet ik hem als ouderling ontslaan.

Hij krijgt echter eervol ontslag en zodra de nieuwe regeling er is, waarbij een diaken-weesvader wordt aangesteld zal hij in die functie niet-stemgerechtigd lid van de Kerkeraad worden.

Ik weet, dat het een vormzaak is, maar formeel heeft de aanklager gelijk (Titus 1:5-6). Moreel ligt het recht bij Petrus. Diens invloed is trouwens groot genoeg, lid of geen lid. Gezien de zorg echter voor zijn ex(tra) vrouw lijkt hij mij buitengewoon geschikt voor de nieuwe functie.

Een tweede klacht van dezelfde aanklager tegen een ouderling, wegens overspel, moet in Konda uitgezocht worden, daar de betreffende vrouw in Konda woont.

Daar ik toch naar Konda moet om overleg te plegen met de Bestuursassistent over de bouw van de school wordt er besloten, zo vlug mogelijk naar Konda te gaan.

6/4. Vroeg op naar Konda met de Kerkeraad en de "Kapitan" van Teminabuan als roeiers.

N.B. 'Majoor' en 'Kapitan' zijn titels, welke vóór 1910 door de Radja van Kokas, een leenvorst van de Sultan van Ter Nate aan adat hoofden verleend werden.

De enige, welke zich te voornaam voelt om ook mee te werken, is de aanklager.

In Konda aangekomen blijkt de vrouw 'ergens' in het oerwoud te zijn, waar zij een tuin heeft. Volgens de Majoor van Konda, het invloedrijkste adat hoofd aan de Kaiboës, is de vrouw niet goed snik (debiel?). Ze heeft 6 tenen aan elke voet. Dat had noch de klager, noch de aangeklaagde ooit gezien, terwijl iedereen op blote voeten loopt! Oók de vrouw weet van niets!

Het blijkt n.l. dat de aanklager dezelfde klacht al had ingediend bij de Majoor, echter nul op het request heeft gekregen. Mij, de "Baru" dacht hij voor zijn karretje te kunnen spannen en zijn vijanden, leden van dezelfde clan, welke beletten dat hij clanhoofd wordt, uit hun invloedrijke positie te kunnen wippen. De B.Ass. gaat zelf naar Teminabuan om van alles te regelen, V.V.S. én Woflébeweging in Waloin. 's Middags gegeten in Wersar, daarna door naar Teminabuan.

7/4. Regelingen getroffen voor de V.V.S. Feitelijk is het de taak van het B.B. De controleur heeft echter meer interesse voor de bouw van het "Potemkinse dorp", (Mefkhajim), en steekt geen vinger uit voor de school. Dus zelf maar doen. Later zal ik te horen krijgen dat ik mij alweer met Bestuurszaken bemoei! Er komt een beetje tekening in, de werkzaamheden worden verdeeld onder Konda, (moet de Gaba-2 leveren), Seribau, (hout, een werkschuur), Wersar, (atap) en Teminabuan, (grondwerk). Er zal meteen begonnen worden de grond bouwrijp te maken, hetgeen niet gemakkelijk is, daar de heuvels slechts met een dun laagje humus bedekt zijn, en voor de rest uit kalkrotsen bestaan. Konda moet bovendien de sago leveren voor de werklieden, Wersar een aantal geschoolde krachten om de balken te disselen, en Konda en Wersar samen de werkkrachten voor de eigenlijke bouw.

8/4. Gepreekt in Wersar.

9/4. Aan tourneeverslag gewerkt, daarna met Guru Parera en een aantal hulpkrachten het terrein gewaterpast, vloeren uitgezet, etc. Er moet ± 200 m³ grondwerk verzet worden als we de rots niet gedeeltelijk kunnen weghakken. Houwelen zijn er niet, we lenen er een paar in Konda. Het wordt aangenomen werk voor fl. 150,-- voor een ploeg van 20 man op 23/4 af te leveren. Je moet hier met accoordloon werken, anders trekken ze de lijn.

Voor elke dag, dat ze eerder klaar zijn komt fl. 12,50 bij, voor elke dag later gaat er fl. 12,50 af.

Het blijkt later 2 dagen eerder opgeleverd te worden, zodat ze fl. 175,-- uitbetaald krijgen. (Dit lijkt nog veel, maar er zijn evenmin kruiwagens als schoppen, het moet alles met 3 pikhouwelen en een koevoet gebeuren).

10/4. Zelf als Uitvoerder op het bouwterrein gewerkt, later de ouderling Hadja Tesia benoemd tot mandoer met vaste bezoldiging. Bouw van de werkplaats gecontroleerd. Perkara uitgezocht tegen een ex-Evangelist die er 2 vrouwen op nahoudt en ze allebei eruit wil zetten omdat hij een derde, jonge, vrouw, die hij zegt lief te hebben, tot zich wil nemen. De Kerkeraad "neemt" dit niet. Het wordt een pijnlijke en moeilijke vergadering. De man wil beslist niet aflaten van de vrouw. Zijn eerste vrouw wil geen echtscheiding aanvragen, (niet, omdat ze van hem houdt, maar omdat ze hem haat en hem zijn geluk niet gunt). Eindelijk stemt de man erin toe no. 2 en 3 weg te sturen. Hij zal met mij mee gaan naar Mefkhajim om daar als timmerman te werken. Zijn eerste gaat mee, maar krijgt een zware vermaning haar ietwat spitse tong te bewaken.

11/4. Werk en bouwterrein gecontroleerd, verdere aanwijzingen gegeven, plaats uitgezocht met Parera, die voor de zoveelste keer is komen lopen na schooltijd, voor keuken, woning schoolhoofd, etc. Moe en vies duiken wij de kali in om weer schoon te worden. Het water is prachtig blauw hier. Door de grote waterval kunnen de krokodillen niet bij de badplaats komen.

12/4. Plan besproken voor ambachtsschool/werkplaats te Seribau. Parera is enthousiast. Net een kolfje naar zijn hand. N.B. Het plan krijgt geen goedkeuring van de DVtE.

De Regenten vinden dit meer een taak voor het H.P.B. - die niets met het onderwijs te maken heeft.

Woflé-beweging. Doel: bestrijding van het Evangelie, handhaving van Adat en daarmee van de Kain-Timur bezitters, d.w.z. van de weinigen, die er voorrechten op nahouden. Het blijkt, dat de hoofden van Seribau (Christenen) tot over hun oren in deze perkara zitten en er hun steun aan hebben gegeven.

14/4. Bijbelstudie en preek maken.

15/4. Gepreekt in Teminabuan.

16/4. Vertrokken naar Wehali.

17/4. Naar Mefkhajim.

Conclusie:

1. De HBS-B opleiding en de militaire discipline hebben hun nut bewezen.
2. Door lange tournee's te maken stapelt het werk in het kantoor zich tot onwaarschijnlijk hoge bergen op. Eén en ander wordt zo mogelijk met de Franse slag afgedaan.
3. Het blijkt van het grootste belang om langzaam te tourneren. De tijd, welke de "Doc" voor de Poli nodig heeft is nog te kort om werkelijk in de aangelegenheid van de kampong te duiken. Zo'n duik is soms onplezierig, maar wel noodzakelijk.

4. Je leert het meest op tournee, door de moeite te nemen naar de mensen te luisteren. Het is niet zo belangrijk of je zelf preekt en spreekt, je krijgt toch wel tijd en gelegenheid om je mening te uiten. Het is van belang om te weten wat de Guru over de gemeente en - omgekeerd - de gemeente over de Guru denkt. Het grootste gevaar wat je hier loopt, is niet ziekte, maar het gebrek aan critiek. Daarom zijn samenspraak en overleg met een reisgenoot van groot belang.

Op 22 april kwam eindelijk onze bagage boven!! De transportmoeilijkheden worden steeds groter.

Op 24 april weer naar Teminabuan, Konda en Seribau. Draggers zijn niet te krijgen, mijn schoenen zijn nu alle kapot, ik loop dus maar op blote voeten. Maar het is van het grootste belang dat ik geregeld naar Teminabuan ga.

XX 5 Thuiskomend ligt er een stapel kantoorwerk, dat ook aandacht vereist. En niet te vergeten de verslagen.

Daarnaast moet ik de bouwplannen uitwerken, berekeningen maken voor de kapconstructies, waarbij ik hulp heb van een Russische Logarithmentafel, 'gevonden' in Molodecno en als oorlogsbuit meegenomen! De Amerikanen beweren wel: 'Crime doesn't pay', maar dat gaat in dit geval niet op!

Het hoofd plaatselijk bestuur (H.P.B.), tevens Kashouder en Luchthavenmeester moet geld gereed houden voor materiaalaankopen: hout, zand, cement etc. en lonen. Ik moet ze uitbetalen. Hij zit zelf ook in de problemen: zijn hoofdklerk is verslaafd aan alcohol. Samen met Mieneke besluiten wij Mefkhajim voor ten minste een halfjaar 'droog' te leggen.

Mieneke's vader zal per kerende post Antabus sturen.

4 Mei word ik door het H.O.D. met spoed naar Teminabuan ontboden en loop opnieuw de 37 km op blote voeten. Ik vertrok meteen, maar toen ik vertrok, vertrok de man zelf óók! Later beklagt hij zich bij de Hoofdschoolbeheerder van de Zendingsscholen, dat ik niet op tijd aanwezig was. Ik heb echter geen helicopter ter beschikking.

Gelukkig kwam met diezelfde boot een nieuwe Guru aan: Ruben Rumbiak, met zijn vrouw Lydja. Zij logeerden bij ons tot dat hun huis in Kambuaya gereed zou zijn en de School regendicht.

De Raja had mij verzocht om een goede leerkracht en wilde het echtpaar meteen meenemen, maar ik hield mijn poot stijf.

Zo hadden wij gelegenheid kennis te maken en kennis over te dragen. Zij kwamen uit Biak en moesten hier nog wennen.

Vooraf Lydja had het moeilijk; zij was dienstmeisje geweest bij de vrouw van een Collega, die ik al op 'De Horst' had ontmoet en die mijn collegedictaten had overgeschreven - althans datgene wat zijn starre Calvinisme in zijn denkwereld toeliet.

En het was déze onderwijzer, die door 'Oegstgeest' belast was met de opleiding van de onderwijzers tot Gemeentevorganger.

Er is heel wat afgepraat tussen ons en onze gasten voorzover de tijd het toeliet, maar meestal aan tafel.

Ook het ziekenhuis is begin mei nog steeds niet klaar.

Afgezien van de kraamvrouw en de zuigeling, hebben wij nog 25 patiënten in de 'Ziekenzaal' en de polikliniek is drukker dan ooit, vooral uit Kambuaya komt Raja Kawendake met velen - ze zijn nieuwsgierig naar hun nieuwe Guru.

Er kwamen nog meer moeilijkheden: Er moest bezuinigd worden. Men bracht het aantal vluchten voor Ayamaru terug op één maal per maand. Dat betekende 1 x per maand 2.500 kg vracht, behalve wanneer er ook passagiers vervoerd moesten worden. Hun brutogewicht kwam in mindering van de nuttige lading. Het H.P.B. mocht een weg aanleggen naar de plaats waar een schip kon aanleggen. Een Jeep of 1 1/2 tons bestelauto zou dan de lading kunnen vervoeren naar Mefkhajim. Overleg tussen het H.P.B. en de 'diensthoofden' van Landbouw, Gezondheidszorg en Onderwijs was er niet geweest. Evenmin werd de Dienst 'Weg- en Waterbouw' ingeschakeld.

Voetstoots 'nam men aan' dat de Clanhoofden accoord zouden gaan. Tot goed begrip diene dat er geen zwaar materiaal beschikbaar was, de aanleg moest met 'mankracht' geschieden en houwelen en schoppen als enig gereedschap. Het tracé was geprojecteerd door een 'Karstlandschap' ± 30 km en dan 15 km door klei en moeras. Een Jeep zou 15 ritten per maand moeten maken om de 2.500 kg te kunnen vervoeren: bij de éérste rit bleek al, dat dit niet mogelijk zou zijn wanneer het regende, en het regende gemiddeld 10 dagen per maand. Dan werden de hellingen spekglad, hellingen van 10 - 15 haast onbereikbaar.

Erger was, dat de beschikbare 'schepen' oude sleepboten van de USA-Army waren, eerder al gebruikt op de Mississipi, sterk op stilstaand water, maar niet snel. De Kais was echter de afwatering van méér dan 400 km² bij een regenval van 5 1/2 meter per jaar (Nederland 0,75 M/J). En tegen deze zondvloed in moesten de boten optornen. Vooraf moesten zij 250 km over zee en - in de maanden mei-sept. - grotendeels langs de 'lage' wal van de Indische Oceaan. De belasting van de bevolking door 'Herendiensten' werd dus nog zwaarder. De bevolking was dat niet gewend! Zij hadden nooit een centraal gezag gekend, laat staan erkend. Zij trokken zich terug in het oerwoud en de dorpen en scholen liepen leeg. Hooguit op tournee's kon Mieneke nog in tuinen en bij dansplaatsen veel patiënten helpen en in afgelegen dorpen, ver van de Bestuursvestigingen. De 'Gezaghebbers' hadden hun 'gezicht' verloren.

Bij de eerste poging om een 'Jeep' op een vlot de rivier op te slepen, liep de sleepboot op een zandbank, en kon pas na een flinke regenbui enkele dagen later weer vlot komen. Op de sleepboot zelf was de nieuwe posthouder-telegrafist met zijn gezin aan boord. Aangekomen in Komara-Haven zag hij het H.P.B., die zijn jeep kwam afhalen met een 100-tal (bijna) naakte 'wilden' en weigerde de wal op te gaan. Dat deed zijn vrouw hoorbaar zuchten: 'O, als ik maar mán kon zijn'. Met veel overreden lukte het alsnog om de karavaan op weg te krijgen. Maar de moeilijkheden stapelden zich op. De bevolking saboteerde de 'Herendiensten' en de dorpen liepen leeg: men trok zich terug in zijn beheerskingen en nam meestal ook een deel van de kinderen mee. Allen, die in deze regio werkten, ambtenaren en inheemsen, moesten het uitbaden. Er kwam daarom een nieuw H.P.B. en dus nam de introductie en de begroeting óók weer extra tijd in beslag. De drank vloeide rijkelijk - dat hoorde erbij - maar gelukkig kon de Hoofdklerk zich inhouden.

Eén dag later was er een nieuw 'medisch' probleem. De vrouw van de timmerman die het Ziekenhuis moest bouwen, was hoogzwanger, maar de 'oude' vrouwen uit de Wandammen - de echtgenoten van zijn ploegbaas, konden haar niet helpen. Het kind lag 'verkeerd' en de bevalling vlotte niet en Mieneke werd geroepen. Maar in de 1 1/2 m hoge hut kon Mieneke niet werken. Nòch haar verzoek, nòch haar macht konden de vrouw er toebrengen om zich naar de ziekenzaal te laten dragen.

Ik sprak de man erop aan en vroeg: 'Wie is in jullie adat het hoofd van het gezin?' 'Ik natuurlijk', zei hij. Ik gaf hem gelijk, mij beroepend op het Oude Testament. 'Nu doe wat je taak is, of laat je uitlachen door andere mannen!' Het gesprek vond plaats vóór zijn hut. Er was géén gebrek aan belangstelling. Een half uur later lag de vrouw op één van onze bedden in onze slaapkamer. 't Werd een zware tangverlossing, waarbij ik assisteerde en flauw viel. Maar weldra moest ik de baby in wisselbaden dompelen, tot het meisje begon te schreien. Ik lag op mijn knieën op de cementen vloer en Mieneke was met de moeder bezig, die veel bloed verloren had.

De volgende ochtend wilde de baby niet drinken en moest dag en nacht - 3 etmalen lang - om de 3 uur met een lepeltje gevoerd worden. Toen ging het eindelijk goed. Wij deden het om de beurt om toch nog wat slaap te krijgen. Al die tijd was onze slaapkamer ook nog kraamkamer, wij waren na de eerste week wel moe, want het gewone werk moest ook doorgaan.

De bouw van het Ziekenhuis vorderde gestadig. De ploeg van de Timmerman had echter andere hygiënische gewoonten dan de inheemsen. Bij de kustbewoners gebruikte men de krekens en rivieren als riolering, bad- en drinkwatervoorziening, net als overal in Zuid en Zuid-Oost Azië.

Geen bergbewoner zou iets dergelijks doen! Zij geloofden dat de zielen van de overledenen in spelonken en bronnen huisden en vonden het onaanvaardbaar deze te bereiken.

We waren de bevalling nog niet te boven, of Mieneke kreeg te maken met een epidemie van Amoeben Dysenterie. In korte tijd hadden wij 40 patiënten in onze - geïmproviseerde - ziekenzaal. Tenslotte werden ook wijzelf en de andere Europeanen besmet.

Bij een Emetinekuur moet je rusten, maar hoe doe je dat als je vol in bedrijf bent als kader in een ontwikkelingsgebied en daarbij óók nog geïsoleerd op die éne vlucht na.

Na de meest dringende zaken te hebben afgedaan, gingen wij vroeg - vóór 6 uur - naar bed en kregen een injectie. Zo konden de volgende morgen opnieuw de dringende zaken worden afgedaan.

Onder de bekwame en energieke leiding van Guru Parera en de steun van de bestuursassistent Kesaulya, vorderde ook de bouw van het complex van de Jongensvervolgsschool, die per 1 augustus startklaar moest zijn, dat is ± 2 1/2 maand na de betaalbaarstelling van de fondsen! Gelukkig waren wij in staat geweest vóór-financiering toe te passen, zodat die termijn gehaald kon worden.

Eén van de moeilijkheden bestond daarin, dat men ons geen gezaagd hout kon leveren. Alle dragende balken moesten uit de stam gedisseld worden, elke plank uit halve boomstammen!

Om arbeidsloon te sparen, gebruikten wij ijzerhout (*Intsia specia*) voor de dragende balken en een zachtere houtsoort voor de planken.

Het merendeel van de gebouwen stond er in 1989 nog, want voor de witte mieren was dit hout onverteerbaar en het rotte niet weg zonder conserveringsmiddelen of schilderen.

Met het Ambonnesese personeel waren er nogal eens moeilijkheden. Een deel was 'anti-Nederlands', alleen al omdat de Regering in Den Haag geen vloot stuurde om de 'Republiek Zuid Molukken' te hulp te komen. Hoe dat mogelijk gemaakt kon worden, daar konden zij zich geen beeld van maken. In hún ogen - verblind door de propaganda van vóór de Wereldoorlog - was Nederland oppermachtig. De liederen op teksten van J.P. Heye en anderen, welke op de Indische scholen geleerd moesten worden, sterkten hen daarin. Maar er was meer. Reeds 19e eeuwse Zendelingen waarschuwden voor het gebruik van onvoldoende geschoolde krachten.

De oude geloofsvoorstellingen beïnvloedden nog te veel de visie op de Bijbel. Poligynië was voor hen nog acceptabel met een beroep op de Joodse Aartsvaders en Israëls Koningen. Bij alle drukte kwam zo'n geval er nog bij.

Met spoed moest er nog een 'voorganger-schoolhoofd' worden overgeplaatst, n.l. die van Mefkhajim. Hoe langer hoe meer mensen bleven weg uit de kerkdiensten en de school liep niet meer goed. Geruchten deden al een tijdje de ronde, dat de 'bovenmeester' niet monogaam leefde, maar geruchten zijn geen wettige basis voor maatregelen.

Op zekeren dag betrapte de Inspecteur van Politie de betrokkene met één van zijn 3 nichtjes in de bosjes, die hij beurtelings misbruikte met medeweten van zijn vrouw. Dat kàn niet op een 'Christelijke School', al wist ik dat 'bloedschande' vaker voorkwam, óók in Nederland.

Desondanks organiseerden een paar ambonezen een actie. 'Ik had geen tact om met hen om te gaan', schreven zij naar de algemene schoolbeheerder, die de DVtE inschakelde.

De oude wijze Guru Solisa moest de schade repareren. Hij preekte in de streektaal - het Mey Brat - en dupliceerde met een samenvatting in het Maleis.

In de loop van juli gingen wij opnieuw op tournee, nu de Aifat in. Van dit verslag volgt hier een uittreksel.

XX 6 No. 59/B

Ajamaru, 13-07-'51.

Zeer geacht Bestuur,

Gisteren ontvingen wij uw telegram van de Conferentie, waarvoor wij u van harte dankbaar zijn. Een beetje steun is zeer welkom, het begint nu ook op ander gebied te spannen hier in het hart van de Vogelkop.

Maar eerst een verslag van de verkenning in Aifat.

Ik had al eerder gewezen op de moeilijkheden met de schoenen. Voor dit tournee heb ik mij trachten te helpen met een paar van mijn vrouw, waarvan de neuzen op verschillende plaatsen opengesneden waren. Toch liep ik nog blaren op, zodat van het oorspronkelijke plan niet veel terecht kwam.

Met de Bestuurs-Assistent was afgesproken, dat deze voor dragers zou zorgen en werkelijk, vóór de tijd waren er mensen uit Susemuch, zodat we deze keer zonder al te grote moeilijkheden konden vertrekken.

Op 11 juni werd gelopen naar Djitmau waarbij onderweg in Kumbujaja polikliniek werd gehouden. In Djitmau kwam ons een ergerlijk geval van verwaarlozing voor ogen. Een jongen, die wij al hadden horen gillen, werd op mijn bevel opgehaald uit de woning van zijn vader. Hij bleek door de stiefmoeder mishandeld te zijn, omdat hij een kladiknol gegapt had.

Bij navraag bleek dat de stiefmoeder het niet goed vond dat de jongen naar school ging, omdat hij haar dan niet in de tuin kon helpen. Ze had het kind als straf in de arm gebeten, met een stok op hoofd en rug geslagen.

Er werd door de dokter een visum et repertum opgemaakt, maar tot dusver hoorden wij er nog niets van. Het is wel gewoonte om kinderen te slaan, maar over dit geval waren zelfs de medekampongbewoners verontwaardigd. De jongen en zijn zusje zagen er dan ook heel slecht uit.

De volgende dag op ons gemak naar Tehak Besar. Met deze kampong gaat het steeds slechter. Er staan nog slechts 2 huizen en ik hoop dat er gauw een pensioenregeling komt, dan kan ik Izaak ontslaan. Hij heeft geen gezag en zijn vrouw slaat en knijpt de kinderen. Ze hebben al een paar keer een ernstige waarschuwing gehad van het Bestuur. Dat is het ongeluk met deze oudere generatie van Ambonezen. Ze voelen zich gerechtigd als opvoeders er op te slaan als het hun uitkomt. Ze zijn zelf ook zo opgevoed.

13/6. Van Tehak in Zuid-Oostelijke richting over een plateau naar de Kais, een wandeling van 3 1/2 uur voor ons. Het ziet er uit, als elders op de hoogvlakte, met dit verschil, dat hier meer Picea's staan.

De hangbrug van rotan over de Kais is prachtig. De brug is 18 meter lang en begint op een hoogte van 7 meter boven de waterpiegel, loopt dan schuin omhoog naar de O-oever, waar zij op een hoogte van 10 meter aan de rotswand bevestigd is. Je moet dan nog 4-5 meter loodrecht omhoog klauteren om weer een voetpad te vinden. De kloof is prachtig en er staat een felle stroom, snelheid 2 1/2-3 m/sec. Wie hier in valt, overleeft dat niet.

Naar Susemuch verder een buitengewoon moeilijke weg, waar we niet meer dan 2 1/2 km per uur opschoten, zodat we pas om 2 uur in Susemuch aankwamen.

Van Susemuch is veel te leren. Hier heeft eerst een jonge evangelist, F.Saymar gewerkt, ± 2 jaar lang. Met een school is hij niet begonnen, heeft echter wel voor een schoolgebouw gezorgd, een huis en heeft geregeld zondagsschool en kerkdienst gehouden. Het kostte hem in het begin heel wat moeite. Zelfs werd hij meer dan eens met zijn leven bedreigd.

Het gaat daarbij om materiële belangen van de machthebbers. Zij zijn intelligent genoeg om in te zien, dat er in de 'Nieuwe tijdsorde' voor hen geen machtspositie - en dus géén uitbuiting - meer mogelijk is.

Door het onderwijs te saboteren, hopen zij de opkomst van een Categorie 'geschoolden' te verhinderen. Die zou door gesalarieerde beroepen in bestuur en zending hun positie ernstig bedreigen.

In december werd er een school geopend en één ogenblik dreigde het gehele werk tevergeefs te zijn geweest, daar een aantal kepala's verhinderden, dat de kinderen naar school kwamen. Ook deze klip werd uit de weg geruimd, en nu maakt de kampong een goede indruk: de bevolking neemt toe. Er zijn veel kinderen op school; dertig is in de bergen al een mooi aantal.

De evangelist kwam beschikbaar voor ander werk. Tot juni heb ik hem nog in Susemuch gelaten om een gemakkelijker overgang te hebben en om hem gelegenheid te geven zelf nog wat te leren (Schooladministratie, etc.)

Daar mijn tenen vol blaren zaten, werd besloten om in Susemuch te blijven en de omliggende kampongs bericht te geven, dat de dokter er was. Dat werd een succes, er waren vele klanten voor de polikliniek.

De 'Aifat' is een belangrijk district. Vanaf de hoofdplaats - Fuog - kan je per prauw de Kamundan afzakken naar de kust. De grond is er vruchtbaarder dan ten Westen van de Kais, en dus is de bevolkingsdichtheid groter. Belangrijk is ook, dat de mannen tot dusver niet ingeschakeld zijn bij de herendiensten.

Dat ziet de Pastoor ook en hij probeert met alle middelen (geschonken) hier vaste voet te krijgen. Lukt dit, dan is ons terrein aan de Oostkant door een gordijn van Roomse en Islamitische kampongs afgesloten. Daar mij bekend was, dat de nieuwe missionaris van het gebied ten Zuiden van Sausaport (Noordkust), zich op weg bevond naar Aitinjo en Mefkhajim, heb ik de volgende maatregelen genomen: Een goed opgeleide evangelist kreeg opdracht zich in de kortst mogelijke tijd te Kotjower-Funia (\pm 20 km ten N. van Susemuch) te vestigen. Daarbij kan geen rekening gehouden worden met de vroeger gestelde eisen, dat schoolgebouw en guru-woning klaar moeten zijn. De beide kampongs zullen zo veel mogelijk geconcentreerd worden te Kotjower, men heeft al eerder verzocht een school te krijgen. De Bestuurs Assistent, een bekeerde R.K., zal ons zo veel mogelijk helpen.

Een ervaren evangelist werd te Ebiach geplaatst. Hier zijn school en woning reeds klaar. F.Saymar, de vroegere evangelist te Susemuch, werd in de rang van Noodguru II aangesteld te Ainod, een belangrijke kampong ten N.O. van Susemuch aan de samenvloeiing van Ainod en Kamoendan. Een ervaren evangelist werd geplaatst in de kampong Fuog. Daar komt de door de zending betaalde noodguru S.Tanamal zo vlug mogelijk. Het is de standplaats van de B.A., waarna de evangelist een eigen plaats krijgt. De 2e Noodguru, Saymar komt ten laste van onze begroting.

De noodzakelijkheid van deze maatregelen bleek duidelijk bij het onderhoud, dat ik in Mefkhajim met de pastoor had. Menselijk gezien was het een prettige ontmoeting. Er bleek echter zonneklaar, dat hij ons terrein als missiegebied beschouwde en ons 'als blinde leidslieden van blinden'. Overigens is meneer pastoor een slecht theoloog en laat menigmaal een steek vallen in de discussie. Practisch komt het hierop neer, dat het een openlijke oorlog is. Hij is daarbij zo eerlijk geweest om het H.P.B., waarin hij een tegenstander van de zending vermoedde, te kennen te geven dat de bezetting van de zuidelijke posten Jarat en Aiwasi alleen het oogmerk had, om als springplank te dienen voor de Aifat, m.a.w. om in ons vaarwater te komen en te trachten in troebel water te vissen. Daarbij wordt gewerkt met kaartjes en alle mogelijke geschenkartikelen.

Ik ben van mening, dat wij daar niet aan kunnen en mogen beginnen. Het enige zal zijn de beste beschikbare krachten te zenden, zo veel mogelijk contact met dit gebied te houden en voor een goede communicatie te zorgen.

Overigens is de pastoor er zeker van dat hij subsidie krijgt, als hij ergens een school opzet. Daarom is het zaak zoveel mogelijk en zo goed mogelijk geoutilleerde scholen in dat gebied te openen. Want één bepaling kunnen de roomse heren in Hollandia niet ontduiken, namelijk de bepaling dat een school niet mag worden gesubsidieerd, die dichter dan 5 km van een andere school ligt.

Het is een misselijke en betreurenswaardige strijd, maar we zullen het met hem moeten uitvechten. Een poging om met de pastoor tot een accoord te komen liep vast op zijn principiële afwijzing van zulk een accoord. Ik besef wel, dat hij er ook niet in mag toestemmen. Toch moest ik het proberen. Nu blijft mij slechts over maatregelen te nemen om de pastoor de voet dwars te zetten. Hij is voor zijn levensmiddelen op Mefkhajim aangewezen. Transporten uit Sausapor, waar de N.H. Zending werkt - zijn zo mogelijk nog moeilijker.

Daarom wil hij, steunend op de R.K. Politiechef, met Kerstmis met enige aanhangers in Mefkhajim een 'happening' organiseren.

De bouw van de VVS te Teminabuan gaat voort, zij het ook met grote moeilijkheden. Toch moet de school op 1.8 beginnen te draaien, klaar of niet. Het is van groot belang, dat we uit de bevolking hier zelf de nodige guru's krijgen. Over 3 en 4 jaar pas komen er jongens uit dit ressort terug. Hoeveel dat er zijn weet ik niet precies, maar voorlopig krijg ik niet meer dan 2 of 3 per jaar toegewezen.

Er is eindelijk een nieuwe schoolopziener benoemd. Hij komt uit Zuid Nieuw-Guinea en ik vrees dat ze ons met een roomse opgeknapt hebben. In dat geval ziet het er niet best uit. Het zal dan moeilijk zijn voor de noodguru's een verklaring van geschiktheid van de Inspectie te krijgen. Nieuwe scholen kan ik echter niet erkend krijgen, als ik geen bevoegde guru's heb. (VGI of dipl.) In dat geval zullen een aantal scholen voorlopig onze begroting belasten en die moeten behoorlijk geoutilleerd zijn - waarvoor wij de salarissen moeten opbrengen. Van 1.8 af heeft de D.Z.V. er 2 in dienst, S.Tanamal, als Noodguru I (d.w.z. dat hij een soort ULO heeft) en een Noodguru II (alleen lagere school). De door het onderwijs vastgestelde bezoldiging resp. fl. 64,-- en fl. 56,--, hetgeen zeker niet te veel is bij de huidige prijzen.

(Rijst fl. 1,--, margarine fl. 3,30, vlees fl. 10,--, alles per kilo). Van het salaris gaat, zolang dit beneden de fl. 100,-- is, nog 5% loonbelasting af.

De prijzen in Hollandia zijn lager, daar alles wat uit Nederland geïmporteerd wordt, en dat is vrijwel alles op wat chinese fabrikaten uit Hongkong en Singapore na, eerst in Hollandia wordt opgeslagen. Daarna wordt het van daaruit gedistribueerd. Daar Mefkhajim tegenwoordig uit de lucht verzorgd wordt en de transportkosten en de risico's bij overladen en al het andere wat er nog bijkomt, komt een blikje melk, waar je in Hollandia al 80 cent voor betaalt, hier op fl. 1,20, een blikje van 50 sigaretten van fl. 3,-- op fl. 3,80, etc.

Er is nog iets dat ik onder uw aandacht wil brengen. Van 25-31 juli is de ressortsvergadering in Teminabuan. Er is een groot aantal onderwerpen van belang, die ik slechts vluchtig zal noemen, om u een indruk te geven; Gemeente opbouw, Jongerenkringen en jongerenbond, Verbetering in het gesubsidieerde onderwijs, Verbetering in het bijbels onderwijs aan de gesubsidieerde scholen, Leerplan en rooster voor catechese.

Vorbereiding voor schriftelijke cursussen te geven door mijn vrouw, de landbouwk. ambt., Matthijssen, Kobus, 2 oudere guru's en mij, telkens ingeleid door mij met een daarop betrekking hebbend N.T.-begrip (ekklesia, koinonia, etc.). Daarbij zijn de pas aangekomen woordenboeken van Kittel een grote hulp. Deze tijd van studie en practisch werk - vóór de conferentie - is dan ook zeer verrijkend.

De heer Kobus is nog niet aangekomen. Ik verwacht hem nu eind van deze maand. Wat hier zeer ontbreekt, is aanschouwelijk materiaal voor de scholen. Boeken en plaatjes zijn er niet, atlasen zijn er niet; gaat u zo maar door! Sommige scholen zijn zo gelukkig voor elk kind één leesboekje te hebben. De tekst wordt dan ook op het bord geschreven. De gewone leesboekjes, die Wolters in de handel brengt, zijn voor ons ongeschikt, daar zij op een Islamitische bevolking ingesteld zijn en voor Java of de andere grote Sunda-eilanden. Tijgers, karbauwen etc. zijn onbekende wonderdieren voor onze jongens, evenals een Kuskus voor de schoolkinderen in Nederland. Mijn plan is nu een goede guru te charteren voor het schrijven van verhalen voor kinderen en - zo mogelijk - ook voor volwassenen om deze te laten stencillen, inbinden en dan tegen de kostprijs aan de kinderen te verkopen, opdat zij de waarde van eigen boeken leren begrijpen. Dat is trouwens tóch een probleem, hoe wij de leeshonger moeten opvangen. Alléén met de Bijbel komen we er óók niet. Er ontbreekt ons nog een rijmelaar als Cats, of een figuur als Hildebrand. Vinden wij een goede verteller óf vertaler, dan kunnen wij boekjes stencillen. Dan hebben wij wel papier en een goede stencilmachine nodig. Mijn oude Klapstencil is heel aardig voor rondschrjven en herderlijke brieven, desnoods óók voor preek-schetsen, maar voor 1.000 exemplaren van iets, is het niet geschikt. Als we de gemeente weerbaar willen maken, moeten we hier aan beginnen. Door het steeds toenemende verkeer, het vele werken bij de NNGPM etc., komen ze in contact met roomsen en islamieten en moeten dan met betere argumenten hun overtuiging kunnen verdedigen dan met een 'het is niet waar!'

Ons doel is een zendingsgemeente. Tot dusver is dit éézijdig opgevat als een gemeente die geld verzamelt voor de enkelingen, die uitgezonden worden. Iedere enkeling moet echter ook - de één meer, de ander minder - zijn overtuiging kunnen uitdragen en verdedigen te midden van een, hem niet welgezinde omgeving.

(N.B. Wij hebben, op twee uitzonderingen na, alle benodigde boeken en tijdschriften ten behoeve van ons werk zèlf moeten bestellen en financieren. Overigens is op dit verslag - net als op vele andere - en vele begrotingen nooit schriftelijk gereageerd, op één uitzondering na: een brief van een bestuurder met de vraag, wat ik zoal deed de hele dag!)

Voor één en ander is het wenselijk, dat ik contact krijg met de Unesco. Ik heb hier een aantal publicaties liggen, geleend van het H.P.B. die ze van de South-Pacific conference meenam. Het betreft de beide series:

'Monographs on Fundamental education' en 'Fundamental education, a quarterly Bulletin'. De projecten, welke besproken worden, liggen wel op geheel andere delen van de aardbodem, maar het HPB en ik zijn onafhankelijk van elkaar tot de overtuiging gekomen, dat men daar met dezelfde moeilijkheden te maken heeft als wij hier. Dit geldt vooral voor Haïti en Mexico.

Als het bestuur eens voor mij wilde informeren: de vertegenwoordiger voor Nederland is J.V.Martinus Nijhoff, Lange Voorhout 9, Den Haag. Liefst de engelse tekst. Op het ogenblik ben ik de enige, die vlot frans leest en het is ook voor mijn vrouw en Kobus wel van belang, evenals voor Jan Matthijssen.

De waarde van goede vakliteratuur wordt niet gauw overschat. Dat is dan ook de reden, dat we niet veel tot het lezen van romans komen. Wie er een ogenblik tijd heeft, zit met zijn neus in een vaktijdschrift, studieboek of iets dergelijks. Het blijkt, dat de grote onkosten, die wij voor onze hobby, boeken, gemaakt hebben het dubbel en dwars waard zijn.

Voor vandaag stop ik, het is voor de zoveelste keer weer eens een babbeltje en geen net, zakelijk verslag. Nogmaals hartelijk dank voor uw bewijs van medeleven, maar denk ook aan de broeders op hun buitenposten in de rimbu, wekenlang levend zonder contact met gelijkgezinden te midden van een heidense bevolking, dikwijls honger lijdend en nu ook nog bedreigd door Rome en zijn knecht, die hen in elk geval gemakkelijk met argumenteren lamlegt en die alles mee heeft: contact-artikelen, zijn huidskleur!, grotere ontwikkeling.

Hartelijke groeten van mijn vrouw en mij,

A handwritten signature in cursive script, appearing to read 'J.V. Martinus Nijhoff', written in dark ink.

XX 7

In de loop van juli kwam er schot in de bouw. De beiden - Ziekenhuis en Vervolgschool - waren bruikbaar. Een datum voor de toelatingsexamens kon worden vastgesteld als óók de de overplaatsingsbesluiten voor het personeel getypt. Dat klinkt simpel, maar die moesten in 13-voud worden gepubliceerd: voor alle bestuursambtenaren, onderwijsinstanties en kerkelijke functionarissen, welke erbij betrokken waren. De oude 'klap-stencilmachine' kwam daarbij van pas, evenals voor Mieneke's maand- en tourneeverslagen, die 'slechts' in 8-voud werden ingediend.

Wij vroegen ons af of deze maatregelen getroffen werden ten behoeve van de Nederlandse papierindustrie.

N.B. Ook de hele handel in levensbehoeften was een monopolie van een Nederlands Concern.

De Schoolhoofden werden opgeroepen, om met hun beste leerlingen uit de 3e klas te komen, en eveneens alle Voorgangers van gemeenten en Evangelisten. De toelatingsexamens werden in Teminabuan gehouden door de heren Tj.Kobus en B.de Frètes. Het waren vergelijkende examens en de oude - vaak slechtste - onderwijzers werden geconfronteerd met hun tekortkomingen. Toch slaagden er méér dan er - vanwege de numerus clausus - geplaatst konden worden. Het overschot - uiteraard niet de besten stuurden wij naar Sorong. Daar was men er nog blij mee!

Mieneke keurde de geslaagden en had ook verder in die week een drukke 'nering'.

De vergadering in Konda verliep moeilijk.

Vooraf de Ambonense Onderwijzers, die 'hun gezicht verloren' hadden door slechte examenresultaten, waren boos. Ze hadden gedacht dat wij uit elk dorp wel een paar leerlingen zouden nemen. Een vergelijkend examen vonden zij ongepast en oneerlijk. Het waren echter dezelfde, die ook als voorganger in de Gemeenten slecht functioneerden. Zij waren dan ook tegen elke vernieuwing. Zij 'pikten' het ook niet dat jongere Onderwijzers, Ouderlingen en Evangelisten even ééns het woord voerden en stemrecht hadden. Het ontslag van één van hen wegens onzedelijk gedrag deed enkele notoir onbekwamen - o.a. zijn Zwager - de nieuwe Noodguru van Fuog dronken voeren en ophitsen. Daarmee wilde men wraak nemen wegens bovengemeld ontslag en verhinderen dat deze die belangrijke post mocht bezetten. Die vlieger ging niet op! Wèl moest ik in de volgende 2 jaar nóg 2 van hen wegens soortgelijke delicten ontslaan. Ze maakten mij zwart bij mijn werkgevers: ik zou hard zijn! Steun kreeg ik van integere - zowel oude als jonge Ambonensen die zèlf weet hadden van schandalen, die ik later zou aanpakken; maar waar ik toen nog geen weet van had. De mouter nodigde ik uit tot een gesprek. Hij had niet begrepen, dat men hem met dit optreden zelf óók een loer draaide. Ik ontsloeg hem dus niet en hij werd een waardevolle kracht, die van Fuog een bolwerk maakte en daar zelf tot groot aanzien kwam.

Juist de slechte resultaten deden ons besluiten om opnieuw naar Inanwatan en Metamani te gaan. Wij mochten mee 'liften' op een sleepboot, die Inanwatan moest aandoen.

Wij waren net de monding uit, of de wind stak op en de golven werden hoger en hoger. De Kapitein vond het niet verantwoord om een koers te varen, die dwars op wind en golfslag uitgezet moest worden. We bleven dus Zuid ten Oosten varen op halve kracht, tot wij de volgende ochtend in Fak-Fak konden uitrusten. 't Was nodig voor passagiers en bemanning. Mijn collega ontving ons plezierig en 2 nachten waren we zijn gasten. Toen wind en golven tot bedaren waren gekomen, konden wij met 3 dagen vertraging Inanwatan bereiken. Wij maakten kennis met de nieuwe verpleegster - een vrolijke 'no-nonsens' persoon - waarmee wij het meteen goed konden vinden.

Opnieuw deden wij in de gesignaleerde 'probleem-gemeenten' en probleem-scholen onderzoek. Voor Mieneke was dit de eerste keer, en ook zij was weinig optimistisch.

Alléén de guru van Jahadian had enige belangstelling voor verbetering van de gezondheidstoestand, want de kindensterfte aan Malaria was 75%. In Saga leek de economische toestand goed; men leverde veel aan de N.N.G.P.N.

Puragi was er het slechtste aan toe. Mijn collega had 4 jaar tevoren de bekwame Guru Aipasa, die er een modeldorp van gemaakt had, overgeplaatst naar een nieuwe post ten oosten van Inanwatan. Maar zijn opvolger was onbekwaam en - dat bleek later - onbetrouwbaar als het om meisjes ging. Toen ik de school nauwgezet inspecteerde werd hij kwaad en nog kwader toen ik - in afwijking van het 'normale' patroon - de kinderen liet lezen, 1-2 bladzijden verder dan waar de 'meester' met hen gelezen had! Er kwam niet veel van terecht. De Guru protesteerde! Ik liet ook eenvoudige woorden uit de tekst lezen, woorden welke zij in de 1e klas al moesten kennen: het was een puinhoop!

De Kampong was vuil, de huizen in verval en veel mensen waren de rimboe in, naar hun Sagobossen. Alles wees er op, dat hier iets goed mis was en niet veel later moest ik ingrijpen.

Terug in Mefkhajim, moesten de jaarrekeningen afgesloten worden. Ik was meer dan 26 weken op tournee geweest. Meestentijds met Mieneke. Daarnaast had ik van 1-1-1950 voor haar de Administratie gedaan.

In 'ons' huis waren 3.500 'verpleegdagen' gerealiseerd en Mieneke had 21.064 consulten afgewerkt. In het ziekenhuis waren nog eens tussen 4 juli en 30 september 565 verpleegdagen geboekt. Wat mij betreft: ik had de bouw van de Jongensvervolgsschool in de eerste termijn op tijd gerealiseerd. Ik had door onderhandelingen met de hoofden een voldoende groot terrein verworven om de bouw te organiseren. Dat hield in: terrein opmeten en fundamenten uitzetten. Materiaal inkopen en betalen. Vaklieden en arbeiders controleren en betalen.

Daarvoor moest ik tenminste éénmaal per maand - en soms vaker - 75-85 km lopen naar de kust en terug.

Tot het 'gewone' werk behoorde het maken van Salarisstaten voor mijn medewerkers - voorzover ze in de Subsidieregeling vielen. En dat deed ik ook voor Mieneke's personeel.

'Last, but not least', bouwtekeningen voor 2 woningen, een school met 3 lokalen, een internaat voor 30 leerlingen en voor de keuken annex eetzaal.

Zonder de bekwaamheid en grote inzet van Guru Parera, zou ik dit niet hebben kunnen doen.

Wat het 'Kerkewerk' betreft: een reorganisatie was dringend nodig. De politieke ontwikkeling in aanmerking genomen, taxeerde ik dat ± 12 jaar later toch een overdracht van de soevereiniteit aan Indonesië - gedwongen of vrijwillig - onontkoombaar zou zijn. De 'Kerk in oprichting' moest dus op korte termijn richtlijnen hebben, welke zelfbestuur mogelijk maakte.

Een paar hinderpalen gaven moeilijkheden. De vóór de oorlog opgeleide krachten kwamen via MULO en Zendingsschool en/of Kweekschool.

N.B. 'De Heerbaan' de opening v/d cursus 4/10 1955 pg. 221.

Zij hadden geen visie op de na-oorlogse ontwikkeling in de 3e wereld. Evenmin realiseerden zij zich, wat er nodig is om een zelfstandige Kerk te laten functioneren; wat erger is, een meerderheid dacht nog in hiërarchische structuren. Die zijn echter onbruikbaar in een territorium (16 x Nederland wat oppervlakte betreft) zonder een goede infrastructuur en zeer gebrekkige communicatiemiddelen.

Ik ontwierp dus een Kerkorde, welke onder moeilijke omstandigheden, waarbij ruggespraak met moeilijk bereikbare centrale organen tot een minimum beperkt werd.

Mijn voorbeeld was de 'Neue Kirchenordnung für Berlin-Brandenburg'. In een periode, waarin menigmaal predikanten en/of kerkeraadsliden door de Russische autoriteiten of hun onderdanen achter prikkeldraad 'bewaard' werden, was elk kerklid verplicht er voor te zorgen, dat de prediking, het pastoraat en het diakonaat zo goed mogelijk door de lidmaten gedaan werd!

De voor ons werk noodzakelijke literatuur hadden wij vóór ons vertrek al ingekocht, hoofdzakelijk Engels en Duits. Voor de meesten van mijn vóór de oorlog opgeleide collegae, was deze literatuur niet toegankelijk.

Ik vroeg mij al éérder af, of 'Oegstgeest' de leerlingen van de Zendingsschool attent had gemaakt op goede Nederlandse vakliteratuur.

Wij namen relevante boeken mee op tournee om 'wachttijden' te benutten. Want één inzicht werd ons overduidelijk: Je weet steeds te weinig, wanneer je met een acculturatieproces te maken hebt.

't Is dan ook niet verwonderlijk, dat wij van alle kanten kritiek kregen. Bij een democratiseringsproces - in dit geval van een hiërarchische structuur naar een synodale orde - voelen velen zich bedreigd; zij moeten de macht delen met andere mensen, waarover zij 'geregeerd' hebben. De moeilijkheden in de eertijds Marxistisch bestuurde landen, illustreren dit genoegzaam. Het betrof zowel mijn collegae, alsook de Zendingbesturen.

XX 8

In de loop van 1951 werd de passieve tegenstand van de bevolking steeds sterker. De afgedwongen herendiensten ten behoeve van de wegaanleg - alleen met pikhouwelen en patjols - had tot gevolg dat de dorpsbevolking zich vestigde op hun tuingronden, welke vaak wijd verspreid lagen in het beheersgebied van hun clans. Daarbij ging het om een 'tracée' van ± 36 km door ruig terrein. Zolang deze aanvoerlijn niet gereed was, moesten de gewone transporten (verhuisboedels, levensmiddelen, medicijnen, etc.) doorgaan.

Het Binnenlands Bestuur had dit *débaclé* kunnen vermijden door de Marine Vliegdiens meer vluchten te laten doen op de Meren. Maar 'Den Haag' drong aan op bezuinigingen! Nu kan je een nieuwe vestiging waartoe ook de Politie en Kantoren voor de land- en bosbouw en onderwijs behoren, niet zonder investeringen van de grond krijgen. De lopende uitgaven zijn hiervoor onvoldoende. Bij gelegenheid van een 'inspectie ter plaatse' sprak ik hierover met de Resident. Ik stelde daarbij voor een adviesraad te institueren, bestaande uit de 'echte' machthebbers en hoofden van de dienstverlenende organisaties. (Binnenlands Bestuur, Dienst Volksgezondheid, Land- en Bosbouw en Onderwijs).

De Resident had dit ook al overwogen en de Gouverneur en de 'Diensthoofden' ingelicht.

Toch zou het nog tot begin 1960 duren voor dit van de grond kwam. De veroorzaker van deze flop werd dan ook eind september overgeplaatst.

Maar voor mijn werk betekende het dat ik een aantal Evangelisten moest overplaatsen omdat in hun posten de bevolking wegliep. Wel werd er met succes in de Aifat gewerkt. Dat district was namelijk verschoond gebleven van de herendiensten. Wij besloten bij de eerste de beste gelegenheid daar heen te gaan.

In november kwamen 2 artsen om Mieneke's berichten aangaande recidiverende Malaria te controleren. Natuurlijk was er geen vuiltje aan de lucht. De preparaten waren overduidelijk en ook dat enkele ambtenaren er niet mee tevreden waren dat Mieneke zónder bescherming van Overheidsdienaren in het binnenland tourneerde! 'Uw mannelijke collegae kunnen wij moeilijk bewegen om in het binnenland te tourneren' was een opmerking, die mij opviel bij dat onderhoud.

Een bezoek waar wij veel plezier aan beleefden, was dat van Dr. Brongersma met zijn preparateur. Hij deed onderzoek naar reptielen en wij ruilden tegen vishaken etc. slangen en aanverwante dieren.

Ook na zijn verblijf - van ruim een maand - zond hij ons nog een melkbus met spiritus, zodat wij nog meer dieren konden innemen en conserveren.

Af en toe schoot de preparateur ook nog eenden. In Brusse's 'Avonturen met een Pollepel' had ik een goed recept voor 'Canard à l'orange'.

Het was verfrissend weer een open gesprek met een intellectueel van een andere discipline te voeren.

Wij staan telkens weer voor gekke dingen: Wij moeten invoerrechten betalen op alles dat geen 'geschenkzending' is, dus óók voor brillen die Mieneke 'aanmeet'.

Daarbij worden er óók nog transportkosten - óók op de levensmiddelen - in rekening gebracht. Voor kleine ambtenaren een zware last. Ik kan dat meevoelen, want 'de Zending' geeft mij een salaris, gelijk aan dat van een Indonesische Commies, te weten f 450,-- per maand. Doordat Mieneke méér dan 2 x zoveel in handen krijgt, laat ik mijn salaris in Nederland op Mieneke's rekening overmaken, zodat wij vakliteratuur kunnen aanschaffen.

Kerstmis '51 en de jaarwisseling waren drukke dagen en zodra de Jaarverslagen en ander administratief werk 'verzendklaar' waren, trokken wij weer onze '7 mijls-laarzen' aan en verkenden het gebied ten Noorden en Oosten van de meren.

Een uittreksel van het Jaarverslag over 1951 volgt nu:

De evangelisatiepost te Susemuch werd omgezet in een gesubsidieerde school, nieuwe posten werden uitgezet in de Zuid-Aifat: Ebiaho, Fuog-Abaso (2 man), Ainod (2 man), Kotjowir-Foenia; verder in Kamak (halverwege Wehali), terwijl de Kampong Waloin (Seremuch) gesplitst werd na de Woflé-beweging in maart, waardoor een nieuwe kampong gevormd werd uit halfnomaden in de bergen en de kampong Sosenek (onderdeel van Waloin). De hoofdevangelist A.Dahar ging er met de evangelist van Soroan heen en zette in recordtijd een school op met 25 leerlingen. Daarna vertrok hij in Noordelijke richting en is op het ogenblik met een nieuwe kampong, Komasua, bezig.

De Karabra kon nog niet bezet worden, mede door het ontstellend grote gebrek aan personeel. In het district Inanwatan werden posten geopend te Kebibir en Karirif. Het werk aldaar, niet belemmerd door een adat van enig formaat, is zeer hoopvol. De scholen worden druk bezocht, ook in die kampongs, welke onder z.g.n. Islamietische invloed staan. Op het ogenblik is het gebied ten oosten van Inanwatan het gebied met het meeste perspectief. Een drukke patrouille-activiteit in het komende jaar is dan ook zeer gewenst. Door de verplaatsing van de standplaats naar Mefkhajim zijn wij nog niet in staat geweest dit gebied zelf in ogenschouw te nemen. Ik heb in juli mijn 'reserve ogen en benen', de Hoofdevangelist, er heen gestuurd en ben van plan om met Mieneke in november zelf contact met deze kampong op te nemen. Dit plan moest uitgesteld worden wegens de wisseling van Bestuursambtenaren.

Tot dusver, d.w.z. tot de overname door de Doopsgezinde Zending, werd alle personeel aangeworven onder de jongeren, welke voldoende intelligent geacht werden om een cursus te kunnen volgen. Door de gurus werden jongens uitgezocht en naar Inanwatan gestuurd ter opleiding en uitzending. Het is Mieneke en mij niet bekend, of er enige selectie is toegepast met het oog op het karakter van de a.s. evangelisten. Naar onze mening zijn de meesten wel wat te jong geweest voor een zo verantwoordelijk werk. Het blijkt steeds weer, dat vele van deze jongens erg over het paard getild en zeer moeilijk weer in het gareel te brengen zijn. Ze hebben de pretenties van gurus en achten zich veel te goed voor manuele arbeid.

Een andere moeilijkheid is de, meestal verborgen, animositeit tegen de Ambonnezen. Ook hier speelt de eerzucht een rol. Een - overigens niet zeer intelligente - onruststoker op dit terrein werd heel hard terechtgewezen en ter heropvoeding geplaatst in Kasueri, onder de zeer jonge, maar m.i. meest bekwame ambonnese guru welke enige hulp zeer van node had met zijn 61 kinderen.

Men wil dan de baantjes hebben welke de Ambonnezen bekleden, die over het algemeen goed gesalarieerd zijn, maar mist evenwel de vereiste kennis. Het is merkwaardig dat de besten, jongens met een betere opleiding dan de Ambonnezen, geen herrie schoppen.

Het zijn bijna altijd de minder intelligenten of de minder ijverigen die een 'vet' baantje willen hebben, niet besefvend, dat de vakkennis betaald wordt en niet de huidskleur. Erger zijn de moeilijkheden, waar het moreel aanvechtbare karakters betreft.

Een andere evangelist moest als driftpsychopaat ontslagen worden, bij navraag bleek dat hij sedert zijn schooljaren, ± 1933, als zodanig in zijn kampong bekend stond. Hier had een betere selectie heel wat moeilijkheden voorkomen. Gelukkig is het niet tot bloedvergieten gekomen. Een andere evangelist werd veroordeeld tot een jaar gedwongen arbeid in de tuin van het evangelisatiefonds te Aitinjo. Hij had overspel gepleegd met een catechisante. Daar hij berouw zegt te hebben, zal hem nog een keer een kans gegeven worden na zijn straftijd.

De gehele opvatting hier van het verkeer tussen de geslachten is anders dan bij ons. Het is helemaal niet zo erg, om het met een ander aan te leggen, als je maar boete betaalt. De vaders van de meisjes zien het zelf meer of minder graag, want door een meisje niet zo spoedig toestemming te geven om te trouwen kan hij meerdere malen boete krijgen, d.w.z. meerdere malen het bedrag aan harta's van hetgeen hij opstrijken kan als hij haar jong uithuwelijkt. Dit is de oorzaak van de slechte toestanden in de Gemeenten aan de Boven-Kaibus, of liever, één van de oorzaken. Ik heb al voorgesteld om bij buitenechtelijk geslachtsverkeer beide partijen boete te laten betalen en deze in de kampongas te storten. Dan hebben de ouders er geen voordeel meer van. Deze practijken zijn mede de oorzaak, dat de bevolking niet toeneemt. Vele mannen komen nooit of zeer laat aan trouwen toe, vele meisjes zijn al meerdere malen moeder voor ze trouwen, maar deze kinderen leven nooit lang, en tweelingen zijn er helemaal geen! Ze worden (koud) vermoord. Het is hier een grote schande, geen erkend kind te zijn.

Nog een evangelist werd aangeklaagd wegens overspel. (Dit behoort wel tot de ellendigste en zwaarste taken, die ik te vervullen heb). Hij werd schuldig bevonden en na een berouwvolle bekentenis van hem werd ook de vrouw, welke hem steeds alleen liet, onderhanden genomen. Daarna werden ze samen weer de bergen ingestuurd. Bij mijn laatste bezoek was het zeer goed.

De evangelist van Fan vergreep zich in zijn drift aan een chronische spijbelaar en werd veroordeeld tot een jaar; (door de Resident teruggebracht tot een half jaar), door te brengen in de gevangenis te Ajamaru.

Daar Mieneke en ik het vonnis veel te zwaar achtten werd de gestrafte door de gouvernementsarts aangevorderd, wat zij als diensthoofd doen kon. Officieel mocht de gestrafte slechts kulidiensten verrichten, (water halen etc.) Hij werd echter in de kortst mogelijke tijd zo veel mogelijk opgeleid als ziekenoppasser en zal nu, na zijn in vrijheid stelling als E.H.B.O. post in het district Aifat werken. Hij wordt daartoe gestationneerd te Ainod, grensplaats tegen de Missie, waar slechts een vrijgezel zit, een vriend van hem.

Door al deze teleurstellingen, opgedaan met jonge krachten, kwam ik tot de overtuiging, dat bij de recrutering principieel anders te werk moet worden gegaan. Daarvoor nam ik contact op met de oudere gurus, liet hen ouderlingen, diakenen en andere Kerkeraadsliden voorstellen om als evangelist te werken. Hierdoor werd wel eensdeels het intellectuele peil van de jongeren niet bereikt, al heeft dat ook niet veel te betekenen, het grote voordeel was echter, dat er een aantal mannen van middelbare leeftijd, tot de eerste bekeerlingen behorend en van beproefde trouw, de gelederen kwamen versterken. Daardoor nam het aanzien van de evangelisten toe.

De aanvankelijk goede verstandhouding tussen H.P.B. enerzijds en de andere diensthoofden anderzijds werd betreurenswaardig vlug verstoord. Het meningsverschil kwam in het kort hierop neer, dat het H.P.B. van mening was dat hij niet primus inter pares, maar het hoofd van alle diensten was, waardoor hij over de hoofden van de afzonderlijke diensten heen orders gaf aan hun ondergeschikten, etc. Van de in Inanwatan hooggestemde verwachtingen, omtrent uitwisseling van gegevens en samenwerking op allerlei gebied is dan ook niets gekomen. Diepgaand meningsverschil was er ten opzichte van de adat. Mogelijk kwam dit uit het Gereformeerde standpunt van het H.P.B. voort, dat alle overheid, dus ook de adathoofden, van God gegeven zijn. Deze uitlating deed hij op de decemberconferentie, waar hij als gast genodigd was. Nog steeds worden er moppen over getapt onder de gurus. Even voor het einde van het verslagjaar werd het H.P.B. vervangen.

Medische verzorging. De staf bestaat uit een arts, een mantri verpleger, en enige ziekenoppassers in meer of minder ver gevorderd stadium van opleiding verkerend. Evenals onderwijs en landbouw had ook de medische staf grote moeilijkheden met de opvoer van medicamenten en verbandstoffen. Zelfs de nieuw aangekomen controleur - uit Hollandia komend - was van mening, dat men per auto van Inanwatan naar Ajamaru kon komen. Alles werd dus via Inanwatan verscheept, zodat de situatie meer dan eens benauwend werd. Nog steeds is niet alles ontvangen wat voor het eerste en tweede kwartaal 1951 verstuurd is. Het staat aan het begin van de weg aan de Kaisrivier, t.w. in Aup. Deze plaats is echter per auto niet eens te bereiken, terwijl dragers niet te krijgen zijn. Ziet men dan echter de resultaten, die desondanks werden bereikt, dan stemt dit tot grote dankbaarheid.

In totaal waren er 4.065 verpleegdagen van bedlegerige patiënten, waarvan ruim 3.500 in ons huis. Het nieuwe ziekenhuis kon n.l. pas in september betrokken worden, tot zolang waren ziekenzaal en polikliniek in de dienstwoning ondergebracht, hetgeen voor de concentratie van mij als ressortszending wel eens zeer storend was. Het maximum aan lawaai presteerden 6 baby's, welke met hun moeders opgenomen waren en de hebbelijkheid hadden, elkaar in beurtzang op te warmen tot een slotkoor in fortissimo. Een kraamvrouw werd bij gebrek aan beter in onze slaapkamer ondergebracht, waar ook de bevalling plaats had. Op dat tijdstip lagen er een paar dysenteriepatiënten op de ziekenzaal, een paar 'mensen van buiten' in de poli, twee zieke evangelisten in de huiskamer en één in de gudang. Zelf sliepen we naast de kraamvrouw en hielpen om de beurt het kind. Gelukkig was ze zo tactvol om overdag te bevallen. Het was een nette baby, die zelden schreeuwde maar daardoor extra veel zorg nodig had, want het kind was te slap om te drinken. Nog 14 dagen had ik gelegenheid, opgeleid te worden tot kraamverzorger. Toen was de kamer weer ongestoord domein van Mieneke en mij.

Op de polikliniek werden 21.064 patiënten geholpen. Dit is gemiddeld 70 per werkdag, en er werden 10.495 injecties met neo-salvarsan gegeven. Veel plezier had de G.A. van gratis monsters, in grote hoeveelheden eens op een veiling gekocht.

Het zou wenselijk zijn, dat de artsen in de Broederschap hun gratis monsters, voorzover zij ze niet zelf proberen, op een plaats bijeen brengen en verzenden naar Inanwatan. Een kleine, maar zeer effectieve hulp. De G.A.'s zijn over het algemeen slecht van reclame-artikelen en de daaraan verbonden literatuur voorzien.

Op vele tournee's werd ik als ressortszending vergezeld door Mieneke als G.A. Deze samenwerking bleek voordelig voor beide partijen. De G.A. kreeg meer toeloop dan haar (buitenkerkelijke) voorganger J. v.d. Hoeven.

x

x

x

De laatste 2 weken voor Kerstmis namen wij 'vacantie'. Mieneke was tijdelijk uitgeschakeld door een serie infecties en ik kon voorbereidingen maken - studie - voor de Kerkdiensten en de laatste hand leggen aan de Jaarverslagen.

Sinterklaas werd gevierd met de Controleur B.B. met vrouw en kinderen en de Landbouw Voorlichter met zijn echtgenote.

Zelf moest ik een bliksembezoek in Aitinjo maken, waar de Guru in onmin leeft met de Bestuurs Assistent. 'Leuke dingen voor de mensen!'

Oók bij Ambonnezen is er 'stands'verschil, dat niet doorbroken wordt door geloof of sociale functie.

Ik hield er een kapotte knie aan over die mij tijdens de kersttijd hinderde.

XXI 1

Na de luidruchtige en alcoholische viering van de jaarwisseling, maken wij ons gereed voor een verkenning van het Noordelijk en Oostelijk bergland. Dat wordt meer dan ooit noodzakelijk, alleen al doordat er veel Framboesia is en dus de infectiekans voor de omliggende gehuchten en tuinbewoners groter wordt. Dat is voor Mieneke belangrijk. Mij gaat het er om met de Hoofden in contact te komen en de mogelijkheid van nieuwe vestigingen te verkennen. Dat betekent voor mij nog een extra belasting want als 'Nieuwjaarswens' krijg ik bericht, dat mijn Collega Jan Matthijssen 'voorlopig' naar Midden-Java wordt gestuurd om aldaar te helpen bij de wederopbouw van de Javaanse Broederschap. Na 100 jaar bemoeienis van de Zending, is de Javaanse broederschap nóg niet in staat een eigen primaire Theologische School te bemannen met Javaanse Theologen. Talenkennis en Bibliotheek zijn onvoldoende. Dat sterkt mij in mijn overtuiging dat Scholen en kadertraining voorrang moeten hebben.

Je kunt in de 20e Eeuw niet met 19e eeuwse Koloniale methoden te werk gaan en evenmin met 'n a-culturele Piëtistische Theologie. Met het eerste kweek je haat en met het 2e economische en politieke hulpeloosheid.

Ik verving dus het koloniale welkomstlied - het Wilhelmus - met één van Col.I.Kijnes mooie liederen, hetgeen mijn populariteit bij Ambonnezen en Indische Nederlanders niet bevorderde.

Maar vóór wij kunnen vertrekken moest ik nog vlug naar Aitinyo, waar er ongenoegen ontstaan was tussen een Bestuursassistent en het Schoolhoofd. Ik hield er een pijnlijke knie en heup aan over.

Ook kwam er nog bericht dat er weer postpakketten zoek zijn. Je went aan zulke dingen: de verzekering dekt de schade en wij behoeven geen invoerrechten te betalen.

Eén dag voor het uitgestelde tournee door het land ten Noorden van de meren en de Aifat, was er nog een opschudding. De verpleger was in Konda geweest en had zijn 'anakpiara' meegenomen. 's Nachts wilde het jongetje zijn behoefte doen. Dat gaf complicaties want een krokodil hapte, gelukkig net niet op tijd. Met een kikkersprong uit de hurkzit kon hij zich in veiligheid brengen en verloor echter één testikel. De verpleger kwam daarbij toch in moeilijkheden met de bevolking, omdat hij het jongetje niet voldoende ingelicht had, wat betreft de gevaren aan de kust. Wij namen zorg voor hem over en hadden nog in de jaren '80 contact met hem.

Na een opleiding bij de Indonesische Marine werkte hij zich door zelfstudie en als werkstudent tot Havenmeester op. Hij had toen een vrouw en 5 kinderen en een pleegdochter, die door haar eigen familie weggezonden was toen zij zich bekeerde en Christen werd. Zij is nu afgestudeerd in de faculteit der Rechten.

XXI 2

Na alle oneffenheden te hebben gladgestreken, konden wij eindelijk beginnen aan het tournee. Het waren zware trajecten in een gebied, waar zich nog nooit een blanke vrouw had vertoond en de ambtenaren zich nooit zonder gewapend geleide hadden begeven. Maar ik was er al achter dat vrijwel bij elke vete de niet betrokken partijen ontzien werden; wij konden ons dus overal vertonen en waren ook overal welkom.

Hier volgt Mieneke's Verslag, dat zij voor de SIMAVI schreef.

Ajamaru, maart 1952.

Naar het hart v/d Vogelkop.

De opzet van de patrouille was reclame te maken voor de Westerse Geneeskunde in de tot dusver nog niet bereikte gedeelten van de Vogelkop, te weten het land ten Noorden van de Ajamaru meren en ten Oosten van de Kais; een grote rivier, die u op de nieuwe Bosatlas kunt vinden.

Het binnenlands bestuur heeft hier wel contacten. Zending en Missie hebben er schooltjes geopend, maar de dienst Volksgezondheid kende men alleen van verhalen, d.w.z. van enkele vooruitstrevenden, welke de moed hadden opgebracht om naar de bestuurspost aan de meren te gaan en zich daar te laten behandelen.

Om een dergelijke expeditie te organiseren is er niet veel nodig, wel echter om alles zo voor elkaar te krijgen dat er geen stagnatie optreedt. Vooral het eten baart zorg, in eerste instantie wel voor de dragers. Gelukkig kunnen we veel ruilen met vishaken, zout en naalden. Daardoor hebben we inderdaad steeds genoeg eten kunnen krijgen. In het geheel werden er op deze patrouille, welke 5 weken duurde, 16 Kampongs bezocht, waarvan een groot gedeelte 2 x. De resultaten waren niet schitterend, maar in enkele Kampongs overtrof die alle verwachtingen.

Waar wij namelijk mee te kampen hebben is behalve een tekort aan levensmiddelen ook de felle tegenwerking van de inheemse medicijnmannen. Deze ontvangen hun loon in harta's d.w.z. goederen welke gebruikt worden als wettig betaalmiddel voor bruidschat etc. Daardoor vormen zij een klasse van 'rijken', die node haar invloed ziet verminderen en met de invloed tevens haar inkomsten. Een deel er van wéét dat hun magie waardeloos is en komt zelf naar het ziekenhuis om geholpen te worden maar verhindert anderen te komen.

Zo is het mij niet gelukt in de Kampong Arne om de ernstige zieken te helpen. Men, d.w.z. de Medicijnman en het Kamponghoofd hielden mij tegen toen ik hen naar de polikliniek wou gaan brengen en de medicijnman dwong mij met een grote boog om de zieken heen te lopen. 'Anders zullen ze allemaal sterven als u hen ziet!' was het telkens herhaalde en waarlijk niet opwekkende antwoord.

Er kwamen dan ook niet veel mensen op de polikliniek. Op de vraag of er Framboesia in de Kampong was, zei men: 'Nee', hoewel er verschillende mensen met een duidelijke tertiaire framboesia rondliepen.

Men had een noodbivak gebouwd en achtte zich daarmee ontslagen van alle verdere hulpverlening aan de patrouille, wier diensten niet gewenst werden.

Gunstig steekt daartegen een andere Kampong af, welke zelfs nog nooit een ambtenaar op bezoek gehad had. Hier hadden we alle medewerking. Bij aankomst was de vlag gehesen, het hoofd had zo veel mogelijk mensen verzameld, er werd gezorgd voor eten voor mijn dragers; kortom een plezierige ontvangst na dagen lang niets dan tegenwerking te hebben ondervonden.

Framboesialijders waren echter niet in de Kampong. Bij navraag bleek, dat in deze streek de lijders aan framboesia uit de Kampong worden geweerd. Zij gelden als onrein, mogen niet wonen, werken en baden op dezelfde plaats als de rest van de bevolking. Wel zorgt men goed voor hen wat eten en drinken betreft; ze zijn dus niet uitgestoten, maar in quarantaine. Ze zijn 'pemali' (Mey Brat 'Mbaum') een begrip dat overeenkomt met het 'taboe' van de Micronesiërs. De ziekte noemt men dan ook: 'Nagaam Mbaum'. Men gelooft dat deze ontstaat door schending van een taboe.

Ik liet deze mensen, 8 in getal oproepen. Zij werden even buiten de grens van de Kampong behandeld. Al zijn ze dan niet uitgestoten, toch was het een navrant gezicht deze geschonden mensen uit het struikgewas te zien opduiken, met de schuwe oogopslag van een ghettobewoner.

Speciaal voor hen bleef ik langer in het dorp dan ik van plan was. Zo min als ik die schuwheid van de eerste ontmoeting vergeet, evenmin de blijde trots van de lijders toen ze bij de tweede ontmoeting al konden laten zien dat de zweren begonnen op te drogen.

De moeilijkheden zijn niet gering. Sommige paden zijn zo slecht dat we niet meer dan 1 1/2 - 2 km per uur vooruit komen. Meestal gaat het pad door dicht bos, zodat je urenlang de zon niet ziet, geen zuchtje wind opvangt, en waar het wemelt van muggen en bloedzuigers. Bruggen zijn er niet altijd en dan klim ik bij de één of ander op de schouders om mijn schoenen te sparen.

In Amaubas was ik genoodzaakt om een evangelist te opereren. Hij werd neergelegd op een verzameling latten, waar we beleefdheidshalve tafel tegen zeiden. De patiënt kreeg pentothal, hetgeen nogal opschudding verwekte, omdat de omstanders dachten dat hij dood was. De verpleger en mijn man assisteerden en na een uur werden de latten weer als eettafel gebruikt. Alles was goed de volgende dag, en wij dachten er al over om te vertrekken, toen de patiënt plotseling koorts kreeg. Dat kan geconstateerd worden ook zonder thermometer, want mijn laatste is 3 maanden geleden gesneuveld en nog niet vervangen. Met behulp van penicilline - door SIMAVI beschikbaar gesteld - knapte hij echter vlug op en kon mij 14 dagen later stralend van blijdschap zijn genezen hand laten zien.

H.F. Marcus-van den Nieuwenhuizen
Gouvernementsarts te Ajamaru

'Nagaam Mbaum' = de 'Tabu-ziekte'.

x x
 x

XXI 3

Bij onze thuiskomst ligt er alweer een stapel papier: brieven, aanvragen en klachten. Het slechtste bericht is dat col. Matthijsen helemaal niet komt. Men houdt hem in Java vast en hij wordt docent aan de Theologische School in Pati (K 84 J 9). Vóór 1953 is er geen vervanger. Bij alle extra zorg moet ik ook nog zijn inboedel - die inmiddels in Inanwatan ligt - laten veilen! Dat valt dus dik tegen!

Later, wanneer de vervanger er eindelijk is, beseft ik, dat het voor mij een geluk is geweest. Ik kon zo de reorganisatie van het werk doorvoeren zonder de inspraak van een nieuweling, die nog nooit eerder in de tropen geleefd heeft.

Wat ik namelijk in deze categorie heb meegemaakt was zelden praktijkgericht, niet wegwijs in de B-vakken.

Sedert ik in de 'rimboe' werk, ben ik dankbaar dat ik de H.B.S. heb afgelopen (in Amersfoort) en te voren al jaren ervaring heb opgedaan in Laboratoria en Fabrieken. De niet geringe basiskennis in de Theologie kan ik 'uitbouwen' in de tijd, welke anderen gebruiken voor een 'siësta'.

Er was ook beter nieuws. Voor de kust tournee's zou er een motorboot komen. Mijn verzoek, die uit te rusten met mast en zeilen werd echter afgewezen, hoewel men wist dat ik zelf een zeilboot had gehad.

De secretaris - zelf een scheepsbouwkundig ingenieur - vond dat niet nodig. Daarbij zag hij over 't hoofd, dat de aanvoer van Diesel slechts incidenteel mogelijk was. Ik zou telkens opnieuw in Sorong bij de NNGPM moeten 'bedelen', of wel bij de Havenmeester een verzoek moeten indienen.

Daarnaast stond deze scheepsbouwkundige er niet bij stil dat - tot op de dag van vandaag in 1991 - een belangrijk deel van het vervoer in Indonesië en de Pacific met behulp van zeilboten wordt afgewikkeld. Je kunt namelijk rekening houden met de passaat en plaatselijke windstelsels, en zo tijd en geld besparen. Maar de regent heeft altijd gelijk, want de lokale kennis ontbreekt hem.

In maart-april gingen wij opnieuw naar de kust. Daar de H.H. Regenten geen hulp kunnen sturen, zal ik dit hele jaar nog alléén moeten ploeteren. Maar de Overheid doet het niet anders. Alles wordt geconcentreerd op een ambtenarenapparaat, dat 3/4 van de jaarbegroting opslokt (f 56.250.000,-) Alle andere diensten moeten het met de rest doen, waarbij de politie méér krijgt dan de Dienst Volksgezondheid en het Onderwijs samen!

Maanden later komt men erachter, dat bij het opstellen van de begroting een fout is gemaakt. 'Vooruit denken' leert men kennelijk niet dan door schade en schande; de schade dekt de belastingbetaler wel en de schande wordt met de 'mantel der liefde' bedekt.

XXI 4

Het tournee langs de kust wordt uitgebreid met een reisje naar Klamono en Sorong. Mieneke heeft last van haar gebit en zelf moet ik een verstandskies kwijt. Wij huren een grote reisprauw.

Dat is niet moeilijk, want zo lang wij hen gebruiken, zijn de roeiers vrij van Herendiensten. Ik besluit éérsst nog even naar Sisir te varen om te zien of er al verbetering in de toestand is. Dat blijkt wel het geval te zijn; men heeft inderdaad drainage-greppels gegraven.

Desondanks lopen wij vertraging op. De echtgenote van de 'jonge' guru Solisa moet bevallen en het loopt niet glad. Het zoontje is te zwak om te drinken. Mieneke houdt hem in leven met het vocht uit een jonge kokosnoot. Dat is steriel als alleen de buitenste schil wordt verwijderd. Dan kan je per injectienaald onderhuids vocht in spuiten.

Na 3 dagen heeft de jonge heer genoeg van de prikken en begint te drinken.

Vanuit Sisir kunnen wij gemakkelijk - op het tij varend - Klamono bereiken. Allerlei krekten staan met elkaar in verbinding in dit moerasland en wij hebben tijd om uit te rusten en te lezen. Ik leer de roeiers - met een uit dun blik geknipt 'nepvisje' - roofvissen te vangen. Anderen kappen in het bos een jonge Sagopalm die - in Bambu gesmoord in de hete as - een voortreffelijke groente oplevert.

In die dagen leverde het olieveld van Klamono het merendeel van de ruwe olie in de Vogelkop. De Terreinleider ontving ons zeer gastvrij. In de 'Pasangrahan' werd ons een kamer aangeboden en mij werd verzocht een kerkdienst te houden. Natuurlijk deed ik dat zowel voor de Nederlands sprekenden als ook voor de Maleistaligen.

Enkele employeés nodigden ons ook uit voor een gesprek, en met de dochter van één van hen hebben wij - na bijna 40 jaren - nóg contact.

Jammer voor ons hoorden wij dat de tandarts net met verlof vertrokken was.

Wij liepen tot halverwege Sorong over de niet verharde weg. Door de aanhoudende regen was de leem zacht, en af en toe bleef een schoen in de modder steken. Het laatste stuk kregen wij een lift en vonden onderdak bij een vriendin, welke wij nog uit Leiden kenden. De dochter van de advocaat, die ons hielp toen wij plotseling trouwen moesten.

De NNGPM had ook het best geoutilleerde ziekenhuis in Nieuw-Guinea. De arts hielp ons zo goed mogelijk. Van Mieneke's gebit maakte hij een röntgenopname en raadde haar aan, zodra de tandarts terug was, hem op te zoeken, want er waren granulomen bij bijna alle wortels.

Op de terugweg doen wij Sisir nog eens aan. Met de baby is alles goed, maar daar bereikte ons óók het bericht, dat er moeilijkheden zijn in Kampong Baru. In Konda laat ik Mieneke achter en huur een kleine prauw. De oversteek over de Waromgai gaat deze keer vlot. Maar plotseling stoppen de roeiers; ze zijn opgewonden, want ze zien iets eetbaars. Een grote Pijlstaartrog jaagt in het ondiepe water op kleine vissen. Alles werkt samen om deze vis te bemachtigen. Tot goed begrip: het dier meet 2 1/2 meter in breedte doorsnee en zonder de - zeer gevaarlijke - staart toch nog 2 m in de lengte. Na 20 minuten zijn wij het ondiep meester. Nog spartelt het tegen, maar met een aangepunte vaarboom wordt hij gedood. De vorm is die van een grote tarbot en zo smaakt hij ook. We moeten echter alle vinnen rondom afsnijden, evenals de kop. Het dier is te zwaar voor de kleine prauw. Heel Kampong Baru eet 2 dagen lang van deze heerlijke vis.

XXI 5

In Kampong Baru klaagt de Guru steen en been. Hij is bekwam, van goeden wille, maar ondervindt van alle kanten tegenwerking. In de oorlog had hier een USA vliegtuig een noodlanding moeten maken. De Japanners probeerden de bemanning gevangen te nemen. Dankzij de moed van Radja Frans Ginuny van Jahadian, hadden ze geen succes. De Japanse Commandant van de patrouille preste hem om hen naar Kampong Baru te brengen. Radja Frans moest zelf vóór in de prauw plaats nemen om de Japanners de weg te wijzen. Maar dat kan alléén 'bij daglicht', zei hij.

Zodra het donker was, stuurde hij een kleine prauw uit met goede roeiers en deed bericht aan de Amerikanen. Zijn mannen brachten de boordschutter en de Co-piloot naar een plaats, waar de prauw vanwege de stroming vlak langs moest komen. Het plan slaagde, bij de eerste kogel dook Radja Frans de rivier in; van de Japanners overleefde niemand deze expeditie, want de krokodillen zullen de gewonden wel opgevreten hebben.

Bang voor vergelding, liep de Kampong leeg, nadat de Amerikaanse bemanning opgehaald was. Velen vestigden zich weer op de plaatsen waar zij grondrechten hadden, één dagreis en méér van de door het Binnenlands Bestuur gewenste plaats 'Kampong Baru' dat 'Nieuw Dorp' betekent.

Ik ging door naar Inanwatan, want daar lag nog een deel van onze achtergehouden inboedel. Van de 7 kisten bleken er 3 leeggeroofd te zijn. Des gelijks waren er leeggeroofde kisten uit de inboedel van mijn in Java gebleven collega. Vermoedelijk gebeurde dit in Ujung Pandang - eerder Makassar genoemd.

Ook de motorboot is er nog niet. Dat is vervelend, omdat wij het gebied tussen Inanwatan, Puragi en de benedenloop van de Kamundan willen bezoeken. Daar woont meer dan de helft van de bevolking van het héle District Inanwatan. Nu moet ik dan overzee in een prauw zonder uitleggers, en kom dan pas in Tarof, 24 km verder Oostwaarts.

In Tarof is niets te beleven; de mensen zijn Moslims en tegen scholen; zij hebben zelfs geen Koranschool. Maar in Negeri Besar - de 'grote vestiging' - zijn meer dan 100 leerlingen op de school. De ontvangst is allerhartelijkst.

Met het schoolhoofd, de oude Christiaan Aipassa, had ik reeds in de 3e week na onze aankomst in 1950 kennis gemaakt. Hij was niet gediplomeerd maar wel zeer bekwaam. Hij had van Puragi een modeldorp gemaakt, na jaren van ploeteren!

Zonder vooraf een schriftelijke toestemming te vragen, bracht hij een aantal ernstig zieke schoolkinderen naar het ziekenhuis en kwam toen naar het kantoor om aanvulling van zijn leermiddelen te vragen. Hij werd buitengewoon onheus bejegend, zonder groet en zonder mij voor te stellen.

Dat deed ik zelf en bood hem mijn stoel aan.

Er gebeurde iets, dat in mijn ogen nog veel erger was.

Mijn ouders zouden een dergelijk gedrag van ons tegenover onze Javaanse bedienden niet geduld hebben: je beledigt de 'inlander' en verliest tegelijkertijd je gezicht en dus je gezag.

Ik liet in elk geval weten, dat iedereen bij ons thuis welkom zou zijn **ZÓNDER GESCHENKEN!** Zo lang wij werkten, hebben wij dit ook in praktijk gebracht. Wij hadden gezag en het vertrouwen van onze medewerkers en de bevolking. En hoogst zelden werd ons vertrouwen in onze medewerkers geschonden, terwijl mijn voorganger steen en been klaagde over hun onbetrouwbaarheid.

Wegens een onnaspeurbare reden werd hij door mijn voorganger overgeplaatst, tot leedvermaak van enkele anderen.

Daar mijn voorganger steeds advies vroeg aan de oude guru's in Inanwatan, beiden onbekwaam, was de reden van hun advies vermoedelijk jalousie!

Je kunt je collegae niet méér ergeren dan door hen voorbij te streven in bekwaamheid en - dús - in resultaten. Reeds Beaumarchais wijst op welke wijze je hen kwijt kunt raken, n.l. door kwaadsprekerij!

Hem had ik mijn onbruikbare klerk - opgeleid door mijn voorganger - toevertrouwd. Hij kon hem mij nu aanbevelen voor een zelfstandige evangelisatiepost met een schooltje. Daar was ik echt wel blij mee. Ik besloot met Mieneke zo vlug mogelijk daar nog eens naar toe te gaan; er zijn daar goede mogelijkheden voor uitbreiding.

Ik bleef niet lang in dit zeer interessante gebied. De bewoners waren vroeger berucht om hun vaardigheid in het 'Koppensnellen'. Dat was bekend bij het BB.

Toen ik eerder dit jaar, het boek van de heer P.P.de Kock: 'Op zoek naar Koppensnellers' (ISBN 90-9003961-9) in handen kreeg, vroeg ik mij af waarom hij - zelf bestuursambtenaar - van dit beperkte gebied, géén melding heeft gemaakt.

In een 'koehandel' van BB en Zending, werd in Inanwatan een zendeling geplaatst. Tevens vestigde zich daar een ambtenaar van het BB, welke o.a. voor de veiligheid van de zendeling zorg moest dragen door middel van een détachement van de Veldpolitie.

De bevolking werd verplicht zich in Inanwatan te vestigen. Velen verscholen zich in het grote Zoetwatermoeras. N.B. Dit werd mij verteld door Ds.Wetstein, die er zich in 1920 (?) als eerste vestigde.

In Inanwatan moest ik met de Bestuursassistent afspraken maken met betrekking tot de inboedel van mijn collega, welke door de Javaanse Doopsgezinden belast was met de opleiding van voorgangers. Na 100 jaar Zendingbemoeienissen waren zij nóg niet in staat een eigen theologische school te bemannen.

De regeling van één en ander nam nog al wat tijd in beslag: er moesten volmachten verstrekt worden. Het vaststellen van de schade aan onze eigen kisten moest óók gebeuren: Het door de douane opgestelde Proces verbaal stelde dat 'Autoriteiten' in Makassar onze kisten hadden laten openbreken. Apparatuur voor het ontwikkelen en vergroten van foto's, timmergereedschap voor de bouw van de JVVS, het aanmaken van meubels, schoolborden, etc. werden in beslag genomen c.q. geroofd. Dat betrof eveneens --- de bestelde keukeninventaris. Copieën werden verzonden aan de Penningmeester van de Doopsgezinde Zending, zodat onze schade vergoed werd. Men nam echter in Amsterdam geen initiatief voor een vervanging van de meest dringende zaken: het gereedschap dat wij nodig hadden voor de bouw en inrichting van scholen.

Het werk in het district Inanwatan blijft moeilijk. Nu het Onderafdelingskantoor verhuisd is, loopt het dorp Inanwatan langzaam maar zeker achteruit in zielen aantal. Men is er alleen op Zon- en Feestdagen en de schoolkinderen moeten maar zien hoe zij zich redden met hetgeen de ouders achterlaten.

Een aantal van de onderwijzers heeft geen gezag. Zij moeten monogaam leven, maar kunnen dit niet volbrengen. Zelfs incest komt voor. De meesten zijn onbekwaam maar hebben zich door het aanbieden van geschenken -óók aan de zendingen- kunnen handhaven.

Zij zijn het die zich over mij beklagen via contacten bij de ZNKK in Hollandia en/of in Nederland.

XXI 6

Nauwelijks terug uit Inanwatan, of ik moet alweer naar Sorong, nú in verband met de beloofde motorboot. Ik heb een vergunning nodig van de Havenmeester om er mee te varen. Op zich is dit een goede zaak. Je kunt je echter afvragen waarom elke visser met zijn prauw en buitenboordmotor dat wel mag? Maar de Havenmeester maakt geen moeilijkheden, nadat ik hem verteld heb van mijn vaartochten in Nederland. Mijn lokale kennis van de rivieren en krekten is ruim voldoende en ik krijg de vergunning om op de 'Binnenwateren' te varen. De oversteek van het éne stroomgebied naar het andere komt niet ter sprake; dat geschiedt op eigen risico.

Daar ik nog geen vervoer terug heb, wordt mij gevraagd om voor de Pinksterdiensten in te vallen voor de Vlootpredikant. Niet duidelijk is waarom mijn collega van Sorong dat niet kan doen; hij woont slechts 15-16 km ten Noordoosten van de stad en de Marine zou hem met een rubberboot gemakkelijk kunnen halen en brengen.

Moeilijk blijft ook de materiaalvoorziening bij de uitbouw van de school in Teminabuan. Ik moet het altijd eerst proberen bij de landsmagazijnen, daarbij gaat de bouw van de woningen voor de ambtenaren en de vele kantoren en Kaserne's voor. Gelukkig krijg ik meestal toch wat ik dringend nodig heb van de NNGPM. Deze Maatschappij stelt prijs op werknemers uit de bergdistricten voor haar exploitaties, omdat zij met eigen ploegen en zonder toezicht goed werk leveren en meestal éérder klaar zijn dan verwacht kon worden. Wanneer zij dan voor hun dorp materiaal mogen kopen is er voor hen en mij een open oor.

Terug uit Sorong ben ik weer meteen op pad. Nog vóór de toelatingsexamens voor de JVVS gaan wij nog eens langs de Westelijke dorpen, zowel in de bergen als ook naar de kust. Wij nemen daarbij de grammofoon mee en het is wonderlijk hoe de luisteraars soms meeneuriën wanneer zij een melodie menen te herkennen, zo o.a. bij kerkmuziek.

Onderweg komen wij een transport tegen. Op een brancard ligt een krokodillenjager met een half doorgebeten arm. Hij is wanhopig, want hij kan zijn beroep niet meer uitoefenen zonder zijn rechterarm. Mieneke laat hem zien, dat je ook links schrijven kunt en ik beloof hem een baan als verkoper in de Coöperatieve winkel, die in oprichting is. De plannen daarvoor moeten nog besproken worden op de Ressortsvergadering, maar iedereen ziet de noodzaak daarvan in. Rondreizende handelaren verkopen alles peperduur, b.v. naaigaren voor 10 cent de meter, gecondenseerde melk voor de dubbele prijs en zo zijn er nog veel meer zaken, die met woekerwinsten verkocht worden: papier, pennen, naalden en veiligheidsspelden.

Daar diezelfde middag het vliegtuig hem komt halen en de dragers er geen zin meer in hebben, loop ik met hem terug naar Ayamaru en heb de voldoening dat wij nog net op tijd zijn. Hij wordt afgevoerd naar het Gouvernementszieken-huis op Doom.

De Ressortsvergadering en de toelatingsexamens verliepen goed. De belangstelling voor de oprichting van een Coöperatie was groot en het benodigde geld kwam vlot op tafel, al duurde het nog vele maanden vóór alles in kannen en kruiken was.

XXI 7

Daarna moesten wij opnieuw naar Sorong.

Ik kon de motorboot, genaamd 'Kabar Kesukaän', in ontvangst nemen. Bij de Inspectie door de Havenmeester bleken er ernstige montagefouten te zijn gemaakt. De motor was verkeerd uitgelijnd en je vraagt je dan wel af hoeveel verstand deze scheepsbouwkundig ingenieur heeft van kleine boten.

Het was ook op zijn advies dat mij zeiltuig geweigerd werd! Het kost mij veel werk en zweet voor alles in orde is. Het meeste moet ik zelf doen vanwege de kosten. Gelukkig helpt ook hier de NNGPM en kan de Havenmeester het internationale ladingmerk laten aanbrengen.

Daar er op Doom geen hotelkamer vrij is, slapen wij in de kajuit. Maar daar er géén Zonnetent boven de Kajuit is wordt de temperatuur te hoog om er in te zitten. Hoe moet ik met zo'n accommodatie 'n Zieke vervoeren?

Gelukkig heeft de NNGPM alle vliegend ongedierte zoals muggen, agas en de meeste vliegen uitgeroeid. Wij kunnen het zónder klamboe doen.

Op de heenreis hebben wij de geslaagden voor de toelatingsexamens met een Gouvernementsvaartuig in Sorong afgeleverd.

De terugreis konden wij onder begeleiding van een schip van de NNGPM tot aan de monding van de Beraur maken. Daar voeren wij in lijn van de vaste wal langs de Zuidkust naar Teminabuan. Wij hebben de boot nodig om zand te varen voor de bouw. Ik was echter genoodzaakt om die in Seribau onder toezicht van Guru Parera te stellen, daar het Europese Schoolhoofd -zonder mijn toestemming- met zijn gezin naar Klamono was gevaren, omdat zijn zoontje ziek was geworden!

Daarna moest ik opnieuw op weg, nu naar Inanwatan. Men weet nu dat ik op elk, door mij gewenst moment, kan komen opdagen voor een inspectie. Onvoorzien geschiedde dat nog een keer toen één van Guru Parera's dochters geschaakt werd door een jonge ongediplomeerde onderwijzer. Dat kwam om andere redenen ook goed uit. De JVVS zat zonder Sago koeken. Bovendien wilde ik te weten komen wie de rad-draaiers waren van de hetze tegen ons.

Om opschudding en/of waarschuwingen te voorkomen voeren wij met Nacht-hoogwater uit: de verbolgen vader, een helper en ik. Doordat wij zo vaak met een prauw onderweg waren geweest -bij een tempo van ± 4 km per uur- kenden wij het vaarwater goed. Wij startten vanuit Seribau waar de Guru ten allen tijde de motorboot in 't oog kon houden. Met aflopend tij bereikten wij een snelheid van ruim 10 km per uur. Varend op kompas en horloge konden wij via een nauwe geul, tussen Kaap Bakoy en een kilometer lange zandbank, de baai van de Warongai bereiken, vóór de eb ons parten kon spelen. Twee getijden later waren wij in Inanwatan en zaten de vluchtelingen op de hielen! De doelen werden bereikt en de zenuwachtige vluchtelingen en hun beschermers verrieden door hun leugens méér dan ik had durven hopen. De vertoornde vader kon met zijn dochter praten en haar mee naar huis nemen. De ontvoerder werd overgeplaatst; hij was niet ongeschikt en adatrechtelijk had hij niets 'onbruikelijks' gedaan.

De inlichtingen welke ik nodig had kreeg ik ook. De klagers wisten zeer wel dat de gelden nog niet vrijgegeven waren, maar hoopten mijn invloed te kunnen beknotten.

Ook een -te kleine- partij sago kon ik inladen.

Later krijg ik nog meer te horen. Het is juist déze groep die mij er van beschuldigd heeft, de tegoeden van de geïnstuteerde gemeenten en de classes gebruikt te hebben voor de evangelisatie.

Bij de overname van het bestuur door Nederland werden deze gelden geblokkeerd, wegens de geldsanering die de Overheid doorvoerde. Deze klacht werd door de Zending grif geloofd; men vond het toen niet nodig van mij -of het Gouvernement- opheldering te vragen.

De leden van de Zendingsraad konden zich waarschijnlijk niet voorstellen dat de overgrote meerderheid van de protestantse ambtenaren, de onderwijzers en particulieren, de benodigde gelden daarvoor bijeen zouden brengen. Het bedrag dat de Zending toestond, maakte namelijk niet meer dan 30-40% van het bedrag van mijn totale begroting uit! Zelfs de arbeiders welke bij de NNGPM in Sorong en op de boorlocaties werkten, stuurden af en toe geld!

XXI 8

De laatste weken van dat jaar waren druk met de afrekening van de bouw (gesubsidieerd), de salarissen en de verslagen, en -niet het minste- de ergernissen met personeel dat in wezen onbekwaam is. Van goed functionerende medewerkers hoor ik dat de opvolger van Ds. Wetstein met dezelfde moeilijkheden had. Daar hij de Japanse internering niet overleefd heeft, kan ik daarvoor geen bevestiging krijgen, maar het lijkt mij zeer waarschijnlijk, want men vond hem zeer streng.

Officieus is mij bericht dat ik 'in de loop van 1953' een jongere collega kan verwachten. Hij moet zich 'inwerken' in 'Oegstgeest' d.w.z. met begeleiding door mijn voorganger, die in mijn ogen niet de meest geschikte persoon daarvoor is!

Hem wordt -zonder overleg met mij- het oude zendings-resort toevertrouwd, want de 'ervaren oude guru's' zullen hem als raadgevers ter zijde staan.

Vlak vóór Kerstmis kreeg ik nog mot met Mieneke's verpleegster. Ze was overgeplaatst vanuit Serui wegens moeilijkheden met de leerling verpleegsters. Haar zwager was de predikant (art. 6, Dordtsche Kerkeordering) die mijn dictaten van Prof. Dr. H. Berkhof had overgeschreven. N.B. pg. 101 Hem was de opleiding tot gemeentevoorganger van de jonge onderwijzers toevertrouwd. De hele groep aldaar was Orthodox Calvinist met een ruime piëtistisch-puriteïns inslag! Het schijnt, dat mijn prediking haar niet beviel, en daar WILDE zij -een páár dagen vóór Kerstmis- over praten. Nu ben ik noch fundamentalist, noch puriteïen en zeker geen Calvinist, dus het kwam niet tot een werkelijk gesprek, slechts tot een definitie van onverenigbare standpunten.

Wij werden onderbroken door de komst van een 3-tal schaars beklede mannen. De leider was een boom van een man, duidelijk behorend tot de bovenlaag. Zijn tolk was een opgeschoten jongen, die gebrekkig Indonesisch sprak. De leider kreeg een stoel aangeboden, de tolk zat aan zijn voeten en een knecht, die een manshoge Bambu bij zich had, bleef buiten staan. Niet geïmponeerd door de streng kijkende verpleegster zei de tolk, dat hij sprak voor het Clan-hoofd van de Nau, één van de grootste Clans ten N. van de meren.

"Mijn kinderen moeten 'mensen' worden" zei hij en vroeg om een school en een bekwame onderwijzer. Als geschenk werd mij de Bambukoker, gevuld met vers getapte Palmwijn aangeboden en mij een varken beloofd, indien ik hen een school kon toewijzen.

Toen kon de verpleegster zich niet meer inhouden! Zij maakte mij er op attent dat 'de Zending' tegen het gebruik van alcohol was. (N.B. dat is bijna correct maar er zijn verscheidene zendingswerkers bekend die dit beginsel acuut lieten vallen, wanneer zij in een vliegtuig zaten.)

De Overheid had het tappen en vervoeren van Palmwijn verboden en zij eisten van mij dat ik de Bambukoker voor de voeten van de Hoofdman zou uitgieten, voorts hem wegens zijn wetsovertreden handelen zou vermanen!

Niet dan met moeite bleef ik tegen haar beleefd!

Eerst bedankte ik de Hoofdman voor zijn geschenk en beloofde hem mijn best te doen zijn wensen te vervullen.

De door de zuster gewraakte Bambu liet ik door één van onze jongens opbergen in de voorraadkamer en zegde de zuster toe de zaak met het HPB te bespreken. Ik legde haar uit dat ik er niet over dacht om deze goedwillende man te beledigen; het zou een 'doodbrengende' vijandschap kunnen veroorzaken, eventueel héél letterlijk, zoals dat enige dagen later een 2-tal Amerikanen overkwam op de grens van ons ressort.

Voorts legde ik haar uit dat het -in mijn ogen- olie-dom is regelingen te treffen, die je niet controleren kunt, zeker niet wanneer het een eeuwenoud gebruik betreft!

Het overleg met het HPB 'ontaardde' in een gezellig bridge-partijtje met de Controleur en dienst echtgenote; de Palmwijn werd op een sanitair verantwoorde wijze vernietigd.

Bij de verpleegster had ik het echter voor goed bedorven; trouwens dat was al eerder bij mij het geval: hâar manier van omgaan met het personeel en andere inboorlingen gaf blijk van een volkomen onterecht superioriteitsbesef, dat alleen gebaseerd was -terecht- op vakkennis en een 'blank' fundamentalisme, dat in Nederland het nieuwe Godsvolk lokaliseert.

Via de radio hoorden wij dat er in het uiterste Noord-Oosten van onze regio 2 Amerikanen waren vermoord.

Patrouilles waren onderweg om deze zaak uit te zoeken.

Wij zouden er nog mee te maken krijgen.

XXII 1

Begin januari 1953 moet ik al weer naar de kust, nú voor de verkoop van de inboedel van mijn collega. Omdat er inmiddels een Gouvernementsarts is gedétacheerd kan Mieneke niet mee. Ik maak van de gelegenheid gebruik om de scholen nog eens grondig door te lichten. Een verkort tourneeverslag volgt nu.

Uit Seribau vroeg in de morgen vertrokken. In Konda werd een halve drum Dieselolie ingeladen. De Zending had namelijk geen Jerrycans meegestuurd; die zijn wat beter hanteerbaar. Ook nam ik nog een lege drum mee -159 liter- want in Mefkhajim kon het agregaat niet gebruikt worden omdat er geen brandstof was; wij moesten het weer met Petromaxen doen. Nog ruim vóór het donker varen wij de monding van de Sepak in -lastig te vinden- en kunnen overnachten in Kampong Baru. Ik had de evangelisten uit de buurt opgeroepen, maar de Bestuurs Assistent uit Aitinyo heeft mijn brieven niet doorgezonden. Het duurt 3 dagen alvorens ik met hen kan spreken. Het gaat om een samenvoeging van vlak bij elkaar liggende kleine groepen, die samen groot genoeg zijn voor één gesubsidieerde school.

Voor mij is dit 'tijdsverlies' geen schade. De oude Guru Solisa en zijn echtgenote -zie pg. 124, 127v, 139- kunnen een heleboel vertellen over de vóóroorlogse toestanden. Zij maken geen deel uit van de Ambonnezen, die op hen neerkijken omdat zij afkomstig zijn van Buru, áltijd Papua-se pleegkinderen in huis hebben en geacht en bemind zijn bij de bevolking.

Ik krijg van hen te weten, wie er gecollaboreerd heeft met de Japanners, wie in het verzet zaten en het blijken de op voordracht van mijn voorganger 'wegens trouw en verdienste' gedecoreerden te zijn, die de collaborateurs waren! Vandaar dat de werkelijk getrouwe medewerkers geen prijs stellen op een decoratie wegens lange en trouwe dienst.

Wij spraken nog uitvoerig over de achteruitgang van de dorpen, waar ook Kampong Baru last van heeft. Ook dát was een dwangvestiging, evenals het inmiddels ter ziele zijnde dorp Mogetemin, dat nog steeds een gesubsidieerde school heeft. Volgens één van de oude Ambonnezen heeft een teleurgestelde onderwijzer tijdens de oorlog Mogetemin vervloekt en dààrom gaat het te gronde.

De wachttijd stelde mij in staat een grondige inspectie van dorp en school te maken. De opgeroepen evangelisten waren onwillig mee te werken aan een samenwerking, want niemand wil zijn zelfstandige positie opgeven. Dat wordt dan een taak voor mijn collega.

Dat geldt óók voor meerdere samenwerking tussen de geïnstitueerde gemeenten t.b.v. het Evangelisatiefonds. Met pijn en moeite heeft men f 3.000,-- bijeen gebracht, maar weigert er iets van af te staan voor hun leden die in de bergdistricten werken. Mijn voorganger heeft -vermoedelijk op voorstel van de oude guru's- 1/3 daarvan bestemd voor hen als toelage voor hun werk in de gemeenten. Daarbij is hun salaris niet slecht: zij krijgen gemiddeld f 250,-- tot f 350,-- (+ toelagen voor echtgenote en kinderen) terwijl ik van de Zending f 410,-- netto krijg en géén representatie toelage.

Overal word ik onderweg geconfronteerd met klachten over echtbreuk door Guru's en Evangelisten. Wat moet ik daarmee aan? Ik verzamel nu maar gegevens en -waar het een Guru betreft- laat ik het uitzoeken door BB en Politie. Bij voldoende bewijs en/of getuigen kan ik hen ontslaan ('t zijn meest ook de onbekwamen!) Wat betreft de evangelisten laat ik het door de Ressortsvergadering beslissen.

Een oudere -Nederlandse- collega verwees mij naar het 'Kinsey Rapport!' Na mijn ervaringen in de industrie aan de Zaan en in Leeuwarden én in de oorlog, heb ik daar niets aan: Ik zou het hooguit met wat markante voorbeelden kunnen aanvullen, bij voorbeeld met gegevens over incest.

Het Hoofd van de Vervolgschool vroeg zich af waarom juist op die plaatsen, waar de Zending het langste werkzaam was geweest, de toestand zo slecht was. Ik heb hem er op gewezen dat er ten minste twee oorzaken zijn. Ten 1e betreft het 'dwangvestigingen' in het district Inanwatan en Konda. Ten tweede dat de oorspronkelijke gezagsstructuren onder invloed van de Islam en het BB gedeeltelijk te loor zijn gegaan. De Islam is principieel niet tegen poligynie en het BB negeert de adathoofden of benoemt op voordracht 'bijwoners' opgezetenen, welke als zodanig geen gezag hebben.

Er wordt desondanks wel geld ingezameld, maar dat wordt gebruikt voor cementen vloeren, liefst met de namen van voorgangers en schenkers in het natte cement vermeld. Dat verschijnsel is echter ook in Europa bij de bouw en verfraaiing van kerken bekend. Soortgelijke toestanden komen ook voor bij Moskeeën en Tempels in Noord-Afrika en India.

XXII 2

Om wat in te lopen op mijn reisschema vertrek ik met het avondhoogwater. De matroos en ik turen ons de ogen uit het hoofd. Door de toppen van de bomen kunnen wij tenminste iets zien. De stroom is echter sterk zodat wij eerder dan gedacht in Jahadian zijn, nog vóór zonsopgang. De Guru is echter niet thuis; hij is op bezoek in Saga bij een familielid. Ik pak hem daar wel en ben benieuwd wat voor smoes hij zal verzinnen om zijn afwezigheid -op maandag- te verklaren.

Daar de pas schoongemaakte verbinding met de Metamani versperd is, moet ik een grote omweg maken. Bij het bijvullen van de tank merk ik tot mijn ergernis, dat in Konda een deel van de olie gestolen is en vervangen door zeewater. In Mugim de school geïnspecteerd en doorgevaren naar Saga, waar ik inderdaad de Guru van Jahadian aantref. Hij was voor 'Familieaangelegenheden' voor overleg naar zijn oom gevaren.

Gelukkig nam een kleine motorboot van de NNGPM mij mee naar Puragi en haalde mij daar ook weer op.

Hij moet -net als ik- Sago laden in Tarof en er staat -één maand te vroeg- een holle deining door de moesson. Na overleg voorziet hij mij van Diesel en wij varen samen het ruim 35 km lange traject van Inanwatan naar Tarof. Daar is het al veel rustiger omdat je in lij van het Schiereiland Onin bent.

In Tarof zijn er bakens uitgezet zodat wij makkelijk over de zandbank binnen kunnen komen. Varen kan ik niet verder met de motorboot. Achter de strandwal is een reusachtig zoetwater moeras van \pm 1.500 km². De waterlopen zijn weinig en ondiep. Het is een reusachtig Sagopalm areaal; alleen daar waar kaalslagen hebben plaatsgevonden is er een echte moerasvegetatie ontstaan die je doet denken aan het Prinsenhof of soortgelijke gebieden in Afrika, totdat je weer de pluim van een sagopalm in het vizier krijgt. In uitgeholde boomstammen wordt je verder vervoerd. Ik trof het dat er net een regenbui kwam, zodat ik doornat en bibberend van de koude in Negeri Besar (= 'Mare Tina-nia') aankwam.

Besar (= groot) is terecht; het dorp telt méér dan 1.000 inwoners en de andere dorpen in dit gebied nog eens méér dan 1.000. 25% van de bewoners is Christen, nog een 25% Moslim en de rest is nog animistisch-totemistisch. De Moskee is erg vervallen; ze wordt niet meer onderhouden sedert de invloed vanuit Onin en de vóórliggende eilanden vermindert. Vóór de komst van het Nederlandse bestuur was deze buurt berucht wegens het Koppensnellen. Toen het daar veiliger werd poogden de kleine 'raja's' invloed te krijgen door het benoemen van imams, die ten bate van de raja's belasting in de vorm van goederen, slavinnen etc. hieven, alles op gezag van de Sultan van Ternate.

De mensen woonden vroeger in lange huizen op palen, telkens één Clan per huis. Dat is vermoedelijk uit veiligheidsoverwegingen; de Dayak in Kalimantan (Borneo) welke eveneens koppensnellers waren kennen nú nog deze 'Longhouses'. En pas na de 2e Wereld Oorlog komt daar geleidelijk verandering in. Ik hoor dat de opvolger van Ds. Wetstein daar evangelisatieposten wilde inrichten, maar de oude Ambonnezen raadden hem dat af, want zij geloofden dat de bewoners van het moeras kannibalen waren. Waarschijnlijk heeft later het BB aangedrongen om met de evangelisatie te starten; immers dat was overeengekomen met de ZNHK, die de vestiging in Inanwatan mogelijk had gemaakt. Van Kannibalisme was niets gebleken, en de opening van posten dààr bood de gelegenheid om lastige en oncoöperatieve guru's en evangelisten daarheen te sturen. Dat was ook het geval met Guru Aipassa. Hij had niet meegedaan met degenen welke collaboreerden met de Japanners en had kritiek gegeven op hun houding. Hij had van Puragi een modeldorp gemaakt en werd toen, door degenen die mijn voorganger als adviseur dienden, 'weggevoerd'. Zij belasterden hem en hij kreeg een 'strafoverplaatsing' naar Negeri Besar. Zijn 'adviseurs' echter ontvingen een Onderscheiding wegens langjarige en trouwe dienst!

Van de aan zijn zorgen toevertrouwde onbruikbare klerk had hij een nieuw mens gemaakt en hij kon hem aanbevelen voor een zelfstandige post. Ook andere jongere hulpkrachten werden onder zijn leiding bruikbare medewerkers; één van hen ontmoetten wij in 1989 nog in Sorong als wijkpredikant.

Ik kon er een kerkdienst leiden en nodigde daarvoor ook de leidende Moslims uit. Onderwerp was de heilszekerheid van de gelovige Christen tegenover de gang over de brug over het helse vuur, een brug die zo smal is als de snede van een zwaard!

De engelen kunnen de Moslim steunen daarbij. Je kunt echter óók voorbeschikt zijn, door niet aan alle voorschriften te voldoen, om 'tot in alle eeuwigheid' in die hel te branden. Dat is vooral het lot van degenen die niet alles geloven, van de Moslim, die de 'Zakat' niet geeft (een bepaald deel van je vermogen dat je aan de armen moet geven) en/of de bedevaart naar Mekka niet volbrengt, de 'Hadj'.

Daar de Imam's zelf de Q'uran niet kunnen reciteren en vertalen of uitleggen voor hun gehoor, was de uitwerking groot. Enkele jaren later was er alleen nog een klein groepje Moslims in Tarof dat uit ethnische solidariteit met de oude machthebbers in Onin zich nog tot de aanhangers van de Islam rekende. Ondanks de steun van de Indonesische Overheid hebben zij hun greep op de bevolking van Mara Timania niet kunnen herwinnen.

In de andere dorpen in de buurt kreeg ik dezelfde indrukken. Alleen de school van Aipassa stak torenhoog uit boven de rest van het district Inanwatan. Dat bleek telkens weer bij de toelatingsexamens voor de JVV's. De Collegae schreeuwden moord en brand en beschuldigden mij van discriminatie. Maar ik heb nooit deelgenomen aan die examens als bijzitter of gecommiteerde; ik had genoeg werk, én ergernissen aan de Ressortsvergaderingen.

XXII 3

Op 2 februari werd na 2 dagen van hard werken -uitpakken en sorteren- de boedel van mijn collega geveild. Veel schade heeft hij er niet bij geleden. Tot mijn verwondering waren er vrijwel geen boeken bij en ik vroeg mij af of hij het vermoeden heeft gehad dat men hem in Java een andere taak zou geven.

Aansluitend was er een vergadering met alle Guru's en kerkeradsleden en evangelisten. Ik stelde voor om een pensioenfonds op te richten, waar ook de Evangelisten deel aan konden hebben. Dat werd echter afgewezen: de gelden moesten op het klassikale kantoor van Inanwatan bewaard worden: beleggen in Amsterdam via een clearing met de terreinkosten vertrouwde men niet.

De terugreis was moeilijk. Er stond nog steeds een harde Zuid-Wester die in de ondiepe kustwateren gevaarlijke grondzeeën veroorzaakte. Nacht en dag varende met mijn zwaar geladen boot moest ik grotendeels via de kreek en rivieren thuis varen.

De rest van de maand was niet minder hectisch. Mieneke was zelf in de dorpen ten Z. van de Meren op tournee geweest en evenmin als ik tot het schrijven van brieven gekomen. Er is dan ook een lacune van bijna een maand!

Op 13 februari, 2 dagen na Mieneke, was ik weer terug in Mefkhajim. Ik hoopte de lopende zaken te kunnen afdoen, maar het kwam anders!

Van het HPB kreeg ik de dagboeken van de vermoorde Amerikanen te lezen; het wás interessante lectuur! En het belang ervan noopte tot herlezen omdat halverwege februari het vliegtuig, dat ons moest verzorgen met het meest noodzakelijke, óók een Amerikaan uitlaadde. De Controleur kreeg de aankondiging vlak voordat de Catalina v/d Marine Luchtvaart Dienst neerstreek op het meer.

De Amerikaan bleek een Baptist te zijn, een zendeling, en het H.P.B. vond dat het op mijn weg lag hem te huisvesten. Een ordonnans stelde mij daarvan op de hoogte. Ik had nog net genoeg tijd om een halfvolle fles Whiskey op ons bed te deponeren.

Onze gast, Harold Lovestrand, was een forse man van vuurvaste beginselen en lid van de 'Southern Baptists'. Hem was opgedragen de beide lijken te bergen en in Manokwari opnieuw te begraven. Voor aankomende Zendingen zouden zij een inspiratiebron zijn; naar zijn begrip waren zij 'Martelaren' voor Christus.

Na lezing van de dagboeken deelde ik deze opvatting niet; naar mijn begrip waren zij aan de gevolgen van eigen domheid en een groot gebrek aan eerbied voor hun medemensen te gronde gegaan. De uitvoering van zijn opdracht bracht een hoop werk met zich mee! Een expeditie naar de Noordhelling van de FAUMAI was niet ongevaarlijk. Immers de zielen van de vermoorden zouden zich wreken op de verstoorders van hun rust.

Geen mens uit deze regio zou er vrijwillig heen gaan en dus moesten strafgevangenen als dragers dienst doen.

Strafgevangenen moeten echter bewaakt worden en dus werd deze onaangename opdracht aan een paar agenten verstrekt, die niet anders geloofden als de rest van de bevolking! De Controleur vreesde complicaties en gaf Mieneke opdracht om de Amerikaan te verzorgen in geval hem iets zou overkomen. Mij verzocht hij om als tolk en gids mee te gaan, want deze Amerikaan kende noch Nederlands, noch Indoneesisch; aldus werd afgesproken. Harold's uitrusting was nog niet berekend op een tocht door de jungle, maar ik kon hem wel helpen.

Erger was dat hij 'lopen' niet gewend was en zijn laarzen niet deugden. De eerste dag (17-02) kwamen wij tot Djitmau, hij met een grote blaas, die Mieneke vakkundig behandelde. De dag daarop staken wij de meervlakte over en haalden het tot Kostuer. Dit alles is nog vrij jong secundair bos met goede voetpaden zonder zware hellingen.

Ik had deze route gekozen, omdat Harold ongetraind was. Maar hij was ook eigenwijs en wilde niet voldoende drinken. De volgende dag had hij een dik gezicht en ik stelde een ultimatum: óf drinken, óf wij keren om!

Tot overmaat van ramp kreeg hij ook nog een bloedzuiger op zijn oogbol, die Mieneke met een pincet voorzichtig moest verwijderen. De 4e dag bereikten wij Ainod vanwaar wij de 22e na de kerkdienst in Noordelijke richting vertrokken. Met een kleine prauw staken wij de Kamundan over, de rivier die eigenlijk de grens van ons gebied is.

Voor de 12 km naar Amaubas hadden wij uren nodig; het gebied is dun bevolkt, de voetpaden dus nauwelijks zichtbaar en met steile hellingen. In Amaubas liet ik Mieneke achter; de laatste 5 km gingen alleen de agenten en de gevangenen mee, één van hen met een groot ijzeren Kruis, dat op het voorlopige graf geplaatst moest worden.

Het opgraven van het lijk zorgde accuut voor moeilijkheden, hetgeen ik voorzien had. Men had in de lemen oever een kuil uitgegraven waarin alle vocht bleef staan, zodat slechts de neus vergaan was. De Agenten en 3 van de gevangenen werden grauw van angst en weigerden nog iets te doen. Harold wilde toen zelf het lijk dragen, maar daar stak ik een stokje voor.

Ik gaf order het graf weer te sluiten en stuurde Harold al vast met 2 agenten en de helft van de gevangenen vooruit. Zonder het 'IJzeren Kruis', een gedenkteken, door domheid en onbegrip verworven! Wij konden de anderen gemakkelijk inhalen na alles weer in orde gemaakt te hebben.

Het 2e lijk werd later stroomafwaarts gevonden en in Mefkhajim begraven. Jaren later heeft Harold Lovestrand alsnog de lijken doen herbegraven in Manokwari.

Bek af kwamen wij net voor het donker weer in Amaubas terug. Ik zei hem nog dat ik persoonlijk het een prachtige ligplaats vond, om het Oordeel af te wachten: alléén en hóóg in een bergkloof, en niemand die je in je ribben port bij de Opstanding, maar Harold kon zich daar niet in vinden. Ook vond hij mijn gewoonte om te roken erg werelds. Ik repliceerde, dat ik minder eten nodig had wanneer ik rookte -dat ik in het krijgsgevangenschap geleerd had- en dat ik mijn pakje shag zelf droeg, terwijl er voor hem één man dagenlang berg op, berg af sjouwde voor zijn luxe levensmiddelen: snoep, vijgen en koek, etc. Maar dat was goed voor de mens, zei hij. Het roken bracht mijn zieleheil in gevaar, net als dat van zijn moeder, die niet geloofde zoals hij!

Gelukkig troffen wij in Fuog een ploeg van de NNGPM aan die Harold mee nam, waar in de monding een scheepje van de NNGPM op hen wachtte. Met een groot gevoel van opluchting zagen wij hem enkele dagen later uit Fuog vertrekken.

Uit het dagboek was duidelijk hoe het drama zich voltrokken had, De 2 Baptisten, op zoek naar een zendingspost, kregen een gepensioneerd politiemans als gids van het BB. Vanwege trouwe dienst gedurende vele jaren mocht hij zijn oude geweer behouden om op jacht te gaan. Hij kende de streek van patrouilles en wilde naar het Zuidwesten, maar de heren wisten beter waar zij mensen konden vinden en wilden naar het Zuidoosten, waar een vrijwel mensenlege jungle is. Zij vertouwden de gids niet en op een gegeven moment hield de één hem aan de praet, terwijl de ander hem van achteren in de houdgreep nam en zij hem zijn geweer afnamen.

Nu kan je een vrij man -een verdienstelijk en betrouwbaar man- niet dieper beledigen dan hem achterbaks zijn wapen te ontnemen: in deze situatie was het letterlijk een dodelijke belediging. In plaats van te waken gingen beiden in hun hangmat liggen slapen, terwijl de dragers en de beledigde agent hun kapmessen konden houden. Voor de ene werd zijn slaap meteen een ééuwige slaap; de ander kon nog ontsnappen en verdronk in de rivier.

Dit avontuur maakte voor mij mogelijk uit de boedel van de Amerikanen een kleinbeeldcamera te kopen tegen inkoopsprijs en zonder invoerrechten. Wij hebben er veel plezier van gehad.

Jaren later verscheen er een 'geschoonde' versie van dit gebeuren in 'Night over Jakarta', waar Harold Lovestrand vele maanden in de gevangenis zat, omdat de politie in Irian hem verdacht te spionneren. In 1981 hebben wij hem nog eens ontmoet in Jakarta toen hij ouder -en vermoedelijk een stuk wijzer- al jaren 'chef de mission' was voor de hele Pacific met standplaats Manilla.

Wij dronken gezellig samen thee, zonder theologische discussies. Voor hem gold ook toen nog het Kinderlied dat hij tijdens een rust voor ons zong:

I'm of the old religion, my mother tauht to me.
And what was good enough for her is good enough for
me!

XXII 4

Een maand later schrijft Mieneke:

'We hebben het weer behoorlijk druk gehad en waren nog niet op tournee. Goede Vrijdag zou Herbert Avondmaal houden, evenwel kwam er een kink in de kabel: op zijn achterwerk kreeg hij een carbuncel en ook nog een steenpuist op één van zijn vingers. Met Sulfa en snijden -een rotwerk bij je eigen man- kwam hij er aardig boven op en was weer vrolijk als altijd.

Toen moesten er weer 3 Evangelisten worden ontslagen die met schoolmeisjes gemeenschap gehad hadden; wij werden er bijna letterlijk misselijk van; Herbert kreeg dan ook prompt tekenen van een maagzweer. Met dieet en weinig roken is ook dat weer voor elkaar gekomen. Zelf heb ik nogal gesukkeld met mijn voortand; bijna 14 dagen een neuralgie gehad. Ik wacht nu op de bevalling van de vrouw van een verpleger en ga dan met de motorboot naar Klamono, waarschijnlijk begin mei.

Ik had ook een bevalling van de echtgenote van Guru Rumbiak in Kambuaya. Daar zij geen enigszins bekwame huishoudelijke hulp had, was van te voren afgesproken dat zij bij ons zou logeren. Bij nader inzien was zij niet daartoe genegen. De reden was dat zij niet wilde dat anderen haar was deden'. Misschien is dit de taak van de eigen moeder van de barendende. Zo is het tenminste bij de Mey Brat.

Zij was erg schuw, toen zij en haar man bij ons logeerden toen hun huis nog niet klaar was. Als zij bij ons aan tafel at sloeg het hart haar heel letterlijk in de keel; ik telde 120 slagen per minuut! Ze was één jaar bij de familie van mijn collega, die met de opleiding tot Voorganger belast was, 'bijgewerkt'; ze was analfabeet maar zeer leergierig. De zuster onderwees haar in naaien en kleertjes maken voor de baby; van haar echtgenoot leerde zij lezen, schrijven en rekenen. Toch duurde het méér dan een jaar voor zij met ons vertrouwd was.

Mieneke werd te laat verwittigd dat de bevalling begonnen was. Zij liep dus 2 x 10 km voor niets. De volgende dag werd zij opnieuw gealarmeerd, want de jonge heer wilde niet drinken. Zij ging dus weer op pad, maar toen zij er aan kwam gedroeg de baby zich als een normale dorstlijder.

Tussendoor kregen wij óók nog een patrouille van 10 militairen die uit Sorong kwamen lopen; 2 ervan hadden medische verzorging nodig. Mieneke dacht bij één aan Typhus en alarmeerde de Militaire arts van Sorong. Hij en een arts uit Hollandia kwamen en namen de patiënt mee. De arts uit Hollandia maakte terloops de opmerking: "Wij begrijpen het niet goed; u gaat meestal zónder bewaking op tournee het binnenland in". Ik legde hem uit dat je géén gevaar loopt wanneer je hen met respect behandelt en geen partij kiest in hun onderlinge ruzies.

De patiënt bleek vlektyphus te hebben (Scrubtyphus), veroorzaakt door een soort teek. Voor de duur van het verblijf van de patrouille werd onze woning Militair Tehuis. Dat was wel gezellig; er werd nu eens niet gepraat over plaatselijke roddels, promotiekansen of salarisverhoging.

Onze voorraad tijdschriften vond gretige lezers en vele vragen werden gesteld over de bevolking en hun leefwijze.

Door de puisten en het bezoek was ik erg achter met mijn administratief werk. Ik had nu wel een klerk (peil ULO op zijn best), maar hij moest nog alles leren. Er was voor hem, na de VVS te Joka, géén verdere opleiding.

Er zouden voor verdere opleiding ten minste 3 HBS-sen voor Papua's moeten zijn, maar het ziet er naar uit dat men -ondanks alle beloften- dezelfde fouten maakt als vóór de oorlog in 'Onze Oost'. Men leidt alleen op voor de laagste functies en reserveert de middelbare voor Indonesiërs en Indo-Europeanen. Het zijn echter niet de besten en zo zitten wij met een 'topzwaar' ambtenaren korps, dat zich verschanst achter stapels formulieren en steeds nieuwe regels bedenkt om zoveel mogelijk werk te hebben.

De geruchten, dat men de bestuurspost verhuizen wil naar Teminabuan, houden aan. De kosten van de opvoer per Ca-talina bedragen f 20.000,-- per jaar, en dat is eigenlijk te weinig voor een adequate voorziening. Het alternatief is een goede weg aanleggen, maar dan door de Genie met voldoende materieel en transport, liefst een tractor met dieselmotor en 2 platte wagens met grote wielen, zoals ze in elk landbouwgebied van enige betekenis gebruikt worden tus-sen boerderij en schuur over slecht geëffende wegen. Het BB heeft liever een jeep, maar daarmee los je het probleem niet op. Men probeert het opnieuw met handkracht, 2 jaar later, maar in 1960 is het tracee nóg niet berijdbaar!

'Hollandia' beslist ook dat men geen electriciteit meer zal leveren, tenzij wij het zelf betalen. Dat treft dan óók alle ambtenaren, de politiekazerne en het Hospitaal!

In september zal nu eindelijk mijn collega komen. Ik zal hem eerst iets laten zien van het werk in het binnenland; hij heeft wel alle verslagen kunnen lezen maar eigen aanschouwen is altijd beter. Eén van de Bestuursleden schreef: "Als ik jullie verslagen lees dan dacht ik altijd: 'wat doen zij veel!' Anders gezegd: je gooit er dus met de pet naar". Enige maanden later vroeg een ander: 'Wat doen jullie eigenlijk de hele dag? Hoe is jullie werk ingedeeld?'

Ik heb toen een dagboek bij gehouden en óók de problemen en de literatuur vermeld, die wij bestudeerden op ethnologisch, theologisch en bestuurtechnisch gebied. Daar heb ik nooit een antwoord of commentaar op gekregen. Dit gold trouwens ook voor ingediende begrotingen en verslagen.

XXII 5

Begin juni was de achterstand weggewerkt. Mieneke had in toenemende mate last van neuralgieën, en wij gingen naar Seribau. Na de kerkdienst wilden wij vertrekken met hoog water naar Klamono. Maar er kwam een dringend verzoek om hulp uit Teminabuan: een bevalling liep niet glad en Guru Parera, Mieneke en ik vertrokken vliegensvlug, de kerkdienst aan een ander overlatend.

Alles liep goed af, maar wij kregen een verzoek van het HPB om de boot paraat te houden. Hij had uit Inanwatan bericht ontvangen van een landing van Indonesische strijdkrachten ten Oosten van Inanwatan. Bij bevestiging van dit bericht droeg hij mij op een Detachement van de Politie naar Inanwatan te vervoeren; hij zelf had geen mechanisch vervoermiddel ter beschikking en óók geen gids, die de vaargeulen en krekende kende.

Het bleek echter loos alarm te zijn, misschien veroorzaakt door een wensdroom van de onttroonde fanatieke Moslim-Radja's in Onin en 't voorliggende eiland Rumbati en hun vertegenwoordigers aan de tegenover liggende kust.

Wij konden dus nu vertrekken naar Klamono. Mieneke vertrok zo spoedig mogelijk te voet naar Sorong, en kreeg halverwege een lift.

Ik maakte eerst wat huisbezoeken. Men was bepaald koel, heel anders dan bij het vorige bezoek. Toen ik vroeg naar de oorzaak, kreeg ik te horen dat 'men' in Sorong wist te vertellen dat ik lid zou zijn geweest van de NSB! Ik heb mijn eigen verhaal verteld; het werkte!

De Tandarts maakte eerst een nieuwe röntgenfoto: zij had aan een groot aantal wortels een ontsteking en zij kwamen overeen alle tanden en kiezen te verwijderen.

Toen ik haar in het ziekenhuis opzocht was zij weer bij bewustzijn. Zij had bij zichzelf ervaren wat zij bij anderen had opgemerkt: de laatst aangeleerde taal is de taal waarin je je uitdrukt na een narcose. Met een mond vol met watten zei ze in het Indonesisch: 'er uit!'

Ik had nog een paar dagen en bezocht de werknemers uit Ayamaru, welke in en om Sorong werkten en de Indonesische predikant, die -zoals bijna alle collegae- ook wel eens uit moest praten. Hij had moeite met de 'echte Ambonnezen' (Ambon tulèn), omdat hij hertrouwd was met een wijze en vrolijke Menadonese vrouw. Het scheldwoord 'hondevreters' wordt voor Menadonezen gebruikt en hij hoorde het af en toe als 's avonds iemand voorbij kwam.

In juli werden er opnieuw toelatingsexamens gehouden: de resultaten waren een stuk beter en wij konden zowel de VVS-sen in Sorong, als ook in Fak-Fak leerlingen zenden. Daar ontvingen de schoolhoofden hen graag vanwege het goede peil, waarop zij afgeleverd werden.

De ressortsvergadering begon met een rel: de Farizeeën maakten bezwaar dat Mieneke, Guru Parera en ik de Kerkdienst hadden verzuimd, toen de Guru voor zijn vrouw om hulp vroeg, toen zij in nood waren bij de bevalling. Ook deze keer waren het de collaborateurs, die nu een kans zagen Parera een loer te draaien en Mieneke en mij eveneens. Het liep echter voor hen verkeerd af. Op Mieneke's verjaardag organiseerden de Guru's een magnifiek feestmaal.... op eigen kosten! Zelden werd haar verjaardag zó luisterrijk gevierd!

Na afloop voeren wij opnieuw naar Sorong, waar de tandarts haar liet 'happen'. Ik kon intussen de geslaagden persoonlijk in Sorong afleveren. Ook kon ik wat broeken kopen, want volgens Mieneke groeide ik tegen de verdrukking in..... wat mijn omvang betreft.

Toen wij terug waren in Mefkhajim werd al spoedig duidelijk dat Mieneke moeilijkheden met voeding kreeg. Leven op een dieet van lammetjespap of iets dergelijks deed haar sterk vermageren. De vleesmolen bracht uitkomst. Zij kreeg normaal eten dat fijn gemalen werd.

Bij haar thuiskomst bleek dat het aantal ziekenhuisopnames sterk terug gelopen was. De verplegers kunnen de arts niet vervangen.

Tijdens onze afwezigheid is de Resident op inspectie geweest. Op gezag van andere Bestuursambtenaren verklaarde hij dat er in Ayamaroe géén vliegveld aangelegd kon worden. Kennelijk is de Genie er niet in gemoeid geweest.

Enkele jaren later lukt het de Radja van Kambuaya met zijn dorpsgenoten een 'Airstrip' aan te leggen met mankracht.

Zij kregen het klaar met pikhouwelen en schoppen!

De bestuurspost zal definitief in afzienbare tijd naar Teminabuan verplaatst worden.

Voor ons is dat niet gunstig. Mefkhajim ligt ruim 400 m boven de zeespiegel en er is minder vliegend ongedierte.

Maar als schoolbeheerder moet ik in de buurt van de Bestuurspost wonen vanwege de salarissen en de bouwsubsidie.

XXII 6

Eind augustus komt de zuster terug van verlof, en op 2 september krijgt Mieneke een schrijven dat zij niet meer nodig is. Zij wordt predikaatloos als overbodig ontslagen. Niet eens de wettelijke opzegtermijn wordt in acht genomen. Het ontslag gaat in op 1 oktober.

Daar ze nog recht heeft op 3 weken vakantie, neemt ze die ook op. Daar ik bij haar in haar dienstwoning leef en niet eens een eigen kantoor heb, moeten wij met de meeste spoed onze meubels etc. verpakken en trachten die ergens onder te brengen.

Door de éénzijdige annulering van haar kontrakt in juli 1950 heeft zij geen verhaal op méér. Wij moeten de dienstwoning ontruimen en elders onderdak zoeken -tijdelijk- tot de Zending mij een dienstwoning laat bouwen. Het is ook financieel een grote strop; 2/3 van ons inkomen valt weg en ik weet niet wat de zending hier tegenover zal stellen. Ik werkte hier tegen 'verlofsalaris' omdat Mieneke verdiende. Een redelijk verband is daar niet in te zien, maar wij hebben ons erbij neer moeten leggen.

De vrouwen in Mefkhajim en omgeving hebben gehuild, toen zij hoorden dat Mieneke ontslagen was; Europeanen vragen zich af waarom het een 'predikaatloos' ontslag was voor een arts, die in 3 jaar tijd meer dan 100.000 consulten kon boeken met een nagenoeg uitroeien van de Framboesia als eindresultaat. N.B. 'predikaatloos' wordt diegene die ernstig in plichtsbetrachting te kort geschoten is of malversaties heeft gepleegd.

Het enige postieve in dit ongeluk is dat wij nu voortaan steeds samen op tournee kunnen gaan zonder te moeten wachten op vrouwen van ambtenaren die bevallen moeten.

Ook zal ik meer tijd hebben voor de bouw van een Meisjes-school -met internaat- en dat is een klus welke mijn jongere collega niet aan kan. Alleen al de tegenwerking van de zijde van de Moluks-Prot. Kerk en het Ressorst Sorong is groot, omdat hun Meisjesscholen te weinig leerlingen hebben. Later blijkt dat wij, als dichtst bevolkt gebied in de Vogelkop met bovendien het best functionerend onderwijs, gemakkelijk hun tekorten kunnen aanvullen.

Met de SIMAVI hebben wij contact opgenomen om voor Mieneke medicijnen te schenken. Daar werd positief op gereageerd. Ook hopen wij dat uit de winst van de Coöperatieve winkel een deel van de winst kan worden gebruikt, voor de aanschaf van Medicijnen. Daartoe hebben de leden ook besloten en dit besluit statutair vastgelegd.

Als naam werd gekozen Tehit-Ogit-Berat, kortweg TOB. Het zijn de namen van de 3 stammen welke de Bergdistricten en Teminabuan bevolken. TOB is in het Hebreeuws het equivalent van 'goed'. Door het BB werd het gezien misbruikt als 'tot ons belang'!

Begin september kwam er óók een nieuwe Controleur als H.P.B. Hij heeft een ondankbare en moeilijke taak. Hij moet de verhuizing van de Bestuurspost regelen, waar de bevolking niet blij mee zal zijn. Van zijn vóorgangers krijgt hij ieders 'Memorie van Overgave' welke vol fouten en vooroordelen zitten en die hij niet onverbloemd mag rectificeren; dat verbiedt de solidariteit. Hij is de 3e in 3 jaar tijd. Dat draagt niet bij tot deskundigheid in zó een complexe samenleving van slecht opgeleide ambtenaren bestaande uit Indo-Europeanen, Indonesiërs en Ambonnezen, die met elkaar ook voortdurend overhoop liggen en dorpschouwen, aangesteld door zijn voorgangers.

80 % van de door de Overheid benoemde Dorpschouwen heeft echter macht noch gezag, omdat zij in hun woonplaats geen grondrecht hebben; zij zijn slechts bijwoners. Daarbij komt nog dat de Authochtonen in deze onderafdeling tot verschillende stammen behoren en verschillende talen spreken, dan wel in zo'n taalgroep ook verschillende dialecten.

Wij hebben het extra druk; de inboedel moet verpakt worden in draaglasten en de tekeningen voor de bouw van een woonhuis gemaakt. Daar moet de zending nog over beslissen. Wat de Coöperatie betreft hebben wij de goedkeuring van het H.P.B., óók over de besteding van de eventuele winst. Juridisch moet die gebruikt worden voor de versterking van de Coöperatie, alvorens er winst uitgekeerd kan worden aan de leden.

XXII 7

Begin oktober varen wij opnieuw naar Klamono om in Sorong mijn collega en zijn vrouw en zoontje te ontvangen. Hij komt met de 'Banka' en daar die vertraging heeft nemen wij een beetje vakantie. De ontmoeting met mijn collega viel niet mee; het bleek dat hij en zijn vrouw alles beter wisten dan wij. Zij regelden hun eigen vervoer naar Inanwatan; wij keerden terug naar Seribau, en -na de administratie te hebben bijgewerkt- voeren wij met de motorboot naar Tarof en vervolgens naar het zoetwatermoeras. Wij hadden slecht weer om te varen en moesten meer dan eens wegens een opkomende storm 'ergens' in een kreek onze toevlucht zoeken.

Wij werden overal zeer goed ontvangen. Guru Aipassa is als teamleider onbetaalbaar. En Mieneke, die hier voor de eerste keer was, ontpopte zich als Cabaretartiste. Haar demonstratie van 't nieuwe gebit was een prachtige propagandastunt voor de Westerse Geneeskunde. In dit gebied heerst namelijk kalkgebrek omdat het zacht water is. Daardoor krijgen de mensen al spoedig slechte tanden; velen hebben op hun 30e al geen tanden of kiezen meer.

In deze maand moesten wij ook nog een aantal dagen het Hoofd van de VVS vervangen, daar deze naar de tandarts moest. Wij moesten Nederlands en godsdienstles geven en het internaat leiden. Inspectie van het Internaat en de schoolgebouwen noopte ons alles eens grondig schoon te laten maken. Na het vertrek van de echtgenote van het Hoofd werd er kennelijk op de zindelijkheid niet meer voldoende gelet.

Ook had ik nog de zorg voor een jongeman, die na de MULO naar de kweekschool mocht gaan. Noch de school, noch het internaat waren echter klaar, dus werden de adspirant leerlingen verdeeld over de vervolgscholen. Hij bleek nog moeite te hebben met Engels, Nederlands en Aardrijkskunde, dus gaf ik hem bijles.

Nederlands was een verplicht vak, want het was zo goed als 'toegang' tot de 'Wereldliteratuur' werd door sommigen gezegd! Een dommer argument konden de ambtenaren niet bedenken. Met deze jongeman -die later onder Sukarno Bestuursambtenaar werd- en later met zijn in Jakarta studerende dochter, hebben wij nog in de jaren '80 veel contact gehad.

Op een middag kwam een militaire Patrouille onder leiding van een officier. Wij lieten de jongens -4-stemmig- voor hen zingen; 't was een groot succes, want zij zingen op hoog niveau.

De volgende zondag had ik een Doopdienst in Skendi. Het was niet zo'n grote groep, maar zij hadden zich langdurig en goed voorbereid. Het feest werd opgeluisterd met vrijwilligers uit het jongenskoor. Voor ons is het troostrijk dat ondanks alle moeilijkheden het ons toevertrouwd werk goed gaat, zowel het kerkelijke werk als ook de culturele en medische taak. Onze gast -de patrouillecommandant- was ook onder de indruk en had nog voor een hele dag vragen.

Uit een brief d.d. 9-12. 20 December gaan wij weer op tournee, éérst met de boot naar Waromgai..... Wij vieren Kerstmis in Kambuaya. Tussen Guru Rumbiak en ons ontwikkelt zich de hiërarchische dienstverhouding tot een echte vriendschap. Hij brengt ook de moed op om mij te wijzen op fouten! Daarmee wordt ook de verhouding met zijn vrouw - Lydia- veel beter: zij is niet meer bang voor 'nonya' dokter maar zegt 'mama'.

Daarna moeten wij naar Eles. Wij hebben nu een 3-tal 'Herberts en een Mieneke' als petekinderen en wij wachten af wat de volgende wordt. Wij gaan dan via Sederofoyo en Waloin terug naar Seribau, waar we laat in januari weer administratief bezig zullen zijn.

Het is weer de tijd van de vruchtbaarheidsfeesten en ik hoop er iets van te zien. Wij hebben nog steeds niet meer dan een vage voorstelling van de godsdienst in dit gebied. Alleen een Zweedse Ethnoloog -J.E. Elmberg- die nu in Mefkhajim werkt heeft er heel misschien iets over gehoord. Dat geloof ik echter niet meteen voor ik het zelf ook heb gehoord -van àndere oude mannen. Ik weet uit ervaring dat men vliegenvlug onder elkaar in hun eigen taal overlegt, hoevéél en wàt men wil loslaten.

Eén van de moeilijkheden is namelijk dat -vermoedelijk wegens de hoge kosten- het aantal geïnitieerde mannen niet groot is. Een paar jaar later werd mij dit bevestigd in een 'Doopgesprek' door een Natemakh.

De 'ingewijden' vormen geheime genootschappen met een zwijgplicht zoals in de MAFFIA. In de laatste 20 maanden vóór wij recht hebben op verlof, hoop ik een afgerond beeld te hebben van adat en religie in deze streek. Dan heb ik een volgend contract een basis voor verder onderzoek. Je kunt niet efficiënt verkondigen, wanneer je niet thuis bent in hún eigen geloofsvoorstellingen. Dat heb ik in Negeri Besar geleerd uit het effect, dat mijn preek over de Heilszekerheid van de Christen had. N.B. pg. 174

Of ik aan een 2e periode toekom valt nog niet te overzien. Wij leven hier nog onder een Koloniaal bewind. Dat zei de heer de Kadt, lid van de Parlementaire Commissie-die Irian inspecteerde. Een rem op de politieke ontwikkeling vormen de vele Indo's, constateerde hij. Ik heb de Resident voorgesteld om adviesraden in te stellen, zoals die in Papua-Nieuw Guinea functioneren en in Nigeria succes boeken. Het is echter praten voor dovemansoren.

Eén ding is zeker: allerlei mensen ageren tegen mij. Bij geruchte ben ik al 'bevorderd tot Majoor van de SS!' Als dat waar zou zijn had ik nog een beste hoeveelheid D-Mark tegoed, die ik goed zou kunnen gebruiken. Ook wordt rondverteld, dat Mieneke haar werk niet goed gedaan heeft. Nóch het één, noch het àndere is waar; daar zijn genoeg getuigen voor te vinden. Maar zowel de Pastoor als één van de geflippte bestuursambtenaren en de onbekwame en wegens sexuelle vergrijpen en ontslagen Ambonnezen, schuwen geen middel om ons te belasteren. Een écht onderzoek vindt echter niet plaats, want de bewijslast rust op de aanklager.

Hoe slecht het Bestuur van de Zending de situatie begrijpt, blijkt uit een brief van één der bestuursleden die Mieneke wil vertroosten. Hij schrijft; 'U zult nu méér tijd hebben om uw man te helpen'.

Dat hadden wij nog niet ontdekt! Het was de nijd van de missie en de ambtenaren dat wij ons financieel 'ruim' konden bewegen. Wij hebben de tekorten op de begroting gedekt. Het kon ons niet schelen om alle kantoorkosten voor de Zending zelf te dragen en ook een deel van de evangelisten betaalden wij. Wij beschouwen dat als een morele verplichting, verbonden aan het 'Rentmeesterschap'. (Ev.v.Lukas, hoofdstuk 16)

Als ik het goed zie, dan zal men mij niet opnieuw uitzenden, tenzij mijn collega er achter komt dat de klachten ongegrond zijn. Dit werd mij duidelijk; het is zijn belangrijkste opdracht. Hij wilde dan ook niet door mij rondgeleid worden. Dat is een stommitieit, want dat zal de goedwillenden alleen maar argwanend maken en het verstoot tegen de gangbare regels.

Zij nemen ook geen goede raad van anderen (Zwitsers en Nederlanders) aan. Ik verwacht dan ook dat zij binnen enige maanden goed in de moeilijkheden zitten door hun eigenwijsheid en het vertrouwen op mijn voorganger en de door hem aanbevolen adviseurs. Hij wil mij eind januari in Seribau bezoeken en neemt dan de motorboot mee naar Inanwatan.

XXII 9

Wij besluiten er nog gebruik van te maken voor het laatste tournee. Na alles zo goed mogelijk geregeld te hebben vertrekken wij op **19 december** uit Seribau.

In Konda laden wij de Guru's Patty en Izaak in. Ze zijn al zeker dat zij onder mijn collega gehoor zullen vinden voor hun klachten. Van een varende Chinese handelaar hebben zij heel wat zaken ingekocht. De boot is zeer vol.

Varen bij ruw weer met een overvolle boot is bepaald geen genoegen! Vroeg in de ochtend zijn wij in Bagaraga; 2 bochten verderop worden wij aan land gezet. Nog vóór onze bagage uitgeladen is, zijn de dragers uit Kami er al. De afstand is moeilijk te schatten; wij hebben er 4 uur voor nodig, dus zal die wel ± 10 km zijn.

De toestand in Kami is niet veel veranderd; 20 volwassenen zijn klaar voor de doop. In onderling overleg wordt besloten tijdens Pasen 1954 te dopen en aansluitend het Avondmaal te vieren, zoals dat in de kerk de eerste eeuwen gebruikelijk was. In de tussentijd wordt er nog intensief Catechisatie gegeven. De oude Guru Woma is het hier mee eens; alleen doop op belijdenis; de toestand in de oude Gemeenten in Inanwatan en aan de Metamani, heeft hem aan het denken gezet.

Tegen donker wordt een vrouw binnengebracht met een gebroken arm, gevolg van onenigheid met haar man. Het kost Mieneke een uur werk om alles schoon te maken. Men had snijwonden aangebracht om het 'slechte bloed' te verwijderen.

Met veel moeite worden er dragers gevonden om haar naar het ziekenhuis te brengen. Op de polikliniek verder geen bijzonderheden.

21-12. Wij wilden vroeg vertrekken naar Arus, maar dat lukte niet. Er was geharrewar met de dragers, die niet met de vrouw naar Ayamaru wilden lopen.

Ook de vrouw van de Guru werd lastig; zij had ruzie met haar naaimachine, waarmee zij Gala-kleding voor het Doopfeest moest vervaardigen. Zo duurde het tot 10 uur vóór wij konden vertrekken. Wij hadden 4 uur nodig voor dit traject dat veel zwaarder was dan het voorgaande; wij moesten over een aantal koraalriffen klauteren. Tussen 2 riffen in werden wij genoodzaakt door een moeras te lopen, waarmee wij de bloedzuigers van voeding voorzagen. Halverwege stuitten wij op een complex tuinen. Men brengt de zieken bij Mieneke en die houdt polikliniek. Als wij verder gaan zijn wij moe en vies, te vies om aan te raken. Een half uur voordat wij ons doel bereiken krijgen wij een regenbui, die ons bijna schoonspoelt en in elk geval verfrist.

Het heeft er alle schijn van dat het hier goed gaat. De Evangelist, een -ex-politieman- heeft gezag en de kampung ziet er goed uit. Dat geldt ook voor de school. Eén van zijn leerlingen maakt een gerede kans te slagen voor het toelatingsexamen van de JVVVS; een mooi resultaat voor een onopgeleide onderwijzer. Veel mensen zijn er niet in het dorp; men verzamelt levensmiddelen voor het feest; met Kerstmis moet je geen honger hebben. Ik kon dus slechts met enkele belijdeniscatechisanten spreken.

22-12. Vandaag slagen wij er in om werkelijk vroeg te vertrekken; tegen 13.00 uur zijn wij al in Kambuaya. Toch hebben wij ook nu weer polikliniek gehouden, nú in Kambuskato. De vorige evangelist die hier werkte heeft vrijwel geen sporen nagelaten, al leerde ik later dat je dit nooit kunt zeggen. Maar Kambuskato telt een aantal fanatieke Woflé's en de twee Evangelisten welke mijn voorganger en ik hier heen gestuurd hebben -op verzoek van de dorpsvoedschoten hun inboedel, en bijna hun leven er bij in. Wij zullen voorlopig nog moeten wachten voor wij het weer proberen. N.B. de derde die het probeerde had veel succes; onder Indonesisch bewind maakte hij ook carrière als ambtenaar BB.

Wel moet er één komen in Khowai; daar ga ik in april heen of eventueel in maart, als andere werkzaamheden het toelaten. Het ligt een uur of 3 lopen op weg van Arus naar Wehali; een zwager van de evangelist van Arus wil het daar proberen.

In Kambuaya blijkt het goed te gaan. Er is een nieuwe kerk gebouwd, groot genoeg om de hele gemeenschap een plaats te bieden. Er vestigen zich steeds meer mensen in dit dorp, er zijn er nu al meer dan 600. Daarmee is dit dorp verreweg het grootste in de hele regio. Er moet eigenlijk een tweede onderwijzer komen.

Er is ook een nieuwe regeling gekomen; voor de eerste 40 leerlingen 1, en voorts voor elke 30 een hulponderwijzer. Met deze regeling hebben wij een tekort van 31 leerkrachten, alleen al voor de gesubsidieerde scholen; de in afzienbare tijd te pensioneren oude onderwijzers niet inbegrepen.

23-12. De Schoolinspectie wordt overgeslagen. Ik laat de Guru van Jitmau oproepen; hij leeft samen met een Papuase vrouw, bij wie hij een kind heeft, die hij echter niet wil trouwen.

Hij beweert haar wel te willen trouwen maar zegt dat zij niet wil. 't Is weer zo'n nare geschiedenis; de feiten kloppen niet met de verklaringen. Het komt er op neer dat hij er geen been in ziet om er een vrouw en een kind op na te houden.

De werkelijke reden zal zijn dat hij zijn gezicht verliest voor de oudere Ambonnezen, die hun dochters echt wel willen uithuwelijken aan iemand die een 'Ambon Tulen' is, een vaste aanstelling heeft en een goed salaris.

24-12. Kerkdienst gehouden in Kambuaya, daarna nog lang en laat nagepraat met het echtpaar Rumbiak. Onderwerpen zijn; kernpunten van de verkondiging en problemen van de evangelisatie en de opbouw van een gemeente.

25-12. Deze gesprekken worden voortgezet totdat ik 's middags naar Mefkhajim moet lopen, voor het grote Kerstfeest voor de kinderen. Wij -Mieneke en ik- worden echter ziek en overnachten in Mefkhajim. Wij praten met de Guru en gaan 's avonds 26-12. naar de dienst voor de Europeanen.

27-12. Wij zijn van plan naar Jitmau te lopen; dat lukt niet want wij staan nog te slap op de benen en blijven overnachten in Kambuaya.

28-12. Wij vertrekken vroeg voor de afgesproken doopdienst. Guru Rumbiak zal mij daarbij assisteren omdat er in Jitmau nog geen geïnstuteerde kerkeraad is. Ook hier wordt op belijdenis gedoopt. De oudere Ambonnesse Guru's zijn ook voor het feest uitgenodigd; zij laten verstek gaan! Daarmee laten zij hun ongenoegen merken tegenover de bekwaame Guru van Jitmau, enerzijds wegens zijn ongeregelde verhouding met zijn Papuase vriendin; anderzijds tegenover de door mij voorgestane dooppraktijk. Een 3e motief kan zijn dat hún kerkelijke werk -éérder begonnen- nog niet aan doopen toe is. Wat de dooppraktijk betreft; de in Nieuw-Guinea door de Hervormden gebruikelijke dooppraktijk vind ik waardevol, óók van uit Calvijns 'Institutie'. De 'dooptucht' ontbreekt totaal. Buitenechtelijke kinderen en kinderen van ouders, welke geen belijdenis hebben gedaan worden gedoopt. Dan kan de Zending met grote aantallen pronken voor het bestuur van de zendende organisatie.

De verdediging van deze praktijk in de dissertatie van collega Enklaar stelt na een Bijbels gefundeerde kritiek op deze praktijk voor om er toch maar mee door te gaan om de gemeenten niet te verontrusten. Hèt argument is dan: 'Wij hebben het altijd zo gedaan!'

Dat kan dan ook alleen slaan op de zendingsgewoonte bij de Zending der Ned.Herv.Kerk en de Indische variant daarvan. De Gereformeerde Kerken zijn het hier ook niet mee eens en in de Kerk van de éérste eeuwen werd geen Kinderdoop gepractiseerd. Er is ook geen 'Follow up' mogelijk wegens het gebrek aan geschoolde geestelijken.

In deze discussie kreeg ik de steun van mijn gereformeerde Collegae. Ik kon mij óók beroepen op een studie van Karl Barth, in 1947 verschenen, getiteld: 'Die Kirchliche Lehre von der Taufe'.

Na de doopbediening in Jitmau zijn wij 'bek af!' In Jitmau is geen mogelijkheid om te overnachten want het huis van de Guru en zijn vriendin heeft veel weg van een ruïne. Hij krijgt geen hulp om deze woning op te knappen.

Op deze wijze maakt de bevolking haar misnoegen kenbaar over de ongeregelde verhouding waarin hij leeft. 25-12. Wij zijn nog lang niet fit, maar vertrekken toch naar Susemukh. Wij hebben 6 uur nodig om dat dorp te bereiken. Het voetpad is niet al te best en ook de oversteek over de Kais is niet gemakkelijk. De hangbrug -van rotan-slingert hevig; ze is in slechte staat en wij kunnen er met onze tros slechts één voor één overheen. Degene die er af valt is reddeloos verloren! Het water heeft -vooral na regen- een hoge doorstroomsnelheid; wie van de brug valt, wordt tegen de rotsen vermorzeld, net als de Amerikaanse Zendeling die de rivieroever nog net kon bereiken.

In Susemukh is de toestand niet verbeterd. De Guru is onbekwaam voor zijn werk maar heeft zich kunnen handhaven. Het enige dat werkelijk waarde heeft, is het landbouwonderwijs dat hij zijn leerlingen geeft. Zij leren goede tuinen aanleggen, beter dan die van hun ouders. Dat zijn school desondanks leerlingen heeft die slagen voor het toelatings-examen van de JVVS is vermoedelijk te danken aan een gemiddeld hoger I.Q. In deze streek, Aifat genoemd, is dan ook géén endogamie en hun huwelijksrelaties bestrijken een groot areaal. Uit dit dorp is dan ook een onevenredig groot aantal prima predikanten en ambtenaren voor BB, Land- en Bosbouw, etc. afkomstig die na hun verdere studie overal aan het werk zijn.

30 - 31-12. Ik ben geveld door Malaria. Hoewel ik nu tijd voor zou zijn, vermijdt de Guru elk serieus gesprek. Ik heb het sterke vermoeden dat hij bang is om met ons te praten. Ná de Oudejaarsavonddienst is hij verdwenen. Hij mompelt -volgens de jongens, welke hij in huis heeft- in de Oudejaarsnacht bezweringsformules op elke toegangsweg naar het dorp om de bevolking voor onheil te behoeden, roept de goede machten aan om de kwade uit te bannen.

Al eens eerder had ik hem uitgelegd dat jaarwisseling niets te maken heeft met het Christelijk geloof en dat het een Romeins, puur heidens feest is ter ere van hun afgod Janus, maar dat gelooft deze Ambonnesese guru niet. Alle Ned. Hervormde predikanten, de Ambtenaren en de priesters hechten er véél waarde aan en wensen elkaar 'een goed uiteinde'. Jaren later kreeg ik er ook in sommige Doopsgezinde Gemeenten moeilijkheden over; ik liet niet altijd Rhijnvis Feith's 'Uren, dagen, maanden, jaren....' zingen, maar voor menigeen schijnt dit onmisbaar te zijn bij de jaarwisseling.

De gedwongen rust in Susemukh levert toch nog iets op voor mijn adatonderzoek. De jonge mannen hebben als feesttooi een voorhoofdsband. Zij maken die zelf als zij over kralen kunnen beschikken. Op hun naakte dij rollen zij plantenvezels tot een soort garen. Toen wij hen een handje vol kralen gaven waren zij wild enthousiast en vertelden onder dit 'handwerkje van garen maken en kralen rijgen'. Eén van hen vertelde ons de oorsprongsmythe van hun Clan. Bij stukjes en brokjes komt het er uit. Wun Meya Athanay zou deze mythe eigenlijk aan een ongeënitieerde niet mogen vertellen, maar hij ziet in mij een bijzonder mens, welke zonder straf een 'taboe' kan negeren en bovendien toch al meer weet dan andere blanken.

"In den beginne" vertelt hij, "was er een muis met een lange snuit; ze heette Karau. Deze Karau schiep hemel en aarde". Waar de muis het materiaal vandaan haalde, zegt Wun Meya niet te weten. Anderen vertellen echter dat er een grote modderpoel geweest is, waaruit Karau een aardhoop maakte, zodat het water wegliep. (Dit zou er op kunnen wijzen dat ook déze clan vanuit het schiereiland Onin afkomstig is, en dat de moerassige kuststrook hen niet beviel). "Daarna baarde Karau een menselijke tweeling; de man Savoka en de vrouw Asagaf.

Toen die twee volwassen werden, trouwden zij en kregen een dochter, genaamd Sitimase en een zoon die zij Ankaro noemden. Ook deze twee trouwden met elkaar en kregen héél véél kinderen. En van déze kinderen stamt de clan Athanay af".

Voor exogame clans is dit een zonderlinge oorsprongsmythe. Er zijn echter bij die immigratiegolf méér clans de Maccluegolf overgestoken, àllen vrij licht van huidskleur. Daar haalt men bij voorkeur een huwelijkspartner.

Die muis leeft echter nog in een grot ten zuiden van het dorp. De ingang van de 'grot' is niet groter dan een gewoon muizenholletje, en zo kan het gebeuren dat spelende kinderen per ongeluk die ingang dicht trappen. Wanneer dat gebeurt, dan neemt Karau wraak. Zij volgt de kinderen en "vreet het zielelichaam van hun huisgenoten aan. Het lichaamsdeel dat overeenkomt met het aangevreten deel van het zielelichaam, wordt dan ziek. Ook de voorraden van het huis en de tuinen van de familie moeten het ontgelden als Karau wraak neemt. Bij een dergelijke nood wordt de Natemakh te hulp geroepen, want hij als inwijder van de jonge mannen, wéét waar de ingang van de grot is. Die wordt dan schoon gemaakt om de toorn van Karau te sussen. Wanneer dit te laat gebeurt, sterft een zieke ten gevolge van de beschadiging van zijn zielelichaam".

Van het JAARVERSLAG over 1953 volgt nu een uittreksel. Het is tegelijkertijd een afronding van het werk dat de periode tussen mijn voorganger en de overname van mijn Collega bestrijkt.

ALGEMEEN. Ondanks de onvolledige bezetting van het werkterrein, is de toestand in de loop van 1953 zeer verbeterd. Het Onderwijzerscorps werd uitgebreid met enkele gediplomeerde onderwijzers, welke tevens een cursus tot Gemeentevorganger hadden gevolgd.

Een eerste zending leermiddelen ten behoeve van de ongesubsidieerde scholen kwam eind oktober aan.

De nieuwe zendingspredikant kon ingehaald worden in Inanwatan. Hem werd door de D(oopsgezinde)Z(endings)R(aad) de kust als werkterrein toegewezen.

In het gebied ten Oosten van Inanwatan, door de bewoners 'Mare Tinania' genoemd, maakte de Evangelisatie goede voortgang. Dat was eveneens het geval in Sasenek, Kambuaya, Sea en Jitmau, 4 -adatrechtelijk- belangrijke dorpen.

N.B. Bij het uitzetten van nieuwe posten werd gelet op de wensen van de bevolking en hun ligging t.o.v. de pogingen van de Missie om dit gebied te infiltreren. De apostol Paulus zocht óók de belangrijke socio-economische centra op.

Naast mijn kantoorwerk was ik nog 28 weken onderweg. De belangrijkste tournee's waren de verkenningen ten Noorden en Oosten van de -centraal gelegen- meervlakte van Ayamaru. Deze verkenningen leverden belangrijke inzichten op in de geloofswereld van de bevolking. Al deze, en later verzamelde gegevens werden doorgegeven aan Dr.F.C.Kamma. Voor Drs.J.E.Elmsberg was het niet mogelijk om gegevens rechtstreeks te verkrijgen over de gebruiken voor de vrouwen en de initiatie van de huwbare meisjes. Voor mannen is dit taboe. Op zijn verzoek stelde Mieneke hem, de door haar verzamelde gegevens ter beschikking.

Een aantal verworven of geschonken voorwerpen werden geschonken aan het Tropeninstituut en het Rijksmuseum voor Volkenkunde in Leiden.

Veel zorgen bereidde mij de financiële situatie, o.a. door de kosten van onderhoud en een motorist voor de 'Kabar Kesukaan'. De vergoeding voor de aanvoer van materiaal voor de opbouw van Teminabuan en de verhuiskosten van Guru's en Evangelisten levert verlies op.

Moeilijk was de situatie in Inanwatan door de overheersing van de oude, en meest onbekwame Guru's welke door mijn voorganger het recht gekregen hadden om de Sacramenten te bedienen.

Juist vooral deze groep had niet meer dan 6 jaar lagere school en klampte zich vast aan de oude Ambonense Adat. Naast een krampachtig fundamentalisme ontstond zo een synkretische geloofspraktijk. Een belangrijke rol in de moeilijkheden speelde ook het conflict tussen collaborateurs en gezagsgetrouwe Guru's, een funeste rol, waarbij men door laster campagnes critici en politieke tegenstanders trachtte uit te schakelen. Tegen enkelen uit die groep loopt nog een onderzoek door de Schoolopziener en de Inspecteur van Politie wegens onbekwaamheid en/of onzedelijke handelingen, soms met incest en meestal met minderjarigen.

Het hen aangedane onrecht zal zo spoedig mogelijk gecompenseerd moeten worden.

Dat zal moeilijk zijn zo lang de D.Z.R. en mijn collega aan die lastercampagne -welke ook Mieneke en mij betreft- geloof hechten.

Het werk in het gebied tussen Inanwatan en de bovenloop van de Metamani énerzijds, en de Kamundan anderzijds is veelbelovend. Er is goede hoop, dat de Heidenen (Animistisch) en de aanhangers van de Islam -mits goed begeleid- zich in meerderheid bij de Christenen zullen aansluiten. Voorwaarde is dan wel dat de fouten -vroeger gemaakt- vermeden worden en/of hersteld. Het zij mij vergund in dit geval uw aandacht te vragen voor de uitgave 'Nederlandse Mystiek' II Vorster. Boekencentrum, 's-Gravenhage en het 1e en laatste Hoofdstuk van Dr.A.C.Kruyt's boek: 'Van Heiden tot Christen', uitgegeven door het Zendingsbureau te Oegstgeest. De lectuur daarvan maakte mij attent op de gemaakte fouten.

In Konda 'en onderhorigheden' is de schade minder groot. De 'losheid van zeden' zoals die zich manifesteert in Inanwatan en de Metamani, is hier niet geconstateerd en syncretisme is niet overheersend. In de oude gemeenten aan de Kaibus is de toestand iets verbeterd. De hoofdmoeilijkheid is de overheersende Adat, het 'KAIN TIMUR' stelsel, waardoor veel huwelijken berusten op zakelijke relaties en niet op genegenheid. Het onderzoek naar dat stelsel is nog lang niet afgerond. Wij hebben te maken met successive polygynie als overheersende vorm. Simultane polyginie kan alleen een rijke man zich veroorloven, net als in Europa in de Middeleeuwen en de Renaissance, met dien verstande dat het hier om wettige huwelijken gaat.

Bij de verkiezing van ouderlingen en diakenen heb ik er rekening mee gehouden.

Van de lectuur welke ons in deze op weg hielp noem ik bovenal prof.Fischer's boek: 'Huwelijk en huwelijksmoraal bij vreemde volken' en 'Inleiding tot de Volkenkunde van Nederlandsch Oost-Indië'. Voorts van Eusebius: kerkgeschiedenis en de 2 boeken over de Griekse en Latijnse Kerkvaders van Dr.Heinrich von Campenhausen.

Wanneer in 1953 mijn Collega ook in functie zal zijn, kunnen wij misschien iets bereiken in zake van het corrigeren van de onjuiste concepties van de medewerkers.

Ik hoop de tijd te vinden voor een maandelijks rondzendbrief, inhoudende 'Bijbelse Begrippen en preekschetsen'.

De doop en belijdenis in Sgendi met aansluitend 's middags de viering van het Avondmaal vormde onderwerp van gesprek met de Guru's B.de Fretes, K.B.Gaspersz, Th.Parera, welke in voorkomende gevallen de kinderen doopten wanneer de ouders dat wensten resulteerden in een aanvaarding van de door mij gebruikte dooppraktijk.

Later werd dit ook in Ayamaru aanvaard door Guru J.Woma, L.Ayal, R.Rumbiak, Z.Tippawael en S.P.W.Tanamal. Daarbij stond niet de gebruikelijke liturgie centraal, maar de heiliging van leven van alledag.

Vanzelfsprekend waren er ook in de bergen fanatieke tegenstanders. Zo doopte Guru Patty in Mefkhajim, Tehak Besar, waar zijn zwager Guru Izaäk werkt, in Erokwero en Komara zónder voorkennis en toestemming mijnerzijds.

Die kon ik ook niet geven want Guru Patti heeft geen regionale functie en uit Mefhajim is hij overgeplaatst vanwege - zijn nog niet juridisch bewezen- incest met de dochters van zijn zwager; school en kerk liepen leeg, en ik moest maatregelen nemen. Maar ook in Aitinyo -zijn nieuwe standplaats- geeft hij al weer aanstoot!

Men zegt dat hij vrouwen en meisjes kan hypnotiseren, zodat zij voor hem een willoos werktuig zijn. Ik heb hem gewaar-schuwde dat ik hem -zodra er een wettig bewijs is- zal ontslaan, en hem aangeraden zelf ontslag te nemen en met zijn zwager elders te solliciteren.

Hij heeft toen dreigbrieven rondgestuurd aan zijn slachtoffers, zijn opvolger en een aantal anderen welke van zijn misdragingen op de hoogte zijn.

In het District Aifat is alles nog in beweging. Guru Tanamal werkt samen met de Hulpbestuursassistent. Fuog is de Districtshoofdplaats en door hun beider tact is er een goede verhouding met de bevolking en met elkaar. Niet lang daarna heeft de HBA ook de Pastoor uitgenodigd. Die kreeg echter bij de Hoofden geen voet aan de grond. Het is dus afwachten in Fuog, maar in het hele district hebben wij contacten en een aantal scholen onder leiding van goede Evangelisten. De door de pastoor gezonden Guru, werd door het belangrijkste Adathoofd te verstaan gegeven dat hij moest terug gaan naar de plaats waar hij thuis hoorde. Alle cadeaux welke hij -de pastoor- uitgedeeld had naar de gewoonte van de Missie, hebben niets uitgewerkt.

Tournees: In totaal ben ik 28 weken in dit jaar op weg geweest. In januari/februari werden de Oude gemeenten en evangelisaties bezocht. Het volgende tournee -februari/maart- rondreis door de districten Aifat en Aitinyo en Kambuaya.

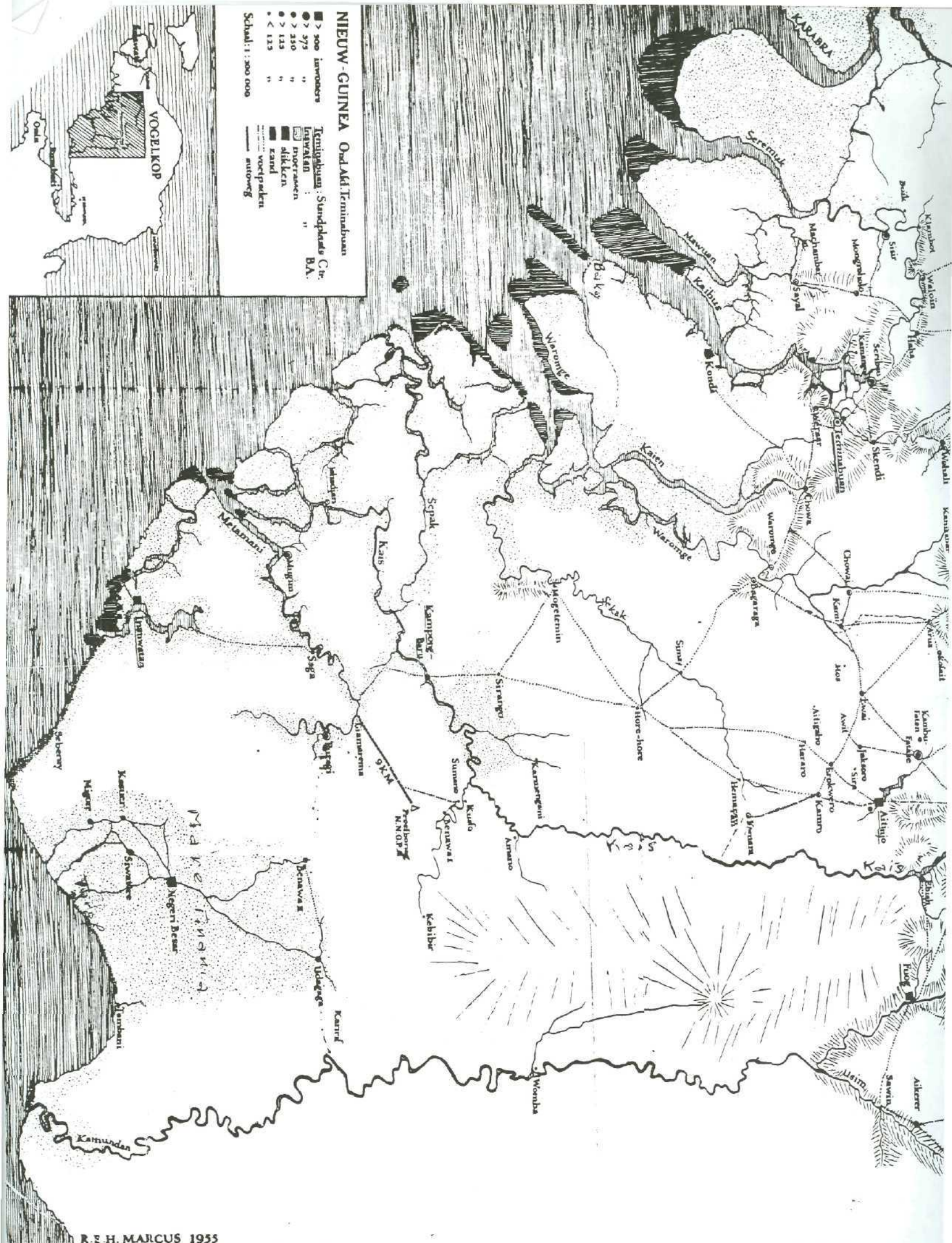
In mei/juni; Wehali, Teminabuan, Seribau, Sisir en Klamono. In Sorong de plaatsing van het overschot aan geslaagden van het toelatingsexamen geregeld in Saoka. Voorts de correcties aan de motorboot uitgevoerd onder leiding van de werf en keuring door de Havenmeester.

Juli/augustus; Ressortsvergadering en toelatingsexamens. Tandarts en daarna tournee door het District Inanwatan.

Wat er ná de plaatsing in Teminabuan nog overbleef van de geslaagden werd in de JVVS te Fak-Fak ondergebracht.

Oktober; ontvangst van Coll.Messie en zijn gezin.

November/december; Tournee door Aitinyo en Aifat, voorts doopbediening. Wegens ziekte is dit tournee onderbroken in Susemukh op 31 december.

NIEUW-GUINEA Oudland Terniabuun

> 500 inwoners
 ● 275 " "
 ○ 250 " "
 ○ 125 " "
 ○ < 125 " "

Terniabuun: Sundaplands Ctr.
 ENKWALEN : " " B.A.
 inwoners
 sikkelen
 zand
 voetspaden
 autoweg

Schaal: 1 : 200 000